Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Et københavnsk bybillede

Bygningshistoriske studier af karreen Gl. Mønt, Møntergade, Pilestræde og Sværtegade

Jørgen Hegner Christiansen, Knud Kapper, Jens Larsen og Anne Birgit Schultze

DELTA

Et københavnsk bybillede

Bygningshistoriske studier
af karreen Gl. Mønt, Møntergade,
Pilestræde og Sværtegade

Dansk Komité for Byhistorie
Byhistoriske skrifter nr. 2

REDIGERET AF
Jørgen Hegner Christiansen
Knud Kapper
Jens Larsen
Anne Birgit Schultze

DELTA

Et københavnsk bybillede
er sat med Linotype Garamond
hos J&M Fotosats, København
og trykt hos Lassen Offset, Greve Strand.
Bogen er tilrettelagt af Carl Vang Petersen.
Omslagsfoto af Knud Kapper
© Forfatterne og DELTA Forlag A/S
Printed in Denmark

ISBN 87-7449-170-9

Udgivelsen er støttet af
Statens humanistiske forskningsråd

Indhold

Forord 7

Træk af kvarterets udvikling 9
Af Knud Kapper
Sct. Clare kloster *10*
Klosteranlægget og dets placering *11*
Møntergård og gjethus *12*
Den første bebyggelse *13*
Karreen før branden 1728 *13*

Ildebrandshuset . . . 15
Genopbygningen *15*
Myndighedernes krav *16*
Financiering *19*
Bygningsmaterialer *20*
Ildebrandshuset som typehus *20*

Den genopførte karré 22
Bebyggelsens karakter 1738 *23*
Boder og facadeskiltning *23*
Livet mellem husene *25*
Livet indenfor murene *26*

Karreens udvikling og vækst 28
Etageforhøjelser og ændredre tagformer *28*
Facadernes dekorative elementer *29*
Omkring 1900 *29*
Saneringer i kvarteret *31*
Karreen opkøbes af Berlingske Tidende *33*

Et hus og dets beboere gennem 250 år *37*
Af Anne-Birgit Schultze
Gl. Mønt 27 i dag *37*
Det oprindelige hus *37*
Interiøret forbedres *39*
Den første store
ombygning *40*
Familien Fleischer *42*
Industrialismen sætter
sit præg *44*
Den anden store
ombygning *48*
Beboernes økonomiske og
sociale forhold *50*
Totalt forfald *51*

Jordfund i karreen *54*
Af Jens Larsen

Karreens gadefacader *66-67*

Registrant *69*
Af Jørgen Hegner Christiansen

Afslutning *119*

Tidstavle *120*

Ordliste *121*

Litteraturliste *125*

Forord

Når vi idag færdes i Gammel Mønt-kvarteret, befinder vi os midt i et område, der er uløseligt forbundet med Københavns lange og begivenhedsrige historie – fra Absalons dage hvor det inddrages i den befæstede by, til idag hvor Gammel Mønt-karreen spiller en værdifuld rolle som bybillede og levende boligområde. Den bebyggelse vi kender idag rejste sig oprindelig som en fugl phønix af askehoben efter Københavns brand 1728. Gennem 250 år har husenes indre og ydre tilpasset sig skiftende tiders behov, og efterhånden er indtrykket af de oprindelige ildebrandshuse næsten udvisket. – Den store brand 1795, Københavns bombardement 1807, saneringsplaner og, i de senere år, den manglende vedligeholdelse har været alvorlige trusler mod husenes eksistens. I slutningen af 1970erne solgte ejeren, Berlingske Tidende, imidlertid de fleste af ejendommene til en række private, og herefter indledtes omfattende restaureringsarbejder.

Et bygningshistorisk kendskab er den bedste vej ind til »sjælen« i et gammelt hus og vil ofte være en forudsætning for at en vellykket restaurering eller ombygning kan komme til at stå som et værdifuldt og spændende tilskud til det bedste af det gamle. Herved skabes den kontinuitet der gør huse som disse til et fortsat spejl af den stadige samfundsudvikling og de skiftende byggetraditioner.

En samlet restaurering af gammel Mønt-karreen kan få vidtrækkende betydning for vor opfattelse af det værdifulde i bevaring af urbane helheder. Byfornyelse er ikke blot og bar sanering – de gamle bydele rummer store muligheder som fremtidens funktionelle boliger, butikker og værksteder, og bør i højere grad end tilfældet ofte er underkastes en grundig og fordomsfri undersøgelse og vurdering før en nedrivning bliver aktuel. I 1980 er der udarbejdet en bygningshistorisk undersøgelse af karreens huse, en registrant der med tilskud fra Københavns kommune kunne udleveres til samtlige ejere. Ejendommene i Gammel Mønt er, med en enkelt undtagelse, nu indstillet til en samlet fredning og kan blive et glimrende eksempel på bevaringen af et samlet københavns bybillede.

Sigtet med dette arbejde er først og fremmest at skabe et bygningshistorisk grundlag som udgangspunkt for karreens ydre istandsættelse. Opmærksomheden i registranten er derfor fortrinsvis rettet mod facadeforholdene. Såvel denne udgivelse i bogform som udstillingen om Gammel Mønt-karreen på de københavnske biblioteker i 1980, kan opfattes som et indlæg i debatten omkring byfornyelse.

I denne udgave har vi søgt at skildre kvarterets udvikling fra middelalderen og frem til den karré-bebyggelse vi kender idag. Som et typisk eksempel på forhol-

dene indenfor murene, bringes en gennemgang af ejendommen Gl. Mønt 27. I et særligt afsnit omtales enkelte af de fund der er gjort i og omkring karreens bebyggelse. Herefter følger registranten, hvor der for hver enkelt hus er foretaget udskrift af de vigtigste punkter i kildematerialet vedrørende bygningshistorien. Disse er dernæst sammenfattet i et resumé og de eksisterende forhold beskrevet. Endeligt er der i en del tilfælde suppleret med bygningstegninger og andet illustrationsmateriale. Hvert hus er gengivet ved en facadetegning. Bogen viser desuden karreens 4 façader, der gengives på basis af en karréundersøgelse udarbejdet i 1946 af Kunstakademiets daværende bygningsskole. Registranten omfatter tillige en ejerliste spændende fra perioden omkring år 1500 og frem til i dag.

I forbindelse med indsamlingen af det omfattende baggrundsmateriale har vi mødt stor interesse og hjælpsomhed på følgende arkiver og samlinger, som vi her gerne vil bringe en stor tak: Nationalmuseets 2. og 3. Afd., Landsarkivet for Sjælland m.m., Rigsarkivet, Københavns Stadsarkiv, Magistratens 4. Afd. (Byggesagsarkivet, Ottiliavej), Det Kgl. Biblioteks fotosamling, Kunstakademiets Bibliotek, Tinglysningskontoret i Hestemøllestræde og Bymuseet.

Redaktionen takker desuden arkitekterne Vibeke Klüver, Kirsten Kildegaard, Peter Dahl-Hansen, Svend Kindt samt cand mag. Anette Kruse for utrættelig bistand med fotografering, tegningsmateriale og udarbejdelse af udstillingen »Et københavnsk bybillede«.

En særlig tak skal rettes til museumsinspektør Poul Strømstad for inspiration og fremme af bogprojektet, samt til Statens Humanistiske Forskningsråd for økonomisk støtte.

Redaktionen, november 1983

Absalons fæstningsvold omsluttede store ubebyggede arealer i byen, herunder også det område hvor karréen senere rejste sig.

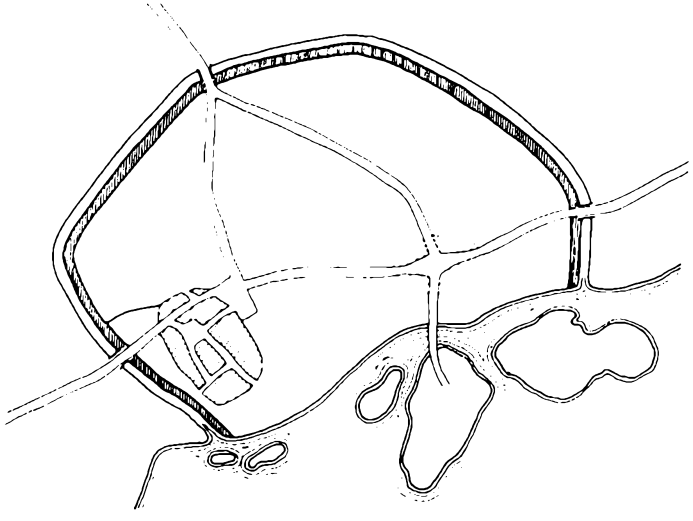

København omkring 1535. På pladsen ses bymuren, der har samme forløb som Absalons vold. Gl. Mønt karreens område er angivet med et cirkelfelt. Planen støtter sig til oplysninger fra Ramsing.
(Efter tegning fra: København, fra bispetid til borgertid).

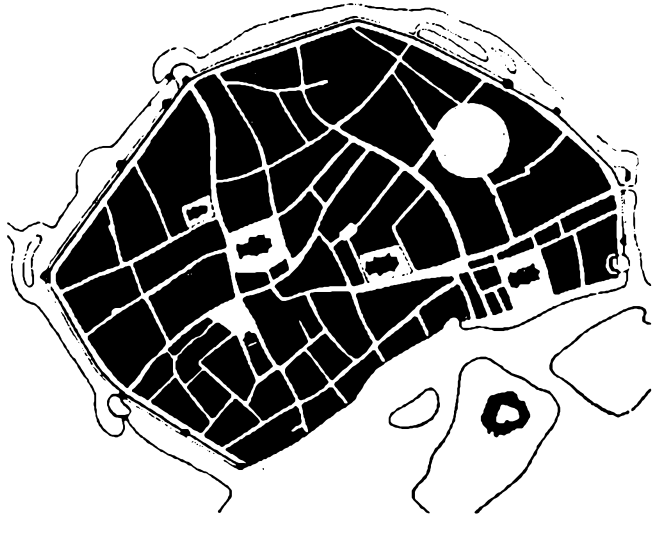

Note 1
Københavns Hvornår skete det.
Kbh. 1979

Træk af kvarterets udvikling

Gadenavnet Gl. Mønt stammer fra Den Kgl. Mønt, der 1541-75 og igen 1593 – 1620 var indrettet i en del af gamle Sct. Clare Kloster. Også Møntergade har navn heraf. Derimod har Pilestræde navn efter gården Pilegården, der lå her i middelalderen. Op til 1500-tallet var her åbne områder med pilekrat, hvor byens kurvemagere hentede deres materiale. Sværtegade kaldtes indtil 1661 Giethusstræde efter det herliggende Giethus (kanonstøberi), der også var indrettet i det tidligere Sct. Clare Kloster. Senere bruges navnet Lille Reinegade eller blot Reinegade. Sværtegade, hvis oprindelse man ingen rimelig forklaring har på, optræder første gang i 1773.

Har man i middelalderen haft ærinde herude, hvor karreen senere opføres, har området haft en landlig karakter. Faste beboere har der ikke været, og først senere kom de første hytter og vel efterhånden enkelte lerklinede huse. I løbet af middelalderen bliver de åbne arealer inden for voldens cirkelslag færre og færre. Vingården, Pilegården, Østergården bliver udstykket og langsomt bebygget. Dog ikke det område hvor denne karré er beliggende – det hører til de senest bebyggede områder og kaldtes Rosengården[1].

Rosengården var i århundreder et livligt sted, hvor bysamfundets laveste lag fristede en kummerlig tilværelse, en tilværelse hvor fattigdom, druk og klammeri

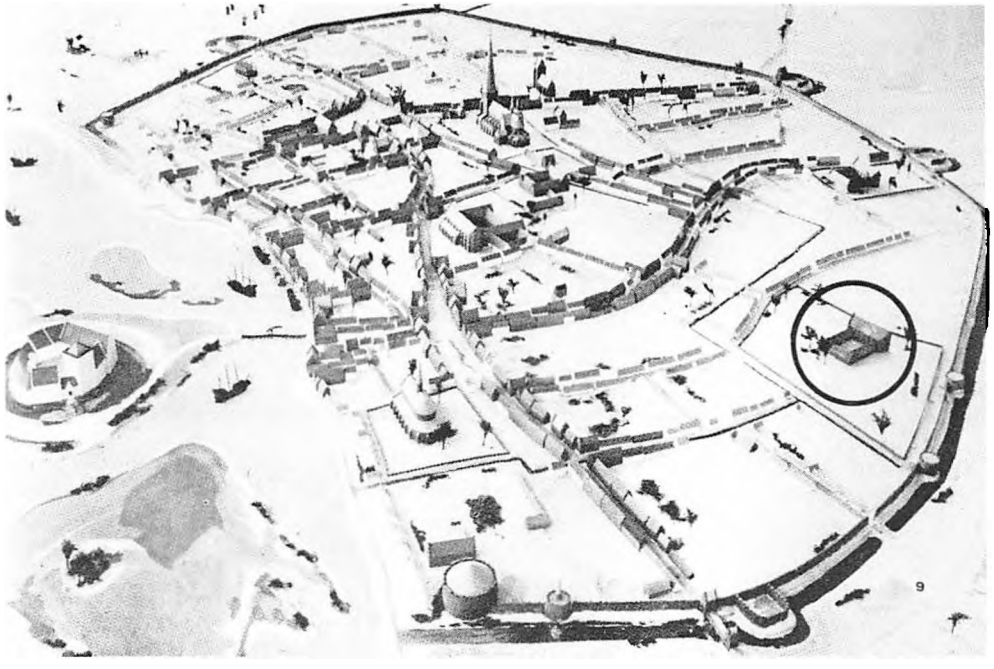

København omkring 1500. Den middelalderlige befæstning følger Absalons voldanlæg. Sct. Clare klosteranlæg ses i byens yderste nordlige del ved byens rende. Bemærk bebyggelsen i Pilestræde. Model udarbejdet af H.H. Engqvist m.fl. (Foto: København, fra bispetid til borgertid).

var en daglig begivenhed og mord ingen sjældenhed. Byens skarpretter, rakkersvende og natmanden boede her i simple hytter, vel ofte med en tilhørende jordlod. Senere flyttede slummet uden for voldene; vi ved, at Fredrik II i 1575 beklagede sig til Københavns lensmand over den lovløshed, der florerede i forstæderne, som altså da synes at have overtaget Rosengårdens rolle.

På det område af Rosengårdens jorder, hvor »karreen« senere opføres, lå kong Hans' køkkenhave, den såkaldte kålgård. Den strakte sig fra Pilestræde i syd til volden mod nord og er flyttet hertil i 1300-tallet fra et område vest for den nuværende Købmagergade. Det er på de kongelige kålbede, områdets første egentlige bygningsværk opføres: Sct. Clare kloster.

Sct. Clare kloster

Det er kong Hans' dronning, Christine, der er den egentlige initiativtager til klostrets oprettelse. I årevis arbejdede hun utrætteligt på at skaffe midler til bygninger, til hjemtagelse af relikvier og andet nødvendigt udstyr. Til trods for de mange anstrengelser fik det katolske kloster dog kun en kort levetid – det anlægges så at sige på falderebet til reformationen i Danmark.

Pave Alexander VI havde 1497 givet sin tilladelse til at oprette et Sct. Clare bykloster på dette sted. I årene 1500-1502 gav dronningen betydelige summer til opførelsen. I en vis udstrækning skaffedes tillige private donationer til veje – testamentariske gaver fra f.eks. Axel Lagesen til Clausholm, som døde 1498, og en sum på 10 mark fra Eskil Gøje i 1505. Men om nogen mild regn af gaver var der ikke tale. Paven gav dog tilsagn om, at man kunne få lov at hente relikvier i Tre Fontana ved Rom. Alt i alt gik sagen dog fremad, indtil belejringen af Stockholm og dronningens tvungne ophold her satte en midlertidig stopper for alle anlægsplaner. Kong Hans befandt sig ganske vist i Danmark – kun hans dronning var indesluttet i Stockholm – men det var hende, som var den drivende kraft i klostersagen, og der skete ikke videre, før hun atter var fri og

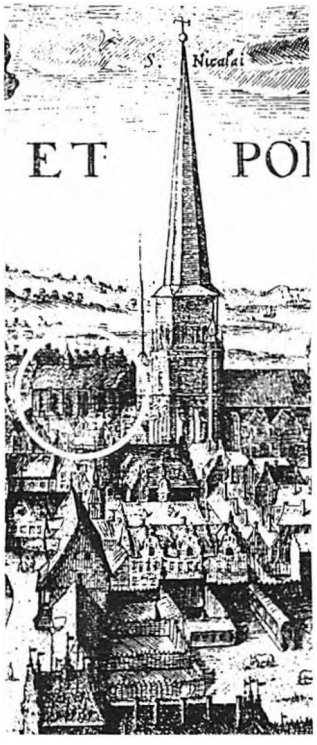

København omkring 1600. Sct. Clare klosterkirke ses til venstre for Nicolai Kirke. Bemærk de kamtakkede gavle og rytterspiret. Typisk for denne klosterorden havde kirken intet tårn. (Stik af Johan Wick, 1611, udsnit).

kunne vende hjem til København i 1503. Ret hurtigt efter kom byggeriet i gang, og den 2. oktober 1505 – Sct. Clares translationsdag – kunne søstrene 'indføres' i klostret, som dermed blev officielt åbnet.

Der var i København på den tid flere klostre og andre gejstlige institutioner. Gråbrødrene havde deres kloster, Helligåndshospitalet blev drevet af duebrødre, og nu kom altså clarisserne til. Klostrene havde en dobbeltsidig funktion – dels en 'indadvendt' religiøs med sang og messe i mange af døgnets timer, dels en udadvendt social. Det var kirkens institutioner, som stod for så godt som al social forsorg, sundhedsvæsen og undervisning.

Klosteranlægget og dets placering

Når vi omtaler Sct. Klare kloster som det første egentlige bygningsværk på arealet, vi her beskæftiger os med, er det kun en delvis sandhed. En stor del af anlægget lå nemlig tværs over Gl. Mønt og nord for denne gade. Klostrets samlede areal var omkranset af 'Sct. Clare mur', af hvilken man ved udgravninger har fundet ganske betydelige rester. Den var ca. 0,60 m tyk, bygget af store røde munkesten (29×14×8 cm) på et svært kampestensfundament. Muren strakte sig langs foden af Østervold (lidt syd for og parallelt med Gothersgade), fulgte Store Regnegade, videre ad Sværtegade til Pilestræde, langs denne og muligvis op mod volden langs Møntergade.

Inden for muren har der været haver – ikke lysthaver, men køkkenhaver – til dyrkning af kål og andre grønsager, måske også lægeurter. Omtrent midt i området har selve klosterkomplekset ligget med kirke, sakristi, søsterboliger, spisesal m.v. Det er vanskeligt at fastslå anlæggets nøjagtige udstrækning, idet kun den del, som lå nord for Gl. Mønt, har været undersøgt arkæologisk; men det har været omtrent kvadratisk ca. 37 m i ydre længde og bredde.

Østfløjen har været 7,5 m bred inddelt i 7-8 mindre rum, vel sagtens boligceller for nogle af søstrene. Kirken var omtrent 10 m bred i koret, kirkeskibet 12 m. På kirkens sydlige mur har der sandsynligvis været en korsgang, men helt sikkert har det ikke kunnet fastslås. Fund af rester fra stræbepiller gør det sandsynligt, at såvel denne korsgang som selve kirkerummet har været overhvælvet. På et prospekt fra 1611 (længe efter klostrets lukning), kan man ane anlægget i baggrunden. Kirken synes at have haft kamtakkede gavle, rytterspir, men – typisk for denne klosterorden – intet tårn.

Kort tid efter reformationen blev klostret rømmet[2] og i dag er alle synlige spor af det forsvundet; det eneste minde om gaden, der førte fra Købmagergade til klostret, er navnet Klareboderne.

Ved reformationen mistede den katolske kirke sin magt og ejendom i landet, et faktum, som historien oftest skildrer positivt, men som også rummede nogle al-

Note 2
Gråbrødrene blev fordrevet fra København 1530. Clarisserne vides dog at være i klosteret til omkring 1535. Sandsynligvis er det hungersnøden under belejringen, der tvinger de sidste søstre bort fra byen.

Note 3
KD I, nr. 238, s. 380 (Iflg. Ramsing).

Note 4
Klosteranlægget stod nu ikke længere under højere magters beskyttelse, hvorfor det ikke kan undre, at møntmesteren, sammen med 1800 andre af byens borgere, døde under en pestepidemi i 1564.

vorlige konsekvenser for datidens Danmark. Som allerede nævnt var det kirken, der stod for sundhedsvæsen, undervisning og fattighjælp – nedlæggelsen af klostre som Sct. Clare betød i lang tid, at der opstod et tomrum, som kun langsomt kunne udfyldes af den protestantiske kirke og statsmagten.

Klosteranlæggene fik nemlig ikke nye sociale funktioner, men overgik til rent verdslige formål, således også Sct. Clare.

Note 5
KD II, nr. 394, s. 333 (Iflg. Ramsing).

Note 6
Sjæleboder var boliger, beskedne friboliger for de allerfattigste, opført og løbende finansieret af velhavere. Oprindelig stammede systemet fra katolsk tid, hvor kirken kunne love en rig mand »hans sjæls frelse« til gengæld for en god gerning, og også efter reformationen har mange vel troet på nytten af at give en »bod« til de fattige.

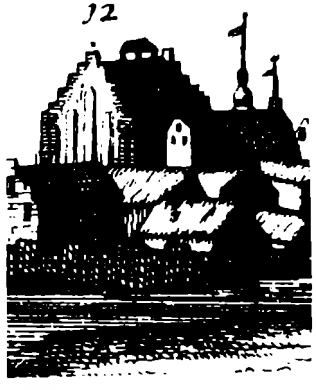

I et stik fra 1596 er klostret for første gang benævnt »Mynten«. (Fra Resens Atlas Danicus, udsnit).

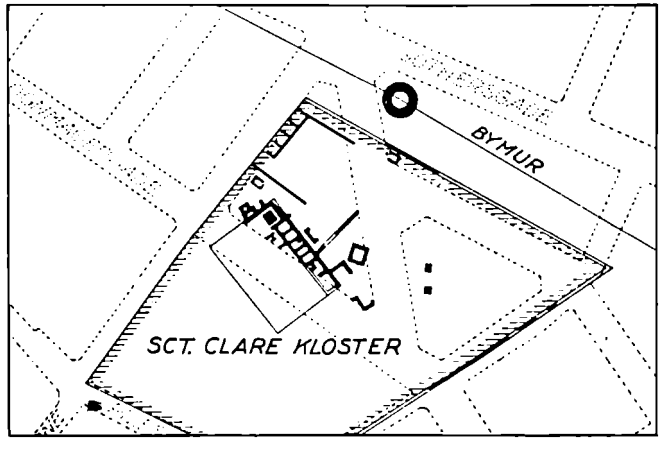

Klosteranlægget indtegnet på nutidigt kort. Bygningerne lå tværs over Gl. Mønt og nord for denne gade.

Møntergård og gjethus

Frederik I skænkede 1532 hele klosterområdet til Albert Ravensberg og hans hustru Sophie Podebusk Predbjørnsdatter[3], men allerede 1541 var såvel bygninger som den tilliggende jord atter i kronens hænder. Samme år indrettedes her den kongelige møntergård[4], og bygningen har vel egnet sig udmærket hertil, sikret som den var af den store mur.

Det store areal klosterhaven udgjorde kunne ikke ligge ubebygget hen. I 1570 fik møntmester Poul Fechtel[5] tilladelse til at stifte de såkaldte Hamborger sjæleboder. Boderne[6] har oprindelig næppe været egentlige fattigboliger, snarere midlertidige hjem for de mange tyske immigranter, som var flygtet hertil fra religionsstridigheder i deres hjemland netop i årene omkring 1570. Sct. Clare klosterkirke overgik således i 1575 som kirke for disse tyske flygtninge. Hele klosteranlægget har måske været at ligne med en flygtningelejr. Møntfremstillingen må midlertidigt flytte til Bremerholmkvarteret, indtil tyskerne bliver mere permanent integreret i samfundet og får deres egen kirke. 1593 er mønten tilbage og forbliver i klosterbygningen indtil 1620.

1610 udvides aktiviteterne her, idet der opføres et gjethus (støberi) i klosterhaven ud mod Pilestræde, hvor der støbes kanoner og andet tungt gods – en tanke, som næppe ville have huet de fromme clarissesøstre – og endvidere opfører kronen et antal lejevåninger, sikkert først og fremmest til folk med tilknytning til Mønten. 1611 omtales en bøssestøber, Borchardt Jo-

Note 7
KD III, nr. 172, s. 137 (iflg. Ramsing).

Note 8
Allerede 1619 opmåles et større areal i forbindelse med et skøde, kronen havde lovet Jonas Charisius på en grund svarende til gl. matr. nr. 108 samt 109 til 117. Om det gik i orden, vides ikke, men 1633 tilhørte grundstykket teltmager Wibolt Johansen; den omfattede nu matr. nr. 108 samt 96 & 97 og 109 til 113.
(Iflg Ramsing: D.K. indk. sager 18.10.1619 samt KD III, nr. 145, s. 117.)

Note 9
Ramsing, Kbh's ejendomme 1377-1728, bd. VIII, s. 53-60.

Note 10
Københavns Hvornår skete det.
Kbh. 1979

hansen[7], som boende i Kgl. May. nyopførte Hus beliggende ved nuværende Sværtegade 5.

København var så småt ved at lide af pladsmangel, og 1633 besluttede kongen at udstykke den samlede klostergrund; det er fra dette tidspunkt, at den karré, vi her fokuserer på, begynder at aftegne sig.

Den første bebyggelse

I årene efter 1633[8] sælger kongen ud af sine våninger på stedet til en række håndværkere[9] – en snedker, en bødker, en skibstømrer, en vantmager og en teltmager. Hvad der egentlig blev bygget på disse parceller ved vi ikke meget om, for de gamle prospekter skjuler detaljerne, og arkivmaterialet viser stort set kun matriklernes størrelse og placering. Enkelte af de nye ejere er sikkert identiske med forhenværende lejere i de gamle våninger, der fortsat fungerer som bolig og værksted. Efterhånden foretages sikkert både om- og tilbygninger. I de første år efter udstykningen må vi forestille os et spredt byggeri, enkelte egentlige gårde opført i lerklinet bindingsværk, samt boder, skure og stalde.

I de følgende år får København sine første teglgårde[10], hvorved udgiften til tegl falder betydeligt. Langsomt men sikkert forsvinder det lerklinede hus med stråtag ud af byen. I 1640-erne udstedes forskellige byggeregulativer: skorstene skal placeres inde i husene, og der kommer forbud mod at bygge på fortovene.

I slutningen af 1600-tallet må vor karré have fået det omfang og udseende, den havde umiddelbart før branden 1728, og vi er nu i stand til at danne os et første overblik over den. – Gennem veldokumenterede kilder kan man følge bebyggelsen hus for hus, tælle den enkelte ejendoms fag og få et skøn over erhvervsgrupperingen. Havde der yderligere været en facadebeskrivelse, ville en egentlig rekonstruktion have været mulig.

Karreen før branden 1728

Karreens bebyggelse bestod på dette tidspunkt overvejende af bindingsværkshuse, de fleste i 4 til 6 fag – hjørneejendommene dog i op til 22 fag. I Pilestræde fandtes dog fem ejendomme opført i grundmur. De mindre ejendomme må opfattes som boder i én eller to etager, hvor det ene fag mod gaden i reglen var optaget af en

gennemgang til gården – de øvrige fag mod gaden var opholdsstuer. Enkelte kan have været gavlkvisthuse, en type der dukkede op i København omkring 1680. Af de større hjørneejendomme kan nævnes: Snedker Oluf Mogensen's gård på 15 fag (nuvær. Gl. Mønt 41) og brændevinsbrænder Villads Sørensens gård på 22 fag (nuvær. gl. Mønt 17).

Bindingsværkshuse var sædvanligvis kalket, ofte i stærke røde farver, og mod gadesiden sprang det øvre stokværk frem over stueetagen. Selve husets konstruktive princip indbød i høj grad til udvidelser, der til gårdsiden kunne udvikle sig til hele bygningskomplekser – maleriske med deres svalegange og stolper i smukt svejfede former.

Et overvejende antal af karreens beboere var håndværkere: snedkere, smede, bagere, en farver, en posse-

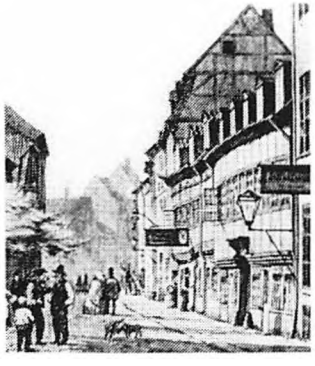

Gl. Mønt set mod Kresten Bernikows Stræde. Bindingsværkshusene i forgrunden (Gl. Mønt 11 & 13), blev skånet ved branden og kan give et indtryk af bebyggelsen før 1728. (Tegning af Carl Neumann ca. 1856, udsnit).

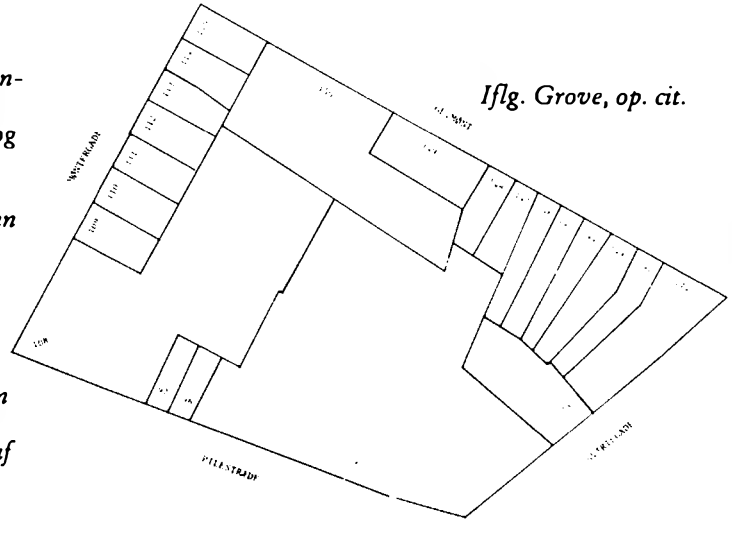

Iflg. Grove, op. cit.

Matrikelkort over karreen omkring 1689. (Efter forlæg udarbejdet af Ramsing).

mentmager, en skomager og en drejer. Enkelte var kræmmere, søfolk eller offentligt ansatte, og i to gårde virkede de dengang helt uundværlige brændevinsbrændere.

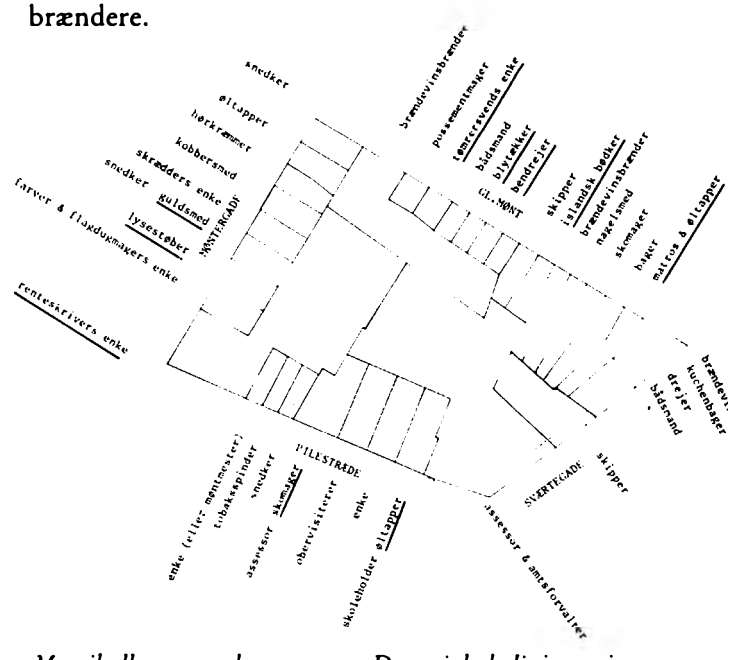

Matrikelkort over karreen 1728 umiddelbart inden branden. Ud over de enkelte grunde er angivet fagantal – samtlige huse er opført i bindingsværksmur med undtagelse af 5 (angivet med »gm«), der er opført i grundmur.

Den stiplede linie angiver Pilestræde og Sværtegades regulering efter branden. Erhverv er opgivet for ejere – hvor der er tale om en lejer, der må formodes at drive sit erhverv i huset, er denne understreget. (Udarbejdet efter oplysninger fra Ramsing og Grove).

Ildebrandshuset

De mange oplysninger fra perioden skyldes samtidige optegnelser efter brandkatastrofen 1728 – efter hvilken begivenhed karreens virkelige historie begynder.

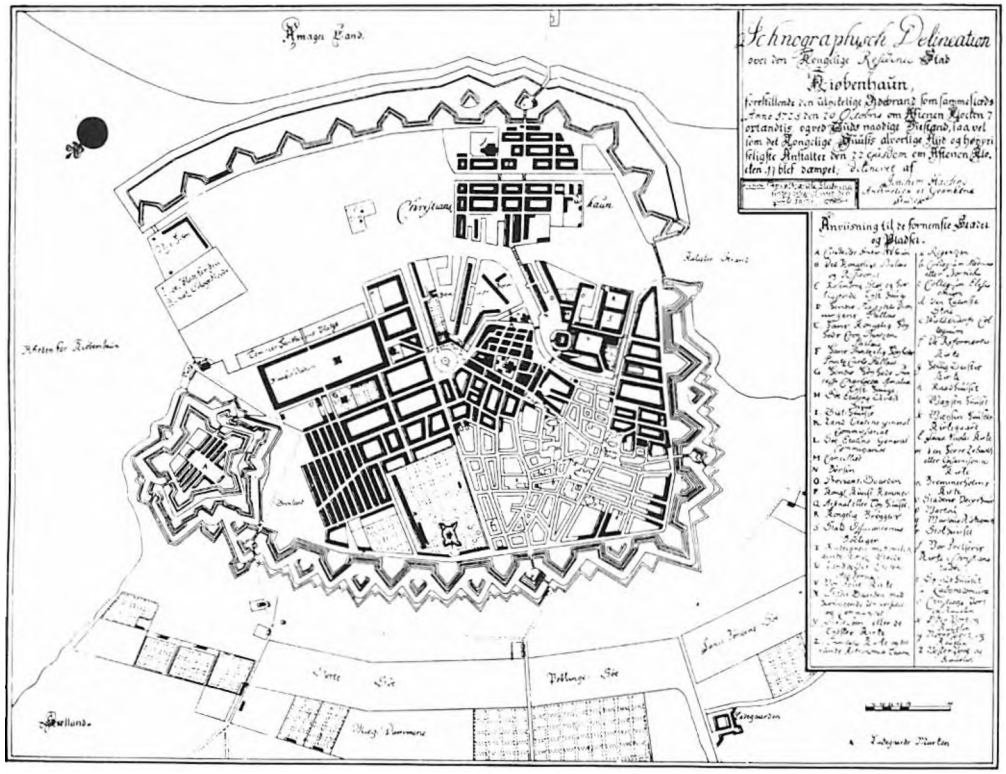

Joachim Hassings plan over København efter branden 1728.

Den afbrændte del af byen ses som det lyse område.

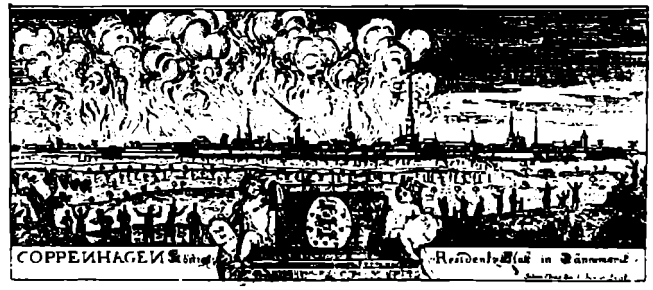

Samtidigt stik af Københavns brand 1728. (Udført af Johan Ellas Bäck).

Genopbygningen

Om selve branden skal vi ikke her gå i dybden, men indskrænke os til at lade en nabo fra Købmagergade, Ludvig Holberg, tale som øjenvidne[11].

Karreens huse med et betydeligt antal boliger og værkstedsfaciliteter skulle genopføres hurtigst muligt efter branden, men det sker ikke uden sværdslag mellem de hårdt ramte bygherrer og den offentlige administration. En katastrofe som Københavns brand var i høj grad et statsligt anliggende og affødte nedsættelse af en række kommissioner, der skulle planlægge og fremme byens genrejsning. Ganske kort skal vi kaste lys over den hjælp, stat og magistrat rakte karreens da-

Note 11
Ludvig Holberg om branden:
(Dette og de følgende citater er fra Holbergs Memoirer, Den anden Epistel, udsendt 1737)

»Nu maa jeg tale om den bedrøvelige Dag, ved hvilken Blodet maa blive koldt i en, naar man tænker derpaa, da den største Deel af denne Residentz-Stad, tillige med de fornemmeste Kirker og heele Academiet blev lagt i Aske. Og hvor sørgelig og tillige rigere Materie at skrive om? Ilden begyndte først i den Vestre Deel af Byen om Aftenen, Strax efter udbredede den sig videre formedelst den stærke Blæst, saavel som ogsaa ved det, at Folk bleve saa forbausede, i det at de ved denne usædvanlige og uformodentlige Elendighed stode ligesom ledige og ørkesløse Tilskuere af saa stor en ulykke.....«

»....Imidlertid regierede Ilden stærk. Man skulle ikke tænke, at det var Grundmurede Gaarde, men snarere Straa-Hytter, saa hastigt ruinerede den baade de private og publiqve Bygninger.
....Efter at Ilden havde saaledes grasseret udi 2 heele Dage, saa at næsten heele gamle Kiøbenhavn, tillige med en Deel at det nye, var lagt i Aske, bleve Borgerne ret ligesom vakte op af Søvne, for at oprette hvad de havde forsømt (de første dage), og med utroelig Hurtighed vovede sig til det yderste, at Resten af Byen kunde blive i Behold. Ingen Stand, ingen Alder, intet Kiøn vegrede sig da for at paatage sig endog det allergroveste Arbeyde, saasom baade Kongen selv og KronPrintzen, vores nu allernaadigste Konge, tilligevel alle høye Ministres, vare tilstæde og opmuntrede Folk....«

Holberg om de mange der blandede sig i byens genrejsning:

»...Da nu omsider disse Ulykker ophørde, og der skulde tænkes paa at faa Byen igien repareret, saa man ret først, hvor overflødig Kiøbenhavn er på Raadgivere. Thi, saa mange Hoveder, saa mange Sind, saa mange Raad-Stuer, saa at man skulde tænke, den heele Bye var bleven omskabt til et Collegium Politicum, saa stor Forraad at Stats-Mænd syntes der at være opvoxet af Byens Aske....«

I et brev af 7. juni 1730 til bygningskommissionen beder Ole Pedersen Hofgaard om hjælp til opførelse af for- og baghus i Store Sct. Clemensstræde (Frederiksborggade 16). Han vedlagde denne kontrakt (vedr. baghus) og de her viste to bygningstegninger. Anmodningen skiller sig sikkert ikke væsentligt ud fra disse Gl. Mønt-karreen's ejere har fremsendt.

værende ejere, og de sammenstød, der forekom mellem det frie initiativ og myndighedernes krav.

Myndighedernes krav

De første dage efter branden var situationen for karreens beboere aldeles kaotisk. De døde og kvæstede under ruinerne skulle graves fri, og midlertidige boliger skulle etableres. Allerførst fik bagere og bryggere lov at lægge spær og tag over resterne af deres huse, så produktionen kunne sikres vinteren over; umiddelbart efter fik også de øvrige hjemløse tilladelse til at indrette sig på lignende vis. Enkelte fik husly i de ikke afbrændte bydele og var her, gennem en streng huslejekontrol, delvist sikret mod udnyttelse – karreens fattigste blev ført uden for byen og bosat rundt i omegnen. Tyverier under og efter branden var et stort problem

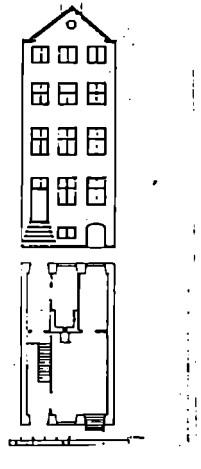

ligeledes voldte hamstring og opskruede priser kvaler og søgtes af myndighederne imødegået med kontrol på de fleste fødevarer. Hele denne hoben øjeblikkelige problemer skulle løses af »Den kombinerede kommission«, som kongen nedsatte dagen efter branden, den 24. oktober 1728.

Savnet af kirker, universitet, rådhus og mange andre af de offentlige bygninger føltes naturligvis tungt (kontra de anonyme borgerhuse over for hvilke man hos myndighederne sporer en mere usentimental holdning) – men midt i ulykken skimtede man en enestående mulighed for at skabe en »ny by« – en smukkere og mindre brandfarlig by, der som en fugl phønix skulle stige op af askedyngen. Forudsætningerne var en ændret byplan – og huse i grundmur. Det første skridt var dannelsen af »reguleringskommissionen«, hvis overordnede opgave blev at overveje, »hvorledes gaderne kunne udvides herefter til Commodité og Regularité. Senere oprettedes tillige en »bygningskommission«.

Kommissionen blev sammensat af fremtrædende personer indenfor datidens bygge- og anlægsadministration: Generalbygmester J.C. Ernst som formand, Overlandsbygmester J.C. Krieger, Stadsbygmester N.B. Matthiesen og sekretær ved Hofretten J.R. Paulli. Kommissionens første forslag omfattede en revideret og meget ambitiøs byplan, hvori man forsøgte at afrette en del af de krumme gadeforløb; således også Sværtegade og Pilestræde. Februar 1729 fremkom tillige fra kommissionen et forslag om oprettelse af en særlig bygningskommission.

Note 12
Citeret fra »Ildebrandshuse«, Nationalmuseet 1966, s. 17.

Som overdirektør for bygningskommissionen udnævntes en erfaren mand, grev Christian Ditlev Reventlow, som på fortræffelig vis havde forestået genopbygningen af Altona fra 1713. Reventlow har så at sige haft udsigt til karreen fra sin grund i Købmagergade, hvis baghave strakte sig i næsten hele Pilestrædes længde op til karreen.

Det administrative apparat var nu godt udbygget til at varetage såvel de øjeblikkelige opgaver som de mere langsigtede. Dertil må føjes, at kommissionerne var hurtigt arbejdende og ofte udviste en forbavsende konduite og megen praktisk sans – hvilket til tider bragte dens medlemmer i et modsætningsforhold til kongen.

Marts 1729 udstedte Frederik IV et dekret, der for en tid satte byggeriet i stå: »Vi have bragt udi erfaring, at der ikkun skal være en maadelig forskel imellem bekostningerne på Grundmuurede bygninger og Bindings Verk, det og er uimodsigeligt at det under Guds Naadige beskiermelse geraader mere til sikkerhed for Indvaanere, at alle Bygninger her i staden efterdags opføres af Grundmuur«[12]; og der indledtes derefter en heftig »disput« mellem tilhængere og modstandere af det grundmurede byggeri. Selv blandt bygningskommissionens medlemmer herskede indbyrdes uenighed. – Rewentlov var udmærket klar over, at størstedelen af borgerne ikke magtede det kostbare byggeri; et andet medlem, Krieger, foreslog en mellemløsning: baghuse i bindingsværk og forhuse i grundmur. Borgerne på deres side vægrede sig mod at opfylde kravet med henvisninger til konkrete fordyrelser såsom: de gamle fundamenter (der kunne genanvendes til bindingsværks-

Projekt til baghus med logemente i Springgaden, udført af murermester Peder Jacobsen, 1730. (Stadsarkivet).

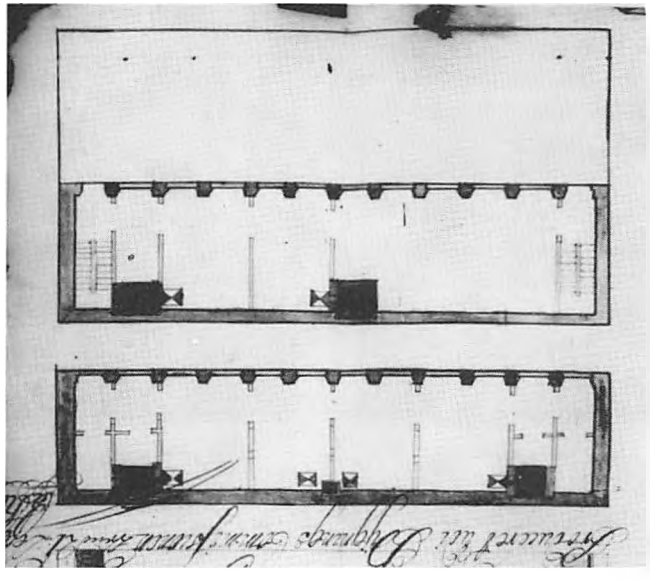

Billedet til højre: Projekt til baghus i Møntergade, udført af Abraham Stoy, 1730. Stadsbygmester Banner Matthiesen og Stadskonduktør Søren Balle kommenterer bygherrens ansøgning med følgende: »I henseende af denne hands Grund ickun er lang og paa venstre Side 16 3/4 alen, og det proponerede Baghuus skal blive 6 alen Dyb, skal indstilles den respektive Bygnings Commissions gotfindende om den overblivende Plads som bliver 12 alen på den østre og 10 3/4 alen paa den vestre Side, skulle kunne være tilstrækkelig til For-huus og Gaardsromb, helst naar der for til skal bygges Gruundmur.« (Stadsarkivet). På dette grundlag afslog bygningskommissionen andragendet.

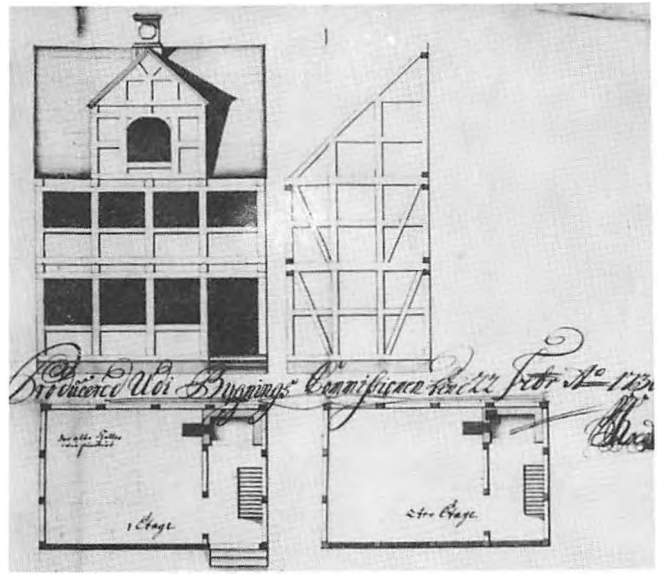

huse) krævede en kostbar forstærkning til de tunge grundmurede huse. Den enkelte bygherre, som byrderne hvilte tungest på, delte altså ikke kongens optimisme m.h.t. de økonomiske aspekter i kravet, og byggeriet i karreen lå stort set stille.

Enkelte tog dog let på bestemmelserne og begyndte byggeriet efter eget hoved. Bygningskommissionen vendte det blinde øje til.

Kongen afstod delvis fra kravet i maj 1729 og lod kommissionen vide, at baghuse nu måtte opføres af bindingsværk, imod at bygherren lovede inden en vis tid at starte opførelsen af et grundmuret forhus[13]. De baghuse i karreen, der allerede var under opførelse i bindingsværk, fik således deres byggetilladelse bragt i orden med tilbagevirkende kraft. – Der opførtes i den kommende tid kun få forhuse, indtil Christian VI ophævede sin fars krav om grundmur (jan. 1730)[14] og tillod borgerne »...at maatte bygge med Grundmur og Bindingsværk paa deres afbrændte Pladser ligesom de kunde afstedkomme«[15].

Men der var andre krav til byggeriet; fra maj 1729 blev det påbudt karreens bygherrer at søge byggetilladelse[16] hos bygningskommissionen, inden de gik i gang. – Et krav om facaderegulering var allerede fremme i 1728, og når det blev gentaget i 1737[17] må vi formode, at de første henstillinger ikke blev fulgt.

Karreens nybyggeri blev synet af Krieger, Banner Matthiesen, en rådmand og to uvildige borgere. En del overtrædelser fandt sted, især meldtes om dårligt byggeri i forbindelse med ildstederne. Således indberettedes i protokollerne, at Søren Jensen Klarup, Gl. Mønt 27 (d. 27 januar 1730) har en »...udi Forhuset liggende Skorsten«. Også hos bager Jacob Nielsen Helmer, Gl. Mønt 19 er der, samme dato, noget at påtale, idet der på sidehuset kunne ses to af de forbudte trærender under taget.

Trods de påtalte overtrædelser forekommer kvarteret omkring Gl. Mønt at være noget mildere behandlet end de mere centrale bydele. Et indtryk af myndighedernes syn på området får man i et dokument, der beskæftiger sig med de enkelte gaders regularitet. Dokumentets efterskrift lyder således »...Skulde Hands Kongl. Mayt. allernaadigst bevilge fattige folk, som icke kand komme Grundmuret Bygning afsted, at maa bygge Bindingsværk til gaden på afsides liggende Stræder, da betragtes følgende gader dertil beqvemme: Springgaden, Vognmagergaden, Gammel Mynt, Lille Brøndstrædet, Apenrade, Tornebusckegaden«.

Financiering

Finansieringen af genopbygningen var et hovedproblem, hvis kerne var den store gældsbyrde. For de fleste ejeres vedkommende var det umuligt både at svare prioritetshæftelser for de afbrændte huse og skaffe kapital til nybyggeri[18].

Allerede i juni 1729 nedsattes derfor en »prioritetskommission« med Reventlow som formand, og frem til december s.å. forhandlede myndighederne med såvel debitorer som med kreditorer. Mange af karreens ejere fik som et resultat heraf deres gæld sat betydeligt ned og fik endvidere indrømmet rentefrihed for det resterende i nogle år frem. Enkelte kreditorer holdt dog strengt på deres krav og måtte tvinges til accept af denne ordning. Vigtigt er det at notere sig, at disse lempelser kun gjaldt for de ejere, der magtede at sætte deres byggeri hurtigt i gang[19]. De fattigste, der ikke havde råd, tabte derimod ofte deres grunde til kreditor, og dette er vel forklaringen på en række ejerskift i karreen i denne periode.

Januar 1731 oprettedes Københavns Brandforsikring, og dermed var skabt en tiltrængt sikkerhed ved kapitalanbringelse i huse – denne forsikringsordning er

Note 13
Reskript af 2/5 1729:
»...at de af Indbyggerne, som for deres Næring og Brug at fortsætte har fornøden, deres Baghuse først at lade opføre, og ej for Haanden formaar samme uden af Bindingsværk at opsætte, maa det saavidt dem tillades, dog skulde de forsire Eder (Bygningskommissionen), Bygningen ud til Gaden uden længere Tids Spilde, eller i det seneste inden næste Aar at opføre. (Citeret fra »Ildebrandshuse«, Nationalmuseet 1966, s. 17)

Note 14
Forbudet mod bindingsværkshuse blev genindført 1737.

Note 15
Knud Voss, Bygningsadministration i Danmark under Enevælden, Kbh. 1966, s. 152

Note 16
Interessant er det, at der til disse tilladelser krævedes en tegning til godkendelse vedlagt.
Fandtes disse tegninger endnu for denne karré, ville der her have foreligget en betydelig kilde til rekonstruktion af den første bebyggelse. Et gennemsyn af bilagene til Sjæll. Tegnelser fra 1729 til 1739 bragte ingen tegninger for dagen.

Note 17
Det forlyder herom fra kongen:
»... og har Stadsbygmesteren især at se derhen, at vinduerne i hver Etage kommer i lige Linie med den samme Etage af Nabohens«
(Knud Voss, op.cit. s. 152).

Note 18
Holberg om de skadelidte husejere:
»...Da Ildebranden nu var slukket, begyundte Folk først at befinde, hvor stoer Ulykke og Skade dem var skeet; thi de, som nyelig havde siddet med store Midler, maatte nu snart tigge deres Brød....«

Note 19
Iflg. H.B. Hoffmeyer, Hist. Medd. om Kbh. 1972, s.78

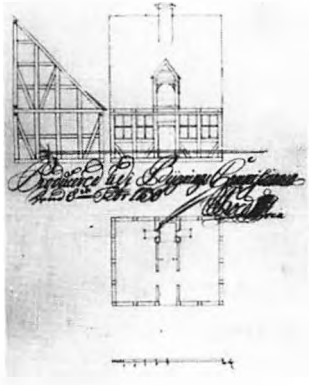

Projekt til baghus i Teglgårdsstræde, 1730, muligvis udført af murermester Johan Chr. Topher. (Stadsarkivet).

tillige en af hovedårsagerne til den acceleration, genopbygningen tog fra 1732.

Bygningsmaterialer

Om de bygningsmaterialer, der blev anvendt til genopførelse af karreen, ved vi forholdsvis god besked. Der er mange oplysninger, af generel art, at hente fra indberetninger omhandlende materialesituationen.

Krieger skriver således 1729 til kongen, at fra Flensborg ankommer »...ein grosse Zahl von Maurstein, item von Hollandt, wie auch eine grosse Quantität kalck von Gottlandt...«. Også tagsten til husene kom fra Flensborg (og Slesvig). Den mest udbredte murstenstype var »flensborgstenen«, en ret tynd gul sten (4 × 12 × 23 cm). Tømmer til byggeriet var overvejende fyr, og om kalk forlyder det, at de der ville bygge, måtte gratis bryde kalksten på Saltholm og Stevns.

En del bygningsmaterialer fandtes dog allerede på stedet. Vi læser således i Kriegers »mønsterbog«, at en del af murene kan genopføres med røde sten fra de nedbrændte – også en del tømmer blev genanvendt.

Myndighederne forsøgte ihærdigt at holde priserne nede ved en streng kontrol igennem hele genopbygningsperioden – ligeledes søgte man at sikre en retfærdig fordeling, borgerne imellem, af de skibslaster, der ankom med materialer.

Ildebrandshuset som typehus

Det københavnske bybillede ændredes epokegørende efter branden, og det prægedes nu i udstrakt grad af

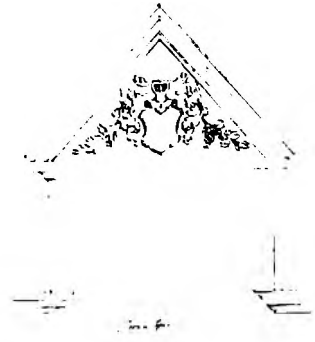

Udkast til frontespice på et grundmuret hjørnehus i Klædeboderne. (Rigsarkivet, Sjt. Tegn. 8. august 1729, nr. 457.).

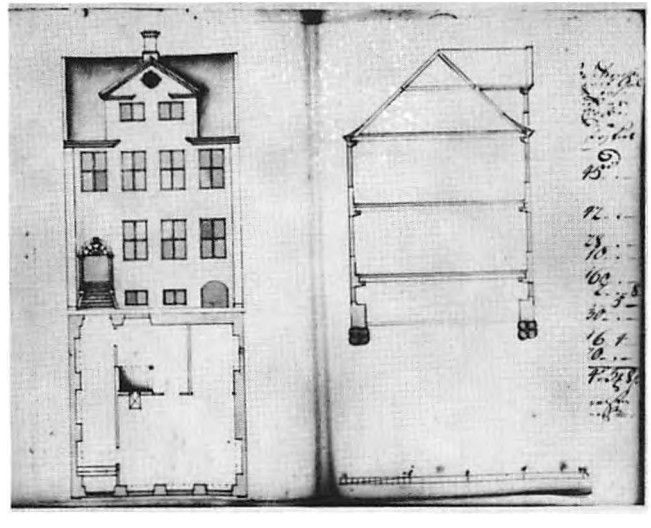

Projekt til forhus i Klosterstræde (nuvær. nr. 21), udført af murermester Ole Larsen til blytækker Peder Jensen, 1730. (Stadsarkivet).

Projekt til forhus i bindingsværk, godkendt af bygningskommissionen april 1729 (på trods af kongens krav om grundmur). (Rigsarkivet).

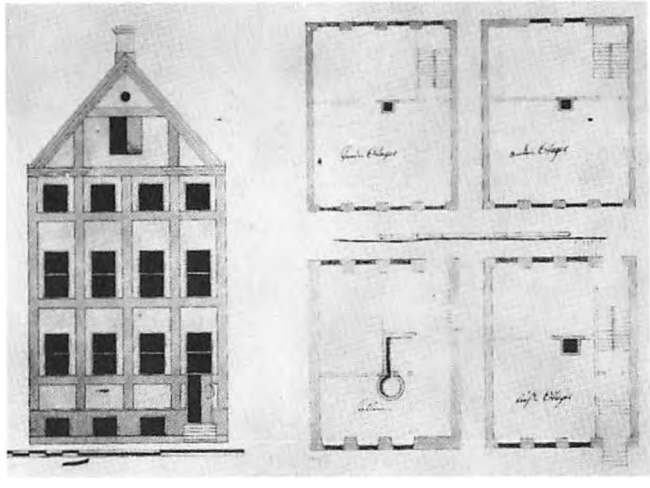

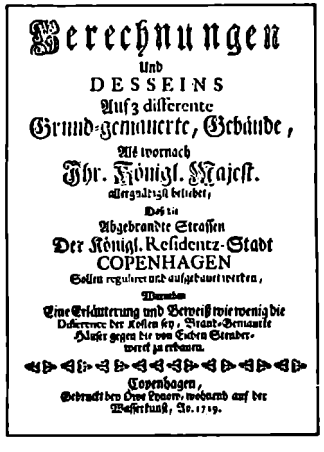

Berechnungen
Und
DESSEINS
Auf 3 differente
Grund-gemauerte, Gebäude,
Als wornach
Ihr. Königl. Majest.
allergnädigst beliebet,
Daß die
Abgebrandte Strassen
Der Königl. Residentz-Stadt
COPENHAGEN
Sollen reguliret und aufgebauet werden,
Worauf
Eine Erläuterung und Beweiß wie wenig die
Difference der Kosten sey, Brand-Gemauerte
Häuser gegen die von Eichen Stender-
werck zu erbauen.
Copenhagen,
Gedruckt bey Owe Lynow, wohnend auf der
Wasserkunst, Ao. 1719.

Titelblad fra J.C. Kriegers Mønsterbog. Bogens »beregninger« blev sikkert anvendt af mange – der var gode råd at hente; men de bilagte façadeforslag vinder ikke stor udbredelse i København.

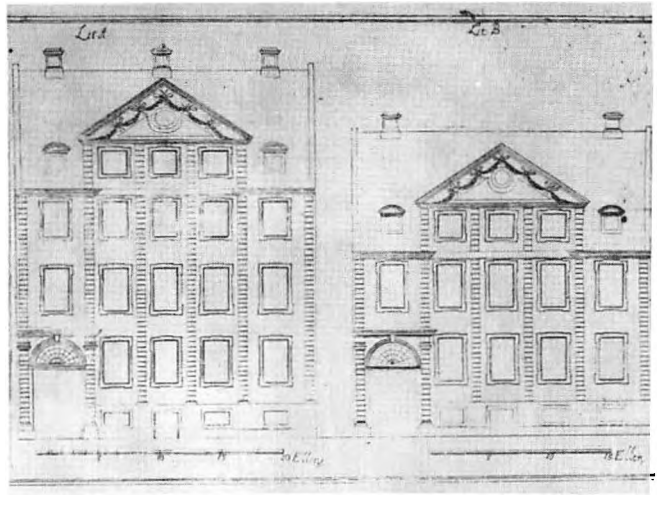

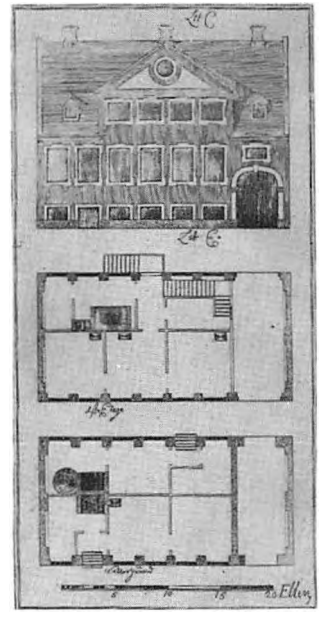

Kriegers tre forslag til borgerhuse i henholdsvis fem og syv fag.

gavlkvisthuset. Nyheden lå ikke i selve huset, men i den store udbredelse det fik.

Karreens genopbygning blev varetaget af lokale bygmestre, der sørgede for tegninger, overslag og udførelse – om egentlig arkitektbistand var der sjældent tale. Bygmestrene anvendte de gamle kendte traditioner, og kun meget få elementer af en egentlig ny byggeskik vandt indpas. Ildebrandshuset var et gennembearbejdet typehus, der allerede havde fået sin grundform i barokkens gavlkvisthus – og havde sine egentlige rødder i renæssancens bedre borgerlige byggeri.

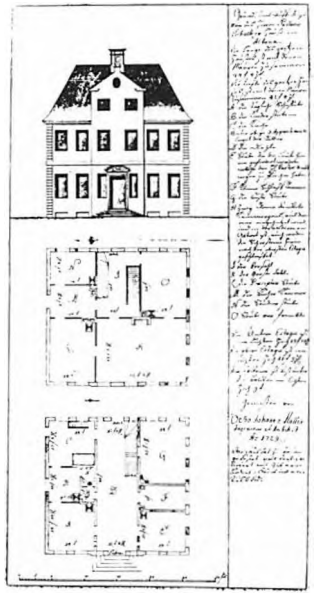

Tegning af pastor Schultz hus i Altona, 1729. Tegningen er sammen med 25 andre sendt til bygningskommissionen fra Reventlow og skulle danne forbillede for de huse, man gerne så opført i København efter branden.
(Stadsarkivet).

Netop dette var forudsætningen for det hastige tempo, hvori de kunne opføres: i 1732 rejstes et forbavsende stort antal i byen som helhed, nemlig 509 gadehuse og over 600 side- og baghuse.

Vi har tidligere omtalt J.C. Krieger som embedsmand[20], dog var han tillige bygmester i stor stil. Allerede i 1729 udsendte han – på kongens foranledning – en »mønsterbog« indeholdende beregninger og tegninger til tre forskellige grundmurede bygninger. Tegningerne viser stort set det kendte gavlkvisthus, tilført enkelte dekorative elementer såsom guirlander i kvistens fronton og kvaderlisener mellem fagene. Kriegers huse er henholdsvis i fem og syv fag; det kan undre, at han ikke bragte forslag til det udbredte firefagshus. Også Reventlow bragte »mønstertegninger« med fra Altona; men hverken hans eller Kriegers facadeforslag vandt udbredelse i København og slet ikke i denne karré.

Note 20
Krieger udnyttede sin dobbeltstilling som embedsmand og udførende bygmester til stor fordel for sig selv og mistede derved til sidst kongens bevågenhed.

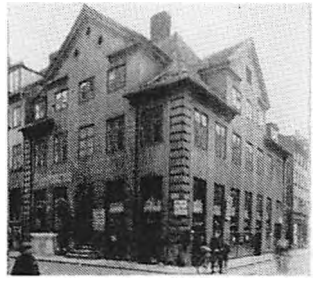

Møntergade 20 (nu nedrevet).
Et af de få eksempler på Kriegers »typehus«.
(Fotografi fra ca 1905, Bymuseet).

Den genopførte karré

Vi har allerede berørt nogle af brikkerne i det store puslespil, det var at genrejse den nedbrændte del af byen. Vi kender de elementære problemer med finansiering af nybyggeriet og tilførsel af materialer og håndværkere – og vi kan forestille os det lurende mismod blandt folk, som havde set deres hjem og virksomhed blive flammernes bytte. Enkelte grundejere i karreen bliver da også tvunget i knæ af de overvældende problemer, mister grunden og forsvinder herefter ud af billedet.

Med denne hob af problemer in mente er det alt i alt en imponerende præstation, at næsten samtlige forhuse i karreen er genopført 1738, ti år efter branden. Kun to ejendomme, Sværtegade 7 og Møntergade 6, er endnu ikke så vidt, at de kunne takseres hhv. 1744 og 1749.

De tidligere bebyggelser med udkragede stokværk, karnapper og indgangstrapper, der, som en næsten selvstændig bygningsdel, ragede langt ud over fortovet, var nu afløst af enkle borgerhuse opført efter en lige linie og for en dels vedkommende i solid grundmur. Men i næsten halvdelen af karreens huse afsløredes dog alligevel et nært slægtskab med gamle traditioner: det tynde pudslag lå som en sminke over bindingsværkets struktur, og dette bedrag blev yderligere

understreget af den tætte vinduesplacering med kun en enkelt stolpes afstand.

15 af karreens huse var opført i bindingsværk og 14 i grundmur; et enkelt hus, Møntergade 8, var opført i en kombination heraf. Baghusene var opført i rent bindingsværk, og en samlende betragtning over resultatet af nybyggeriet måtte blive, at nok var man kommet de gamle facader til livs, men brandfaren eksisterede stadig i bedste velgående.

Bebyggelsens karakter

Vi skal nu i det følgende forsøge at karakterisere karreens udseende omkring 1738 – se nærmere på arkitekturen, farverne og berøre livet i husene.

Bebyggelsen som helhed var ændret betydeligt: fra at udgøre en række uensartede huse med bindingsværksfacader til nu at fremstå som en mere helstøbt, sammenhængede husrække med glatte, pudsede facader. Skulder ved skulder stod husene i en ypperlig balance mellem fællestræk og individuelle præg. De glatte murflader og gavlkvistene bandt sammen, mens den vekslende facaderytme og de forskellige farver opløste. Det enkelte hus trådte frem og var dog en harmonisk brik i helheden – på sin vis et næsten arkitektonisk idealbillede af en karré-bebyggelse: ro men ikke monotoni.

Nogenlunde ligeligt fordelt var husene opført i henholdsvis 2 og 3 etager; således en noget lavere bebyggelse end den, vi oplever i dag. Ud over en tendens til at en række huse på 2 etager afløste en række på 3 etager, var myndighedernes krav om taggesimsernes lige flugt ikke ganske fulgt. Bredden på ejendommene varierede fra 3 til 22 fag.

Nogle huse stod endnu i den rå, ubehandlede puds, andre havde allerede fået det første lag kalk. Farveholdningen hus for hus kender vi ikke noget til, men farverne rød, gul og grøn har formentlig her, som andre steder i København, været de fremherskende. Ligeledes ved vi, at den kraftigt profilerede gesims til indramning af kvistene ofte var trukket op i en gråtone som kontrastfarven, der fremhævede en arkitektonisk detalje. Det samme kunne gælde vinduesindfatningerne, der, sammen med gavlkvistens trekant, ligefrem kunne være påmalet en udsmykning, ofte med en vis dybdevirkning. Festligt har det set ud. Ved kældernedgange forekom sikkert de uundværlige bislag, og fra taget knejste vandspyer udformet fantasifuldt som dragehoveder.

Boder og facadeskiltning

Det rigt varierede erhvervsliv, som omkring 1738 var genopstået i karreens huse, afspejledes i facadeudtrykket og gav døgnet igennem kælder og stueetage et livligt og skiftende udseende. De udadvendte boder og udsalgssteder ændrede ganske billedet, når skodderne i dagtimerne blev slået fra. – Udstillingsvinduer som sådan var et ukendt begreb dengang; enten var vareudbuddet anbragt på gaden, eller fristende tilbud var malet direkte på skoddernes indersider. Om natten, når

Kultorvet ca 1750 (Udsnit). Torvet fritlagdes efter branden og den her viste husrække er et typisk eksempel på en bebyggelse med ildebrandshuse – og afviger sikkert ikke væsentligt fra Gl. Mønt karreens huse fra samme periode.

Bødkersvendens herberg lå fra 1776 til 1845 i Møntergade, hvor dette skilt var opsat.

skodderne var lukket til, var bodens og facadens anonymitet atter genoprettet.

Den øvrige skiltning var oftest anbragt vinkelret på facaden og udgjorde efterhånden som årene gik, en skov af velkendte symboler såsom bagerkringlen, skræddersaksen, skomagerens røde støvle og værtshusenes fantasifulde lam, heste, måner og syvstjerner. I

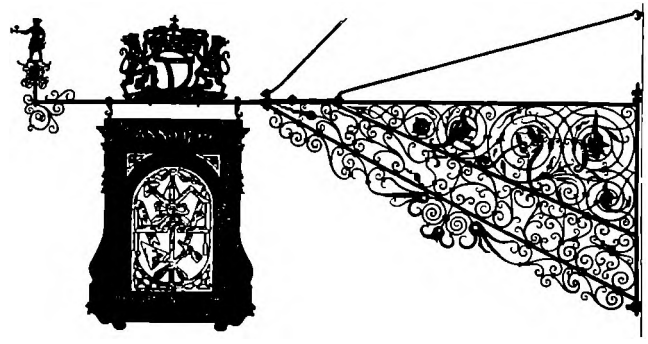

Murersvendenes Laug havde til huse i Møntergade 1769-86, hvor dette laugskilt fra før 1700-tallet var ophængt.

Samtlige tegninger er efter: Gamle Københavnske Skilte og Bomærker, H. Matthiesen, Kbh. 1919.

Relief fra Gl. Mønt 25, opsat af snedkermester Henrik Wilhelm Wellmann, 1788.

Møntergade fandtes senere i 1700-tallet bødkersvendenes herbergsskilt og murersvendenes laugsskilt samt snedkermester Henrik Wilhelm Wellmann's smukke slutsten opsat i Gl. Mønt 25.

Karreens skiltning havde i høj grad vejviserens funktion; først i begyndelsen af 1770-erne, og som følge af Struensees reformbølge fik husene påmalet deres matrikelnumre, og de fire hjørner blev forsynet med de respektive gadenavne. Samtidig blev orienteringen om natten lettet af nye gadelamper – efter vore begreber en ringe belysning, men for den tid en væsentlig forbedring.

Livet mellem husene

Fra samtidige beskrivelser af håndværkerkvarterer som Gl. Mønt aner vi, at gaderne, der omkranser karreens huse, langt fra har været rene og stilfærdige at bevæge sig rundt i. Koholdet i brændevinsgårdene, de åbne rendestene, latrinkulerne og den mangelfulde brolægning er milevidt fra det billede, vi i dag har af området. Lugtindtrykkene alene har været fremmedartede for et nutidigt bymenneske. Trafiklarmen må have nået infernalske højder i myldretiden, når hele den brogede skare af kærrer, karrosser, kareter og af bøndernes vogne rumlede gennem de snævre gaderum og blandede sig med støjen fra værksteder og de talrige og højtråbende gadesælgere. Gaderne må have været særdeles livlige, men et fuldgyldigt billede af tilstandene for 250 år siden lader sig af naturlige årsager vanskeligt fremkalde – dertil er vores forestillingsverden for utilstrækkelig. De troværdige oplysninger, vi er i besiddelse af – beskrivelser, arkæologi og ofte stærkt idealiserede tegninger, stik og malerier – giver os kun et fragmentarisk billede; fra denne karré er billedmateriale fra perioden overhovedet ikke eksisterende.

Slutsten fra Gl. Mønt 24 (nedrevet 1907).

Vi kender dog erhvervenes fordeling. Karreen var på denne tid velforsynet med brænderier. Eksempelvis lå leverandører af eftertragtet fluidum i: Gl. Mønt 25 og 29 og nogle år senere tillige i nr. 17 og 33. I disse gårde fremstilledes drikkevarer som sød snaps, perikumsnaps, malurtbitter og solbærrom. Aftapningen skete fra fade og direkte ned i kundernes medbragte flasker. I baghusene til disse ejendomme holdtes ofte køer på etagerne, som meget passende blev fodret med bærmen – et affaldsprodukt fra produktionen. Vi må forestille os, at malkepigerne har været i gang fra tidlig morgen for at sikre friske forsyninger af mælk op til tre gange daglig. Det varme spildevand fra brændingsprocessen har været en eftertragtet gratis-vare blandt karreens beboere.

I Gl. Mønt 19 lå en bagergård af betydelig størrelse, hvis bagerkringle endnu pryder over ejendommens portindgang. I nr. 31 boede snedker Berhard Hönnicke, der i sit hus skabte det pragtfulde barok interiør, som stadig findes rimeligt intakt. I 1748 etablerede skrædderlauget sig i Gl. Mønt 39. Her samledes svendene henunder aften til et glas øl og en dram og ofte har de nydt en sommeraften i det lille haveanlæg i gården. Naboen i nr. 41 var spækhøker Søren Sørensen; om ham og hans hus skal vi berette senere.

Rundt om hjørnet i Møntergade 16 fandtes en tømmerhandel, og i nr. 14 boede Niels Hansen Juel, hvis sælsomme karriere gik fra et arbejde som murermestersvend til kgl. taffeldækker. – I øvrigt var Møntergades huse ejet af folk, der udøvede erhverv som skrædder, slagter, kaptajn og skoleholder. I Pilestræde fandtes folk af embedsstanden samt en guldsmed, en urtekræmmer og en murermester. Sværtegade nr. 7 og 5 var ejet af en skipper, Ernst Brandt. Den ene ejendom havde han overtaget efter et fallitbo, og den anden var tilgået som arv til hans hustru. Ejendommen nr. 7 skulle senere huse »Norske Selskab«, der ikke mindst gennem forfatteren Johan Herman Wessel har gjort denne gade kendt viden om.

Udsnit fra maleri af den norske maler Eilif Petersen fra 1892, forestillende en aften i Norske Selskab.

Wessel ses til venstre med hævet glas og ved hans side Søren Monrad, der læser op af Wessels berømte gravskrift over Ove Gierløw Meyer.

Klublokalerne i Sværtegade 7 var beliggende på 1. sal. Her finder man endnu i dag en svalegang, hvorfra der var indgang til de forskellige mindre værelser, hvor de norske studenter holdt til. I ejendommens kælder lå Juel's Vintapperi, og i stuen regerede husets egentlige værtinde og gode ånd »Madam Juel«.

Norske Selskab, Oslo.

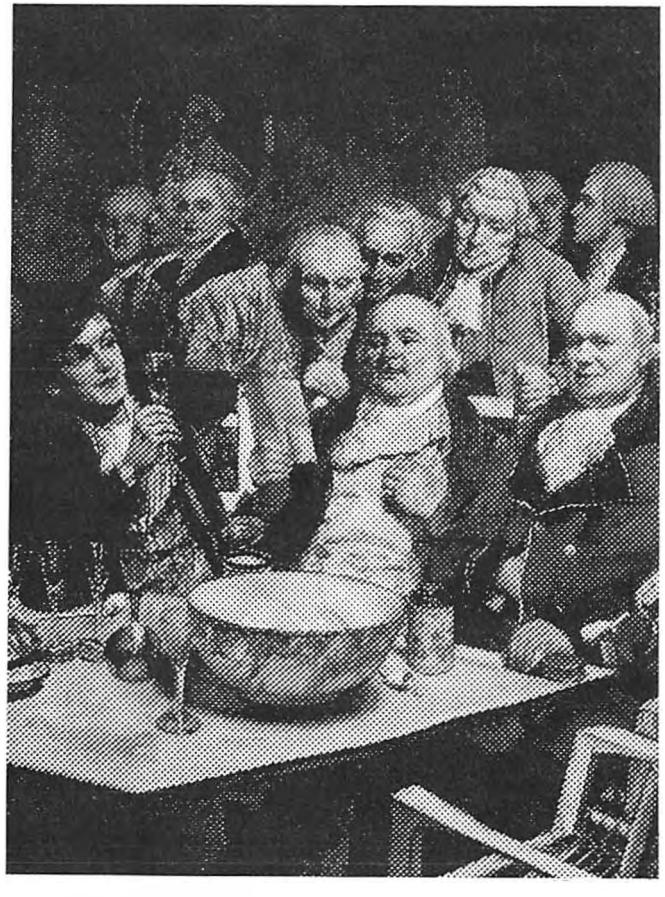

Livet indenfor murene

Ejendommen Gl. Mønt 41 kan fremdrages som et godt vidnesbyrd fra denne periode i karreens historie. Dette smukke hjørnehus har ikke ændret sig nævneværdigt i sit ydre, siden spækhøker Søren Sørensen overtog ejendommen i 1740 og her indrettede sin bod i en del af huset og lejede resten af arealet ud. En ekskursion gennem huset giver os, med arkivalierne som fremmedfører, et glimrende situationsbillede af indretning, beboere og næringsliv.

I ejendommens kælderetage er indrettet »lejekælder, i stuen 1 bilægger, måttebeklædte vægge. 2 kamre«. Her har øltapper Poul Petersen haft sin bolig og skænkestue med udsalg af øl, salt, sild, kød, æg og i øvrigt et sortiment som en småkøbmand. Den resterende del af kælderarealet er indrettet til oplag af brænde.

I den høje stueetages har Søren Sørensen indrettet »en spækhøkerbod på hjørnet med disk, hylder og reoler. En stue, 3 fag mod Møntergade med 1 bilægger. En stue, 3 fag mod Gl. Mønt med 1 bilægger. Herfra nedgang til kælderen«. – På samme etage er der indrettet »2 stuer, væggene beklædt med måtter. I den ene en bilægger«. Hvem der på dette tidspunkt har boet her, er lidt usikkert; men »En aftacket Soldat, (nu) paruqvemager« opgives at bo »på salen«.

I den resterende del af huset bor en tømrersvend, en skomager Hans Andersen Kosberg med en svend og en pige samt en skrædder Johan Gabriel med en dreng og en pige som tyende. Vi kender ikke deres placering i huset, men vi ved om selve indretningen, at der på 2 etage findes: »en sal, 3 fag, vægge og loft panneleret, en vindovn. En hjørnesal, 2 fag, vægge og loft panneleret. En sal 3 fag til Møntergade, bare vægge og en bilægger«. Denne lejlighed er så langt den bedst udstyrede i huset. –

Matrikelkort over karreen, udarbejdet efter Gjeddes kort og ejerliste fra 1757. Erhverv er tilføjet efter arkivoplysninger. Bemærk haveanlægget til Skrædder Laugets ejendom Gl. Mønt matr. nr. 172.

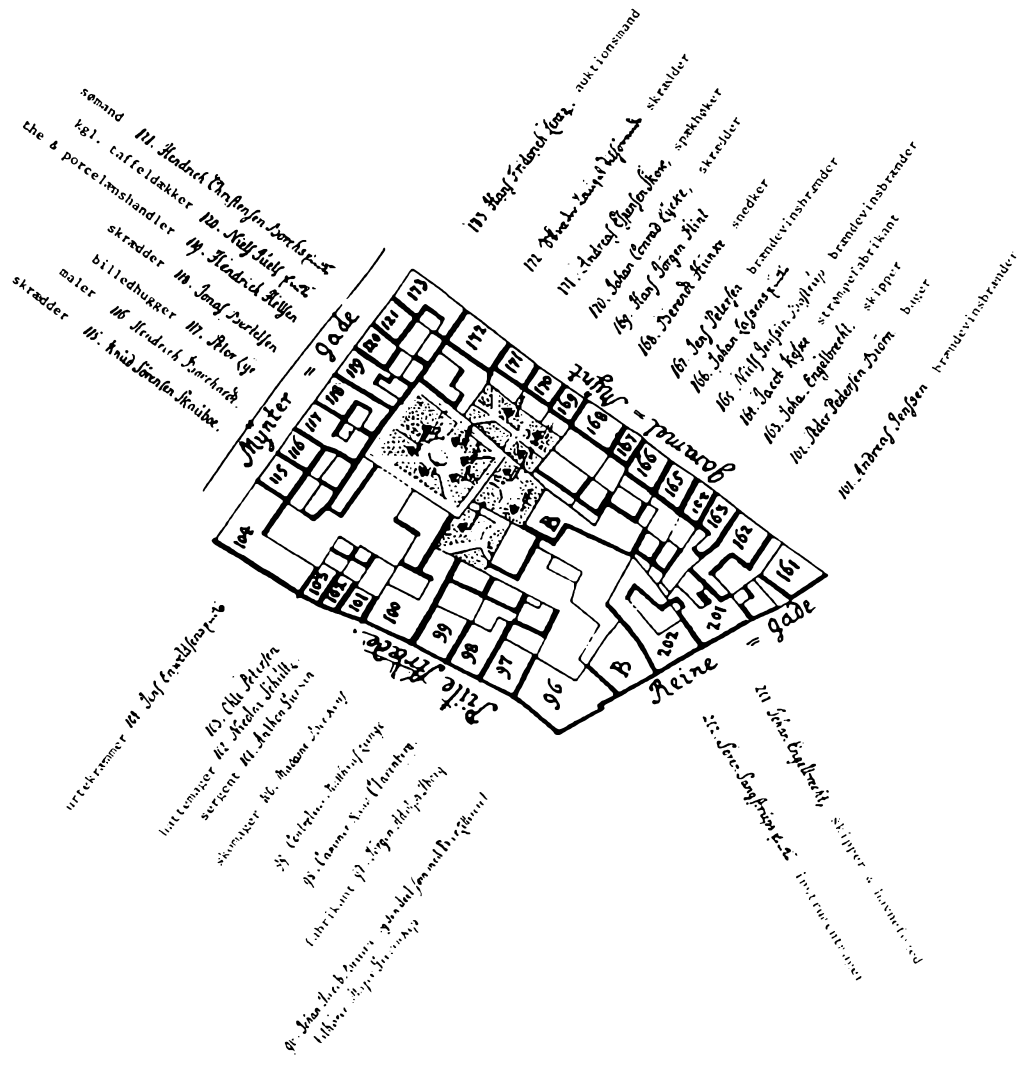

Kælderbisalg på Gråbrødretorv.

2. etages øvrige areal er beskrevet som »2 sale, bare vægge, i den ene en bilægger«.

I kvisten finder vi »en sal, 2 fag mod Gl. Mønt, bare vægge, en bilægger. I køkkenet en retterbænk«. I det øvrige areal »en sal 2 fag, bare vægge. Der bagved et kammer under taget, 2 fag bare vægge«.

Fra opgørelserne i forbindelse med udskrivning af ekstraskat (som er vores kilde), kender vi kun til den skattepligtige forsørger og har derfor ikke et præcist billede af beboernes samlede antal. Hvis vi imidlertid ansætter en gennemsnitsfamilie til 2 voksne og 2 børn – og holder den pensionerede soldat for barnløs, viser en sammentælling, at der i ejendommen på dette tidspunkt kan have boet i alt 29 personer. En sammenligning med situationen knap tyve år senere viser i øvrigt en fuldstændig udskiftning af både personer og erhverv i ejendommen.

Stue- og kælderetager til tre ejendomme på Gråbrødretorv. Den orden og renlighed, der ses, er et noget idealiseret billede af de virkelige forhold. (Efter stik i Danske Vitruvius).

Karreens udvikling og vækst

Vi skal i det følgende forsøge en redegørelse for udviklingen i karreens huse fra tidspunktet omkring 1738 op til vor tid. I 6 rumlige afbildninger, side 32, vises gadefacadernes udvikling 1738-1900, illustreret gennem fagantal, etageantal, heltag eller mansardtag, grundmur eller bindingsværk og endelig kvistenes principielle form og størrelse.

Til belysning af den udvikling, husenes interiører gennemgår, bringes som typisk eksempel en gennemgang af ejendommen Gl. Mønt 27, side 37 efterfulgt af et afsnit om jordfund i karreen. – I øvrigt henvises til den kommenterede gengivelse af karreen på Gjeddes kort, side 27.

Etageforhøjelser og ændrede tagformer

Allerede før 1743 forhøjede Diderich Pedersen Munch sit hus, Gl. Mønt 29, med en etage. Andre ejere fulgte snart efter, og henved halvdelen af samtlige forhøjelser fandt sted i perioden 1780-1800 og skete ofte i forbindelse med en grundmuring. De resterende forhøjelser fordeler sig på perioderne 1743-80 og 1800-1851. For fem af husenes vedkommende fandt endnu en forhøjelse sted i perioden 1800-1853, nemlig Pilestræde 40

og 44, Møntergade 4 og Gl. Mønt 35. Disse ændres fra 3 til 4 etager. Gl. Mønt 29 når op i 5 etager og nr. 27 i 6 etager før 1847. Kun tre af de bevarede huse er aldrig forhøjet, nemlig Møntergade 10 og Gl. Mønt 17 og 41.

I forbindelse med etageforhøjelserne optræder der i henved en tredjedel af tilfældene en mansardetage, hvoraf nogle endog er kombineret med en gavlkvist over midterfagene – som en typisk overgang fra gavlkvisthuset til det forhøjede hus med heltag. Af denne kombination er tre bevaret: Gl. Mønt 19 og 21 samt Sværtegade 7. Af de rene mansardtage er 7 ud af 10 bevaret, nemlig Pilestræde 46, Møntergade 4 og 16, Gl. Mønt 25, 27, 33 samt Sværtegade 11.

Udviklingen er således gået fra et gadebillede oprindelig præget af gavlkvisthuse til en dominans af forhøjede huse, dækket af mansard- og heltage med påsatte vindueskviste. I dag er kun 4 af karreens 31 huse udstyret med gavlkvist til gaden, nemlig Møntergade 10, Gl. Mønt 19, 21 og 41. Kun to huse har gavlkvist til gården: Møntergade 10 og Gl. Mønt 17.

Facadernes dekorative elementer

Gennem 1700-tallet ændres facadernes vertikale opdeling til en mere horisontal deling, hvor underpartiet typisk »isoleres« ved en kordongesims. Denne udvikling fortsætter i 1800-tallet og kulminerer særlig i tre ejendomme, Gl. Mønt 17 og 33 samt i Møntergade 12, hvor en kraftig refendfugning giver underetagen næsten sokkelvirkning.

Efter 1750 mindskes farveglæden langsomt, og hvidkalkede huse dukker nu op mellem barokfacadernes brogede række. Denne tendens forstærkes yderligere ved klassicismens gennembrud i 1700-tallets slutning, og snart er de kølige grå og hvide facader blandt karreens huse i overtal. Omkring 1845-50 dukker i arkivalierne de første oliemalede facader op, og ved århundredskiftet er de helt dominerende.

Gradvis udskiftes tillige de flerrammede vinduer fra sprossede rammer til helt sprosseløse. Nogle butiksindretninger i slutningen af 1800-tallet fjerner murpiller i stueetagen og etablerer de alt for store glasflader; fagdelingen er hermed brudt, og husene står som på pæle med en underetage, der helt isolerer sig fra den øvrige facade. Dette er f.eks. tilfældet i den væsentlige hjørneejendom Gl. Mønt 17, hvorimod ejendommen Sværtegade 3 demonstrerer en vellykket løsning på en butiksfront, idet den helt respekterer den øvrige facades lodrette rytme. – Næsten alle disse betydelige ændringer foretages i perioden 1875-1900 eller de første år derefter.

Omkring 1900

Frem til år 1900 er der foretaget store ombygninger i karreens huse, men herefter ophører de egentlige indgreb. Hvor store ændringer af facaderne, der er tale om, kan fornemmes ved at betragte det velbevarede ildebrandshus Gl. Mønt 41. De skiftende tiders krav til husene og ændrede livsformer har medført disse om-

Karreens bebyggelse som vist på Gjeddes eleverede kort 1760-61. Gengivelsen skal tages med et vist forbehold – således er baghuset til Møntergade og det meste af Gammel Mønt fjernet af hensyn til overskueligheden, og en del af de viste gavlkviste mod gården er tvivlsomme, allerhøjst et udtryk for at sådanne vendtes mod gaden. Dette var i høj grad tilfældet, samtlige karreens forhuse havde en gavlkvist mod gaden, spændende over fra 2 til 6 fag eller hele huset. Kun ét, Sværtegade 9, havde mansardtag.

Med hensyn til fag- og etagetal er gengivelsen derimod troværdig, kun 2 steder (Gammel Mønt 33 og 35) kan etageantallet med sikkerhed siges at være forkert, og ved fagantallet er det 7 steder (Møntergade 12, Gammel Mønt 23, 25, 35, 37, 39 og Pilestræde 42). Der ses altså at have foreliget en ret grundig undersøgelse af disse forhold som grundlag for graveringen. Sværtegade er nok den mest korrekt gengivne façaderække, her mangler kun mansardtaget på Sværtegade 9 og gavlkvisten på hjørnehuset Sværtegade 1 – Pilestræde 40.

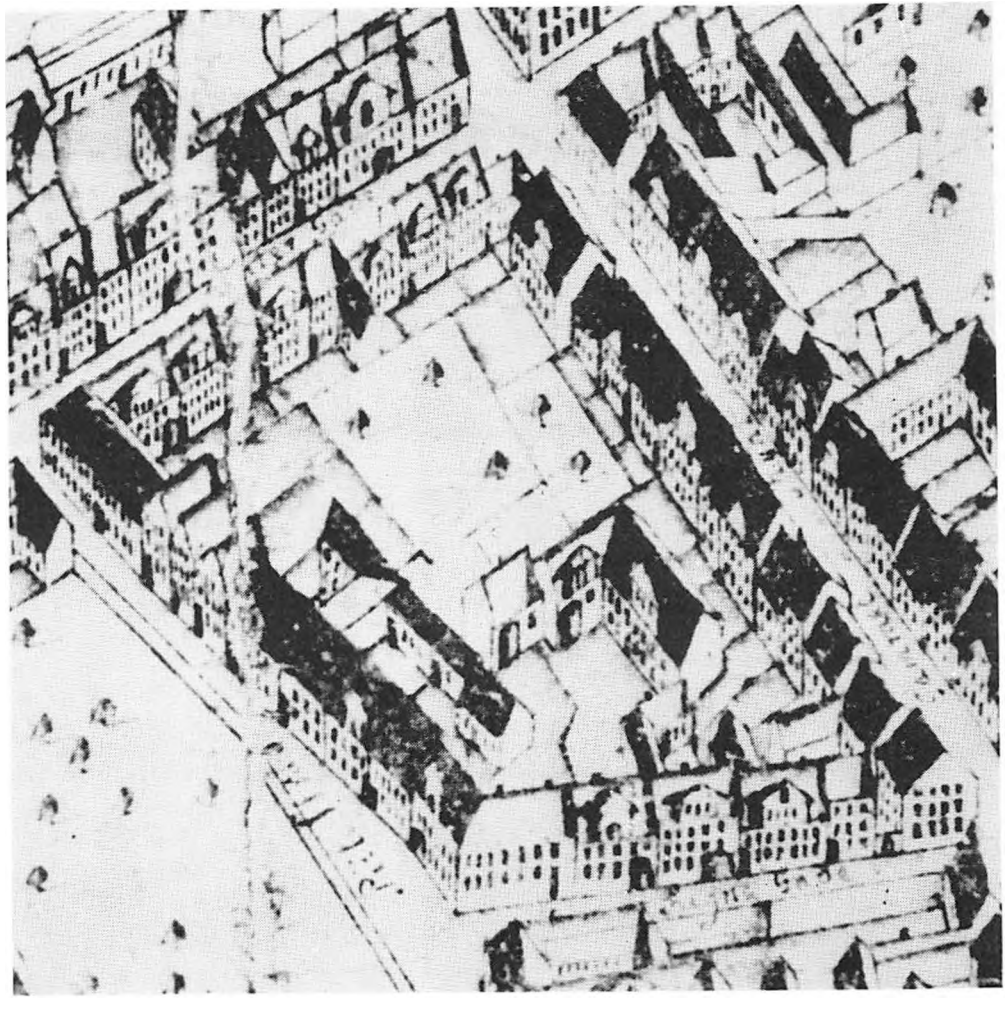

Ejendommen Sværtegade 3 er en vellykket løsning på en butiksfront – ombygget i slutningen af 1800-tallet.

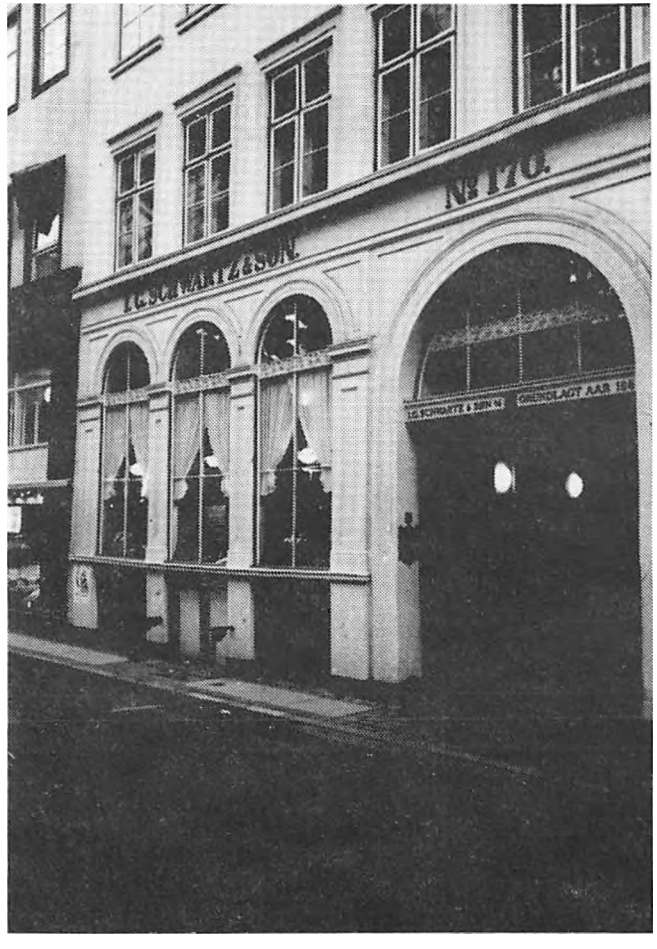

bygninger som en nødvendig og naturlig »knopskydning« – en ajourføring af husenes brugsmæssige værdi.

Tidsmæssigt er vi nu tillige fremme ved de første fotografier, der findes fra karreen, og kan studere facadernes fremtræden, skiltningen, samt få et levende indtryk af kvarterets folkeliv og ejendommenes fysiske tilstand. Også fotografierne viser os, at der ikke er tale om de store bygningsmæssige ændringer fra omkring år 1900 frem til vore dage. De sidste 80 år har snarere været præget af et tiltagende forfald og af en fuldstændig ændring af gaderummene i Gl. Mønt, Møntergade og Sværtegade som følge af genbokarreernes bortsanering.

De eneste nyopførelser i karreen er ejendommene Pilestræde 48, 50 og den store hjørneejendom nr. 52/ Møntergade 2. Disse huse tilpasser sig både i fagdeling og højde den øvrige bebyggelse på bedste måde og glider ind i helheden uden forlorne forsøg på at skjule deres tidsmæssige placering.

Saneringer i kvarteret

Saneringerne omkring karreen indledes, efter at dele af kvarteret i en årrække havde haft et dårligt ry som en lastens hule, og som det fremgår af afsnittet om Gl. Mønt 27, var boligerne usle og fristede kun den fattigste del af byens borgere. Selv om der hist og her naturligvis fandtes bevaringsværdige huse og gårde, kom egentlige bevaringstanker over for kvarteret som helhed ikke på tale. Grundene var dyre og skulle udnyttes til yderste grænse. Der var fastlagt nye byggelinjer, og helt nye gader som Chr. IX's gade og Ny Østergade opstod og gav plads til Gutenberghus og Belysnings-

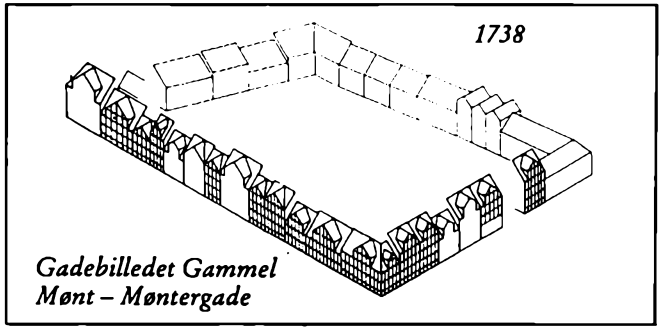

Gadebilledet Gammel Mønt – Møntergade

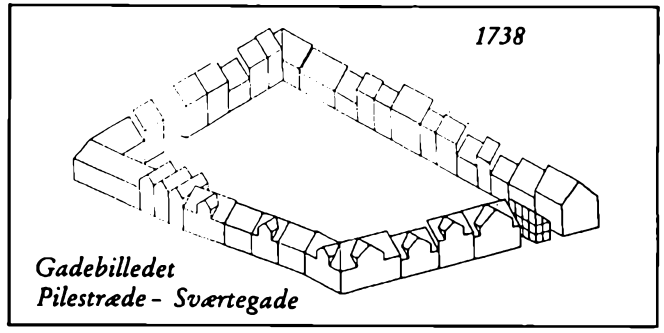

Gadebilledet Pilestræde - Sværtegade

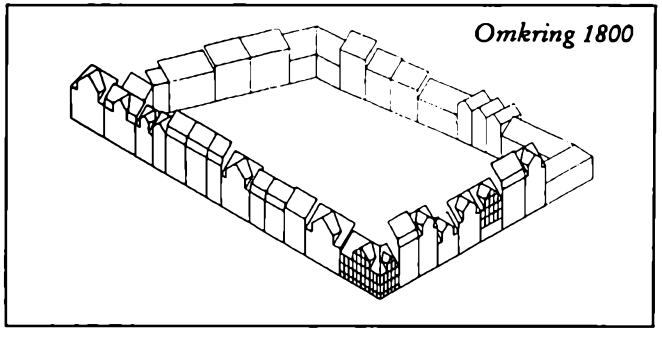

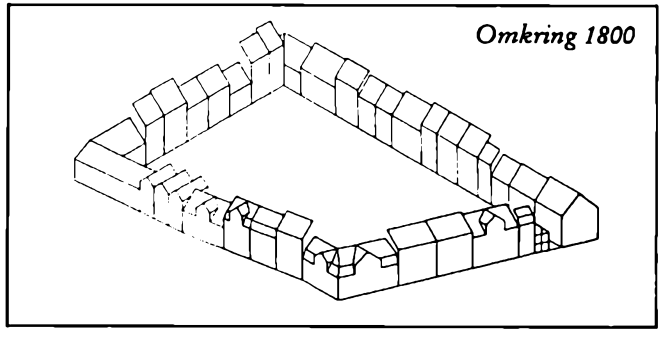

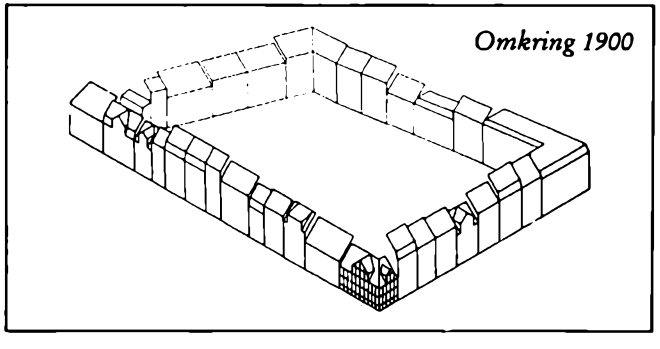

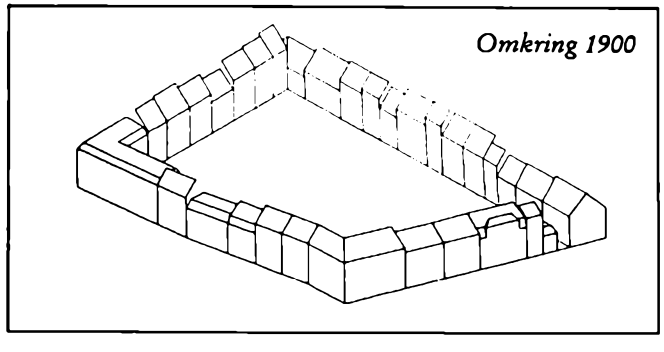

De 6 rumlige afbildninger af karreen viser gadefacadernes principielle opbygning og udvikling, som det kan læses ud af det eksisterende arkivmateriale. Der er taget hensyn til fagantal, etageantal, heltag eller mansardtag, grundmur eller bindingsværk og endelig kvistens principielle form og størrelse.

I 1738 – 10 år efter branden – var de fleste grunde i karreen bebygget med huse mod gaden, kun Sværtegade 9 og Møntergade 6 stod endnu ubebygget. De var 2 eller 3 etager høje og forsynet med den typiske gavlkvist, som karakteriserer de såkaldte ildebrandshuse. En stor del af husene var tillige opført i bindingsværk som før branden.

Med Gl. Mønt 29 indledtes forhøjelserne af husene allerede før 1743. Det fik en etage tilføjet. Omkring 1800 var mere end halvdelen forhøjet med 1 eller 2 etager og i løbet af det næste halve århundrede fulgte resten, på nær 3. Ofte er ændringerne sket i forbindelse med grundmuring. Også tagformer ændredes, og gavlkviste

forsvandt. Mansardtag med gavlkvist synes at have været en typisk overgang. De eneste nyere huse, der findes i karreen, er Pilestræde 48, 50 og 52, som er fra sidste halvdel af 1800-årene. Omkring 1900 har gadehusenes facader således opnået deres nuværende hovedtræk.

væsenets store ejendomme. Saneringsbølgen skåner, både nu og senere, altså helt denne karré, men Gl. Mønts lige numre, sammen med al bebyggelse mellem Gl. Mønt-Vognmagergade og Gothersgade blev jævnet med jorden og bebygget med de store historicistiske ejendomskomplekser. Dermed forsvandt også den skumle Wismars Gang (1907), der skar sig ind i Gl. Mønts »lige husnumre«.

Gl. Mønt, 1909, st fra Chr. IX's gade. (Bymuseet).

Gl. Mønt inden nedrivningen af gadens lige numre (Bymuseet).

Karreen opkøbes af Berlingske Tidende

Saneringerne fortsætter i 1934-37 i en ny bølge nord for karreen. Her skabes bl.a. plads til et nyt større kontorkompleks til Gutenberghus. I 1954 følger en Generalplanskitse, der udlægger denne karré til »en zone, hvor der efter omstændighederne kan gives tilladelse til nybyggeri«. Kort tid herefter indleder Berlingske Tidende sine opkøb af karreens huse med henblik på opførelse af et kontorhus. En plan, kommunen dog modsætter sig. I 1961 ender en række forhandlinger om karreens fremtidige skæbne med et kompromis, der

Sværtegade inden nedrivningen af gadens lige numre (Bymuseet).

»Salatfadet« i Gl. Mønt, (Det Kgl. Bibliotek).

Gl. Mønt. I billedets venstre side skimtes ølvognen fra Carlsberg, der bringer forsyninger til Jensens Café & Gæstgiveri (den gang beliggende ret overfor Gl. Mønt 41). (Bymuseet).

Gl. Mønt, set mod Chr. IXs Gade. (Det Kgl. Bibliotek).

Gl. Mønt 25, 1909, i stuen en pantelåner og i kælderen en brugttøjsforretning.

Gl. Mønt, 1911. (Bymuseet).

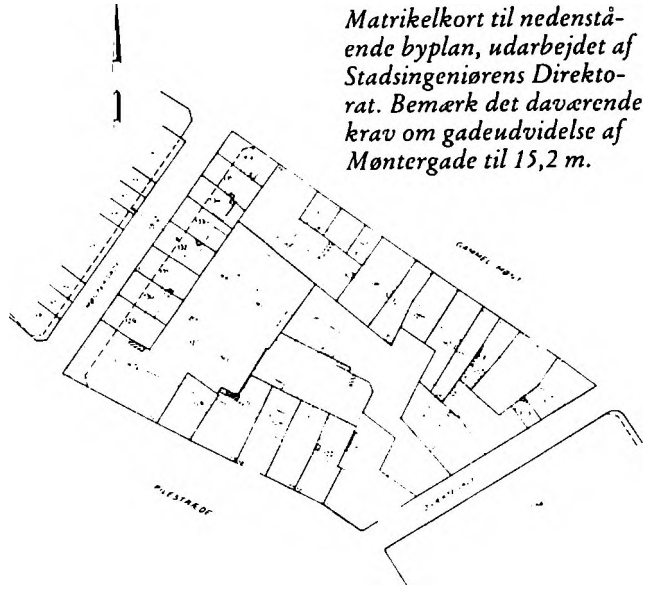

Matrikelkort til nedenstående byplan, udarbejdet af Stadsingeniørens Direktorat. Bemærk det daværende krav om gadeudvidelse af Møntergade til 15,2 m.

tillader Berlingske at foretage nybebyggelse i karreens indre imod en gennemgående istandsættelse af randbebyggelsen.

Denne aftale munder ud i Byplanvedtægten af 31. juli 1964, der fastlægger randbebyggelsen som boligområde og »kun hvor en tilknytning til kvarteret er naturlig, tillades indretning af forretnings- og kontorlokaler i de nederste to etager«. Ligeledes gives der nu retningslinier for »Bygningernes materialer, form og farver«.

Berlingske udarbejder herefter et projekt til restaurering af randbebyggelsen, men opgiver at realisere

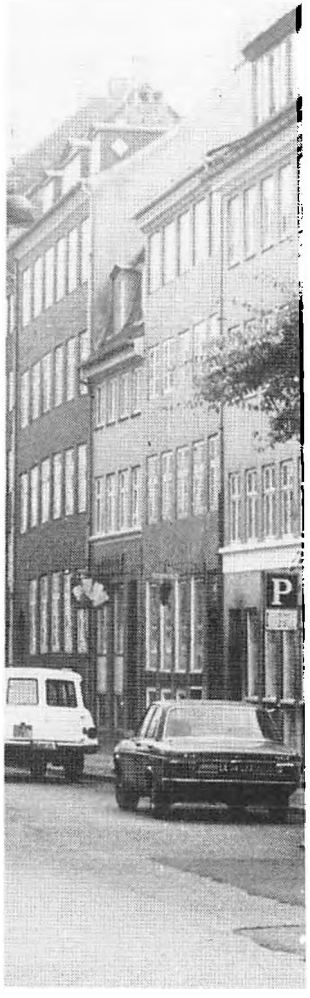

Eksempler på restaurerede facader i Gl. Mønt.

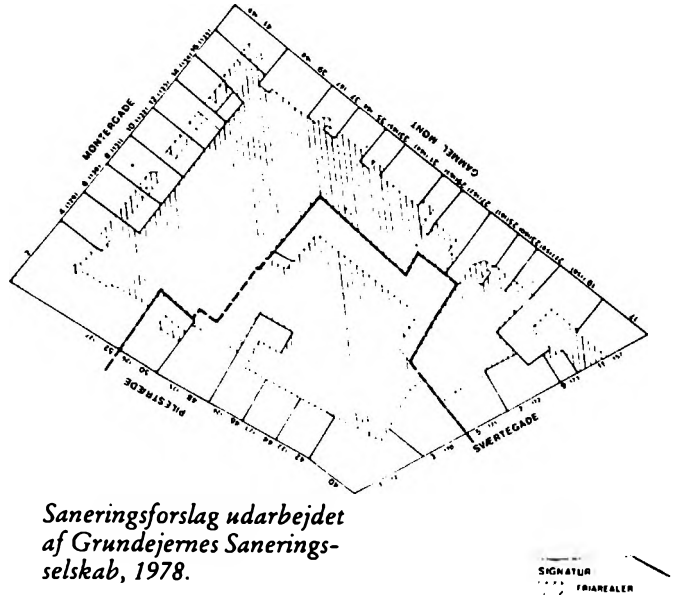

Saneringsforslag udarbejdet af Grundejernes Saneringsselskab, 1978.

det. I stedet indledes – i slutningen af 70erne – et systematisk salg af ejendommene til private. De nye ejere »arver« forpligtelsen til istandsættelse af de nedslidte huse. En kreds af ejere formede umiddelbart efter deres overtagelse en styringsgruppe, der i samarbejde med Grundejernes Saneringsselskab skulle udarbejde et debatoplæg til karreens forbedring over saneringsloven. Oplægget forelå juni 1978, indeholdende: skitse til gårdsanering, restaurering af randbebyggelsen og en finansieringsplan. – Siden da er intet videre sket i denne sag, debatoplægget forblev et oplæg.

Ved udgangen af 1983 har især restaureringen af Gl. Mønt taget fart, ligesom fredning af samtlige huse i Gl. Mønt (undtagen nr. 33) i dag er fuldbragt. Bevaringen af et »Københavns Bybillede« er en glædelig realitet!

Et hus og dets beboere gennem 250 år

Gammel Mønt 27 i dag

Med sin hvidpudsede facade og sine dybgrønne døre udstråler Gl. Mønt 27 idag en næsten klassisk harmoni og ro. Bortset fra den dobbelte panelerede indgangsdør med vindue over, findes der ingen udsmykninger på husets facade. Bagsiden af huset og trappehusets bindingsværk er i dag kalket oxydgul, og det er vanskeligt at forstå, at der i den beskedne gård også har været plads til både et side- og et baghus. Disse huse blev nedrevet i begyndelsen af 1970-erne.

Aldrig før i husets 250-årige historie har dets beboere haft så god plads, som de har nu. I kælderen har ejeren indrettet antikvitetsforretning, og i stue-etagen er der forretning med japansk kunsthåndværk. Første og anden-etagen er inddelt i 2 lejemål, og de øverste etager beboes af ejeren selv. Hele huset er smukt og nænsomt moderniseret.

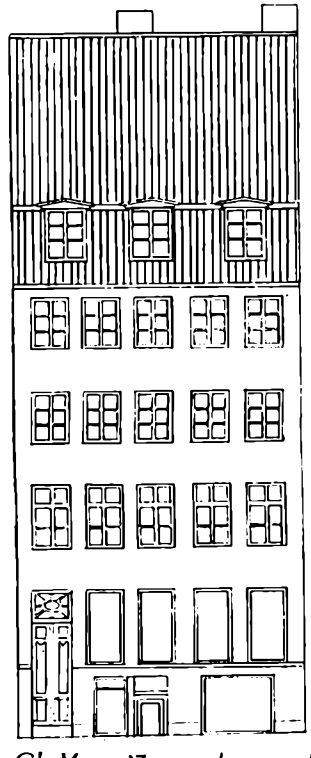

Gl. Mønt 27, som det ser ud i dag.

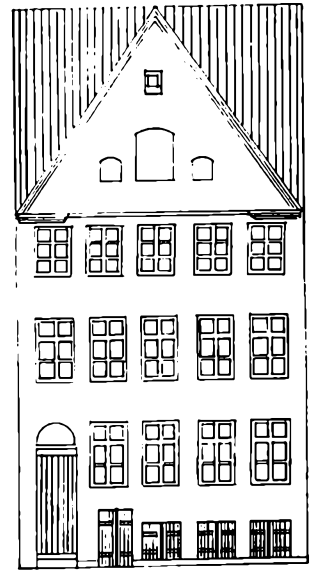

Rekonstruktion af det oprindelige hus.

Det oprindelige hus

Huset må formodes at være bygget ca. 5-6 år efter branden i 1728. I følge den første brandtaksation i 1735 beskrives forhuset som et 5-fags mur- og bindingsværkshus med grundmuret kælder. Det er 3 etager højt med et halvtag over. En italiensk trappe d.v.s. en trappe med lige løb og en svalegang forbinder de forskellige etager i for- og baghuset. Mellem husene befinder sig et »mådeligt« gårdrum, hvori der er en brønd

Forstuen i forhusets 1. etage mod gaden (foto: Nationalmuseet 1969).

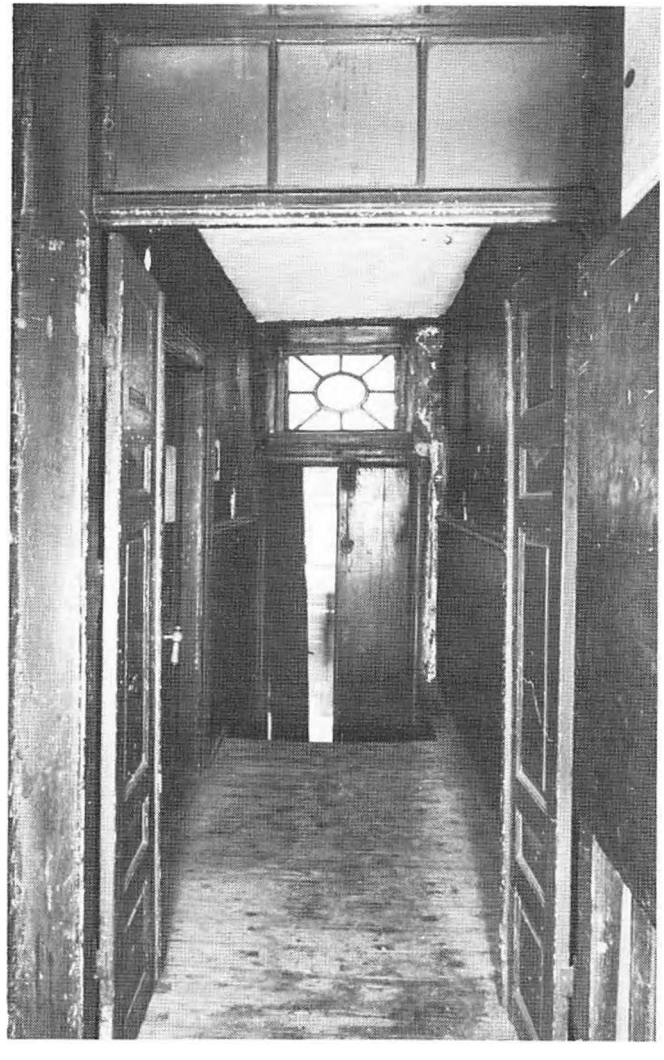

med opstander og jernpumpe samt et bræddelokum. Rummet må have været omkring 5,50 meter i længden og 3 meter i dybden. Da sidehuset i 1794 bygges i højre side af gården bliver rummet ikke stort andet end en lysskakt på omkring 10 m^2. Et målerbrev fra 1736 fortæller, at hele grundens areal er på 128 m^2.

I forhusets kælder er der indrettet lejekælder med stuekøkken og åben skorsten. Op til 1800 er kælderen hovedsagelig blevet brugt af øltappere bortset fra en tobaksspinder i 1735. På l.-etagen (svarer til den senere betegnede stueetage og så fremdeles) kommer man fra gaden ind i en forstue og videre ind i et rum på 4 fag. På 2.-etagen er der mod gaden en sal på 3 fag, et sengekammer på 2 fag og mod gården et kammer og et køkken. Under restaureringen for nylig afdækkedes kalkede dekorationer under brystpanelerne og på endevæggene. Bjælkerne i loftet har været brunmalede med røde stafferinger og selve loftet rødbrunt.

Oppe på 3.-etagen er der 2 køkkener. Et køkken svarende til det på 2.-etage og et køkken mod gaden på 1 fag anbragt midt mellem 2 stuer, som hver er på 2 fag. Lofterne og bjælkerne har på denne etage været rødbrune med lysegrønne stafferinger. – Loftetagen er opdelt til brænderum.

Der er indgang til baghuset gennem trappehuset. I baghusets forstue er der indrettet køkken med en åben skorsten. Ved siden af er der en stue på 2½ fag, og derfra går man ind i et sengekammer på 1½ fag. Bagerst i rummet er der indrettet et lille spisekammer. Alle 3 etager er ens. Kælderen er indrettet til pakkekælder, og loftet er på hanebjælkerne. I både for- og baghuset er

Panelstykke med rester af den originale dekoration fundet på 1. salen under restaureringen i 1980.

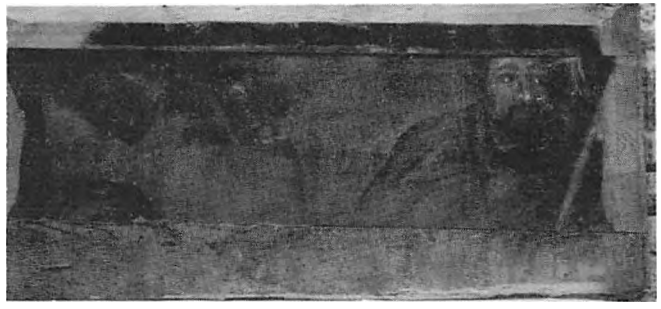

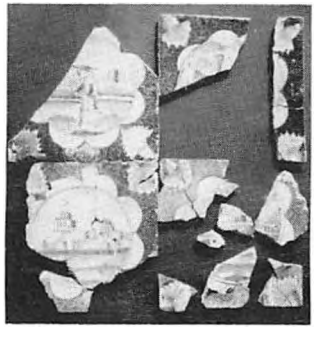

Fragmenter af St. Kongensgadefliserne (de »hollandske sten«).

alle værelsernes vægge bare. Der er ialt optalt 10 jernkakkelovne. Fra en registrering af Kop-heste- og karrosseskat fra 1743 fremgår det, at der foruden husets ejer, Diderich Petersen Munck som er brændevinsbrænder, bor 9 andre personer i huset: ejerens tjenestepige, en murmester-dreng, en fattig parykmager, en fattig rendelægger, 2 murersvende, som bor hos en fattig kalckslager, en daglønner, som er syg og fattig og til sidst 2 aftakkede soldater, hvoraf den ene er skrædder.

Interiøret forbedres

Johan Larsen, som nu ejer huset, anmoder i 1753 om at få det vurderet, da der i husets indre er »gjort temmelige bekostninger med at panele værelserne«. Foruden panelerne er der blevet malet loftsdekorationer. (Under sidste restaurering i 1980 blev der i stue-etagens forstue afdækket flyvende snepper mellem skyer. Af brandhensyn er dekorationen dog tildækket igen.)

Bilæggerovnene på 1.-etagen er på det tidspunkt »ziiret« med henholdsvis 6 og 4 messingknapper. Bag ovnene er der »Hollandske sten«. Disse »Hollandske Fliser« omtales også i en brandtaksation i 1816. Stumper af fliserne, som er fra St. Kongensgade, er fornylig fundet i gulvsandet.

Ejeren Johan Larsen, som er »Kock på Slottet« dør kort efter vurderingen, og huset efterlades til hans enke, som i juli 1761 sælger det til skibs Tømrermand Søren Jensen. Denne tager ikke selv ophold i huset, som i forvejen beboes af 5 familier. I stuen bor ægteparret Ibsen med en tjenestepige. På etagerne og i baghuset bor henholdsvis Philip Moses »af den Jødiske Nation« med hustru, datter, tjenestepige og amme. George Voyer, som er fransk priviligeret Handskemager, hans hustru og dennes moder, som er »meget gammel og svag 63 år«, og ægteparrets 2 små sønner. Der er Slagter Niels Peder Jørgens med hustru Anna Sophia, og endnu en fransk priviligeret handskemager, Johand Peder Voyer med hustru og 4 sønner i alderen fra 3/4 - 21 år. Til sidst er der en »Inquartering ved Militær Standen nauvnlig Christopher Köphner af Kaptain Ditleben Compagnie«. Der bor ialt 22 mennesker i huset.

2 år efter i 1763 overtager den 38-årige »The- og Caffe-handler« Christen Ibsen, som i forvejen bor i stuen, ejendommen. I de 30 år Ibsen, og senere hans enke, ejer huset, sker der ingen væsentlige ombygninger. Den første folketælling i 1787 viser, at der foruden ægteparret Ibsen er 6 husstande. Nemlig en enke, som bor sammen med og underholdes af sine 2 sønner, der henholdsvis er smed og tømmersvend på Holmen samt en datter. En matros med kone, 2 børn og en svigermor. Ægteparret Lewin, som »ernærer sig ved jøde-

Gårdspladsen – sidehusets facade set fra trappehuset (foto Nationalmuseet 1969).

handel« samt husbondens 3 søstre. Resten er hovedsagelig enker med og uden børn og logerende samt yngre håndværkersvende. Der er ialt 26 lejere. I folketællingen bemærkes det om nogle af beboerne, at de er »uden Nærings Vey« eller »nyder 1 mark ugentlig ved Trinitatis Kirche«. Som i de første år præges huset heller ikke nu af velstand.

Den første store ombygning

I 1793 køber Nicolai Friederich Teller huset. Fra en brandtaksation året efter kan man læse, at huset har været underkastet en større ombygning. Ikke alene er der, som før nævnt, blevet bygget et 1-etages hus mellem for- og baghus, men trappehuset, som før var en tømmer- og bræddekonstruktion, er nu ændret til mur- og bindingsværk og er 4 etager højt. Mod gården har bygningen nu 5 etager og højden til gaden er på 4 etager, hvorover der er bygget et gebrokkent tag med 3 tagvinduer. Fra at være et såkaldt ildebrandshus med spidsgavl, får husets facade nu det næsten klassiske præg, som vi også kender idag.

Trappehuset med baghusets facade til højre billedet (foto Nationalmuseet 1969).

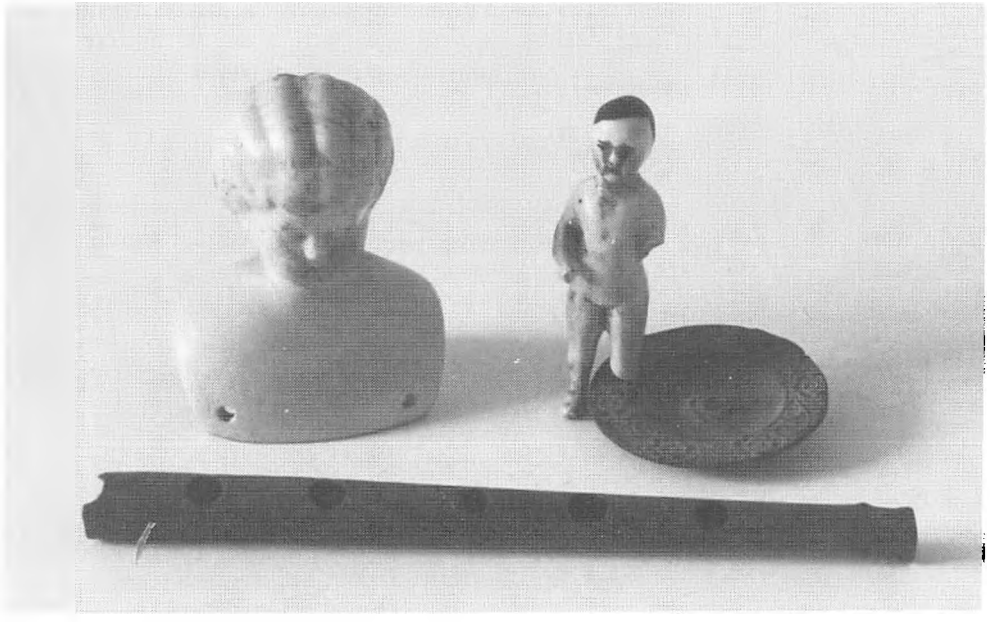

Den lille porcelænsdukke, dukkehovedet og dukketallerkenen blev under restaureringen fundet under skunken på kvisten. Legetøjsfløjten i gulvsandet på 3. sal.

Foruden indgangen til første etage i venstre side af forhuset, er der nu også en indgang til samme etage fra gaden via 6 trappetrin til »et værelse afdelt med brædde skillerum«. Det er første og sidste gang denne indgang nævnes. Under trappen i først etage er der indrettet 2 lokummer med muret kiste. Baghuset er ikke ændret.

Nu hvor huset er blevet større, er antallet af beboere steget tilsvarende. I 1801 beboes ejendommen således af 43 personer. Det er næsten udelukkende ægtepar med børn. De fleste af mændene er håndværkere. På den tid er det ikke ualmindeligt, at selv håndværkerstanden har et større eller mindre antal tjenestefolk. Købmand Israel, som bor i huset, har foruden sin familie på 6 personer også 2 tjenestepiger. En af hans regninger, som er fundet i gulvsandet i stuen, fortæller, at Israel var lærredskræmmer. Det er muligvis også fra denne familie en lille legetøjsfløjte af jern stammer. Den blev fundet i gulvsandet på 3. sal.

Alene i skrædder Tellers husstand er der, foruden hans kone og 6 børn, en tjenestepige og 4 skrædderssvende. Hvis man går ud fra, at Teller har beboet førsteetagen, kan det forklare behovet for en ekstra indgang. Sidehuset hat tjent som en udvidelse af forhusets førsteetage og har samtidig forbundet forhuset direkte med baghuset.

Fra en vurdering i 1761 fremgår det, at stuen i forhusets 1-etage er på 4 fag »med malede vægge og loftet malet med billeder«. I 1794 er samme loft gibset og væggene panelede og malede.

1700-tallet har på flere måder været en farverig tid. Selvom det i begyndelsen af århundredet var moderne at hænge med hovedet, havde livet i København et mangfoldigt præg. Klædedragterne var et orgie af farver, og således også husenes interiører. Man kan se de malede og dekorerede rum for sig, med de for tiden obligatoriske spejle, højryggede stole, mindre borde og dragkister. For slet ikke at tale om himmelsengen draperet med taft. Det er denne periode, Holberg har fremstillet lyslevende for os i sine komedier.

Det på mange måder kunstlede århundrede med parykker, overdådige kostymer, skabede og galante manerer, hvor end ikke det danske sprog var »comme il

Sparegrisen blev fundet på kvisten og de 2 sparebøsser i lokumskulen under trappen.

faut«, blev i begyndelsen af 1800-tallet afløst af en mere afdæmpet og stilren mode. Ikke mindst under indtryk af den såkaldte nyklassicisme. De borgerlige frihedsidealer blev hentet fra det demokratiske Grækenland og republikken Rom. Denne rendyrkning afspejledes da også i husets indre, hvor de malede lofter bliver gibsede, panelernes dekorationer overmalet med en afdæmpet farve og væggene dækket af ferniseret papir med smagfulde border.

Familien Fleischer

Da Teller og hans kone er døde i 1819 køber knapmagermester August Fleischer ejendommen. Han er i forvejen ejer af Gammel Mønt 33. En folketælling fra 1840 fortæller, at Fleischer bor på 1. sal (2. etage) sammen med sin kone, sin søn, en plejedatter, en knapmagersvend og Hr. Meÿer, der »studerer lægevidenskaben«. De sidstnævnte har muligvis boet i baghuset.

I 1845 bliver fru Fleischer enke. Hun er nu 75 år og »lever af sine midler«. Huset beboes i 1840 af 31 personer. Det er især midaldrende ægtepar af håndværkerstanden samt logerende svende. I forhusets stueetage er der en tallotterikollektrice og en tjenestepige. På 2. sal bor skræddermester Cruse med kone, tjenestepige og logerende. Skrædderen har sandsynligvis haft systue i værelset ud mod gården ved siden af køkkenet. Den nuværende ejer fandt – under restaureringen i 1978 – bag fodpanelet og under vinduet mange knapper, et brev knappenåle og adskillige stykker tøj, som stammer netop fra denne periode. Det samme gælder palmetdekorationen, som fandtes på pudsen.

På samme etage i baghuset bor en nattevægter med kone og datter. På 3. sal bor skræddermester Balke med kone, svend og 2 logerende. I kælderen er der 1840 en skomager og i 1845 en »been- og jernhandler«.

At familien Fleischer selv har hørt til det mere velstå-

ende borgerskab fremgår af det skifte, der blev foretaget ved enkens død i 1848. Lejligheden bestod af en stue på 3 fag og en stue på 2 fag mod gaden samt et værelse og køkken på hver 2 fag mod gården. Her var anbragt følgende møbler: 2 kommoder, 1 divan med damaskbetræk, 12 birkestole, en seng med mahognifineret himmel, en fyrretræskommode, en piedestal, et fyrretræschatol, en dobbeltseng, et lille bord og en stol, et lille skab og 2 fyrreborde.

Hvis alle møblerne har været anbragt i selve lejligheden har der ikke været den store bevægelsesfrihed. De

Knapper, nåle og andre småting som blev fundet i huset under sidste restaurering.

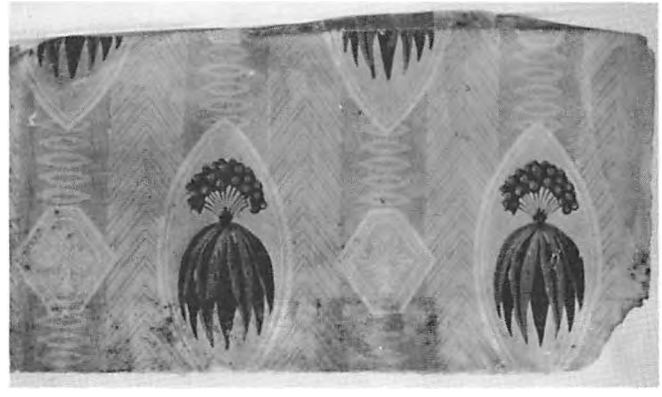

Tapetrest fra første halvdel af 1800-tallet, fundet i et af nabohusene.

»fornemme« mahognimøbler kan tænkes at have være anbragt i den store stue mod gaden, og resten fordelt i de andre rum med en seng i hver af værelserne. Tilsyneladende var der ikke tæpper på gulvene. Det var ikke så almindeligt på den tid.

Væggene i 3-fags »sahlen« er »foruden bryst- og pillepanelbetrukken med ferniseret papiir, hvorunder der er lærred om papiiret, blomsterborder og over dörrene aparte papiirsdørstykker«. 2-fags»sahlen« og værelset til gården har panelede og malede vægge. På væggene hang der, foruden spejlene, 3 oliemalerier og 5 »skilderier«, hvoraf det ene forestillede Slaget på Reden 1802.

Denne ophobning af ting var især karakteristisk for husejere. Som lejer flyttede man ofte, så blandt andet af den grund indrettede man sig med færre ting. Det var ikke ualmindeligt, at man, selv i beskedne hjem, satte

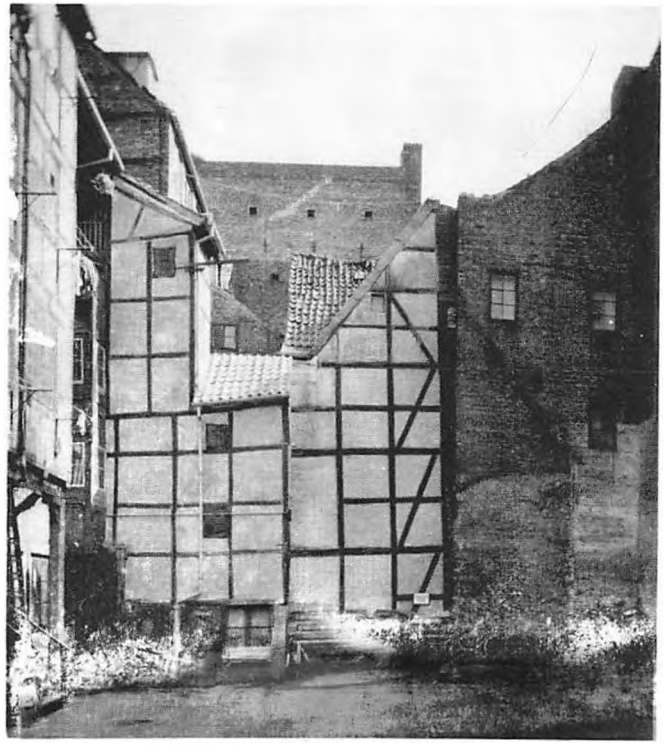

Baghusets gavl set fra nr. 29 og 31's gård. – trappehusets skrå tag ses i midten – baghuset blev nedrevet i begyndelsen af 1970'erne (Nationalmuseet 1969).

pris på en stadsstue, som til daglig stod ubenyttet hen med overdækkede møbler. I dette tilfælde har de 2 resterende værelser så været rammen omkring søvn, måltider og de daglige sysler såsom lektielæsning, barbering, syning o.s.v. Privatliv, i den forstand vi kender det idag, var et ukendt begreb. Tyendet var medvidende om selv de intimeste familiebegivenheder.

Efter datidens forhold har fru Fleischer også haft rigeligt med linned, dyner, service og køkkentøj. Hendes garderobe bestod af 3 kjoler af sirts, d.v.s bomuld, en sort silkekjole, en sort silkekåbe, en blå silkekjole, 2 sjal, nogle tørklæder og kraver, en grøn silkehat, noget pynt, 6 par bomuldsstrømper og »noget adskilligt«. Derudover en halskæde og en fingerring af guld. Da boet sælges ved auktion i oktober 1848 tilfalder det indkomne beløb hendes plejesøn August Fleischer. – I den periode Fleischer har ejet huset er der tilsyneladende ikke sket væsentlige ombygninger

16. juli 1849 sælges huset til skomagermester Jerimias Spannjer, som ikke selv bosætter sig i huset. Han kan dog tænkes at have haft en vis forbindelse med skomagermester Berg, der holder til i kælderen i årene fra 1855 til 70.

Hvor huset i første halvdel af 1800-tallet er præget af ejerens håndværk dvs. skræddere og knapmagere, således bor der nu adskillige personer i huset, som er knyttet til skomagerfaget.

Industrialismen sætter sit præg

I sidste halvdel af 1800-tallet har ejendommen været stærkt overbefolket, især af børnerige familier. I 1860 bor der 57 mennesket i huset, og i 1870 er tallet helt oppe på 73.

Det må ses i forhold til den ændring af bysamfundet, som fandt sted på grund af den moderne tekniks ændrede produktionsmetoder. Den økonomiske og befolkningsmæssige vækst gav store sociale problemer.

De 73 beboere og deres fordeling i 1870.

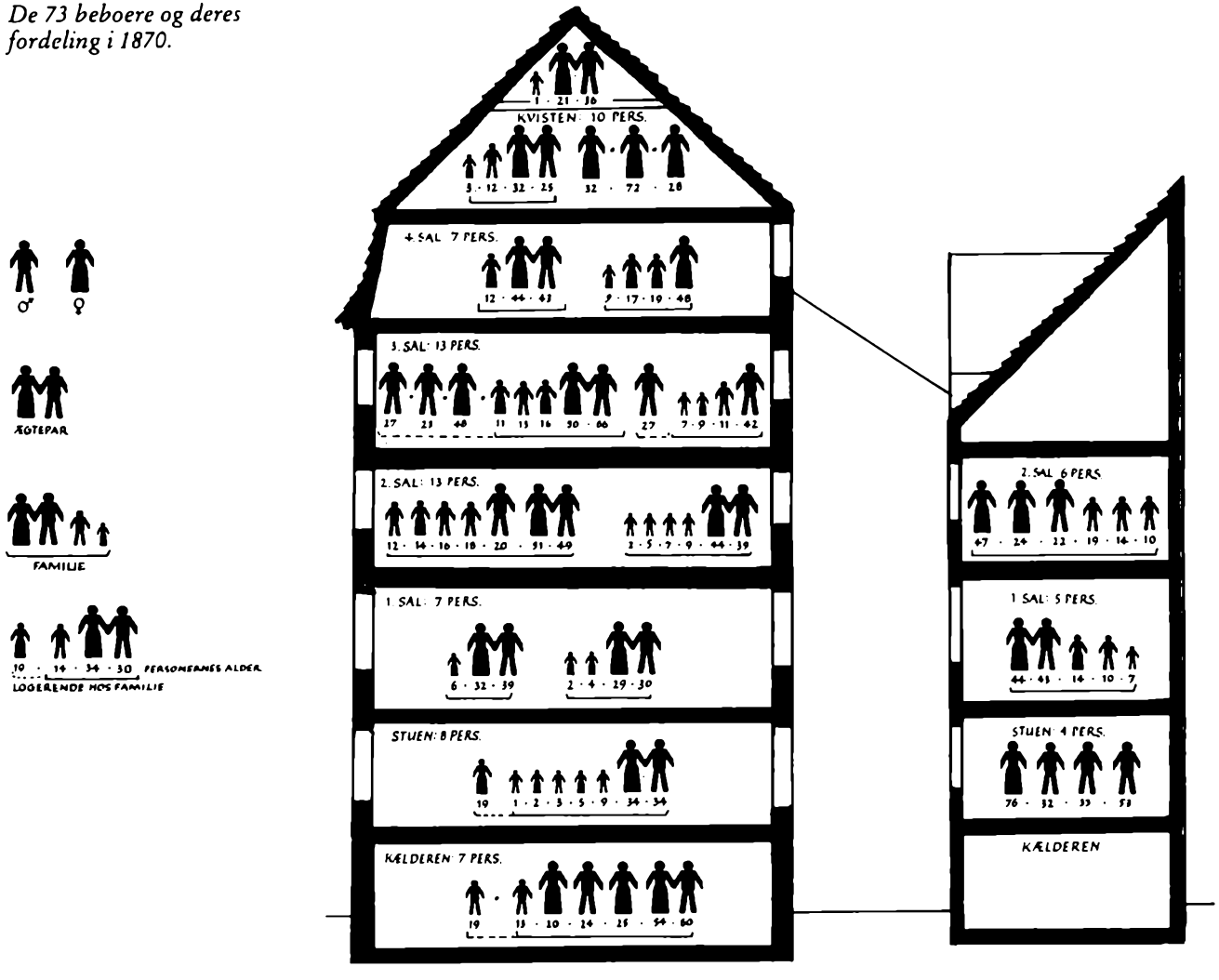

Trappehusets 1. etage og husets 2 toiletter (foto Nationalmuseet 1969).

Således hævdede sundhedskommissionen i 1840-erne, at der var steder, hvor man om natten måtte sidde op og sove, fordi der ikke var plads til at ligge. Lignende forhold må have hersket i huset, da det var beboet af 73 mennesker.

Medens befolkningstilvæksten havde ligget på ca. 500 årligt 1801-40, steg den det følgende tiår til det dobbelte og det næste til omkring 2500. I 1860 boede der 155.000 mennesker bag voldene. Da disse sløjfes i 1870-erne daler antallet af husets beboere da også langsomt.

Huset har således været udnyttet langt ud over det rimelige. Ikke mindst tagetagerne. I 1853 er der 2 ovne i gebrokket dvs. mansardetagen, og et køkken i »garderobekammeret« og »trævask på gangen«. Loftet er udnyttet til 2 værelser »panelerede under taget« og »oliemalede vægge og bræddeloft«. Selv til hanebjælkerne må beboerne klatre op for at nå »6 dele, i 2 dele gibslofter, i 2 bræddebeklædte lofter, 2 dele beklædte under taget, 2 vindovne«. Under blandt andet sådanne forhold forstår man, hvorfor koleraepidemien i 1853 fik det omfang, den fik.

I 1870, hvor huset er tættest befolket, beboes forhusets kælder stadig af skomagermester Berg og hans kone, 4 af deres 7 børn og en lærling. Det er ikke ofte i husets historie, at en lejer har holdt ud – eller formået at blive i huset over så lang en periode. På etagerne bor der 9 familier og 4 enlige. Ialt 48 mennesker. På loftet er 10 mennesket stuvet sammen. 2 familier og 3 enlige. I baghuset lever der ialt 15 personer. Det er alle mennesker, der tilhører håndværkerstanden og de nederste sociale lag. Der har været et utal af børn, hvis legeplads har været rendestenen, den skumle og klamme gårdskakt eller de smalle, mørke korridorer.

De sanitære forhold husets beboere har levet under er, for et moderne menneske, næsten ufattelige. I 1867 befinder der sig under trappen et dobbelt mur- og bindingsværkslokum, som er indrettet til tønder. I en brandtaksation fra 1800 betegnedes disse som et dobbelt mur- og bindingsværkslokum med muret kasse i jorden. 15 år senere foretages en synsforretning, fordi lokumskassen igennem et års tid har generet naboen i matr.nr. 161. Urenhederne går gennem fundamentet ind i kælderen, der er beboet. Man har tidligere formået ejeren til at sætte en ny mur op, men den er kun 5 tommer tyk d.v.s. af en halv stens tykkelse. Det har altså langt fra været tilstrækkeligt, især i betragtning af at kassen kun blev renset et par gange om året. Fra lokummet går der en trærende til forhuset, og videre gennem kammeret under 1.etages forstue ud til gadens rendesten. Denne trærende er samtidig afløb fra pumpen i gården og de udvendige vaske på baghuset.

Et aftræk i form af et zinkrør går gennem alle etagerne og ud af taget. Det har dog langt fra været nok til at fjerne den gennemtrængende stank, som på varme dage, via trappen, sikkert er nået helt op på de øverste etager. Heroppe fra var det forøvrigt ikke ualmindeligt at man, i stedet for at gå ned i gården, benyttede potten. I ekstra dovne tilfælde blev den tømt ud i tagrenden med alt hvad den kunne indeholde, for derefter, på et tidspunkt, at ende i rendestenen. – Det kunne medføre bøde, men i betragtning af at de fleste Københavns-

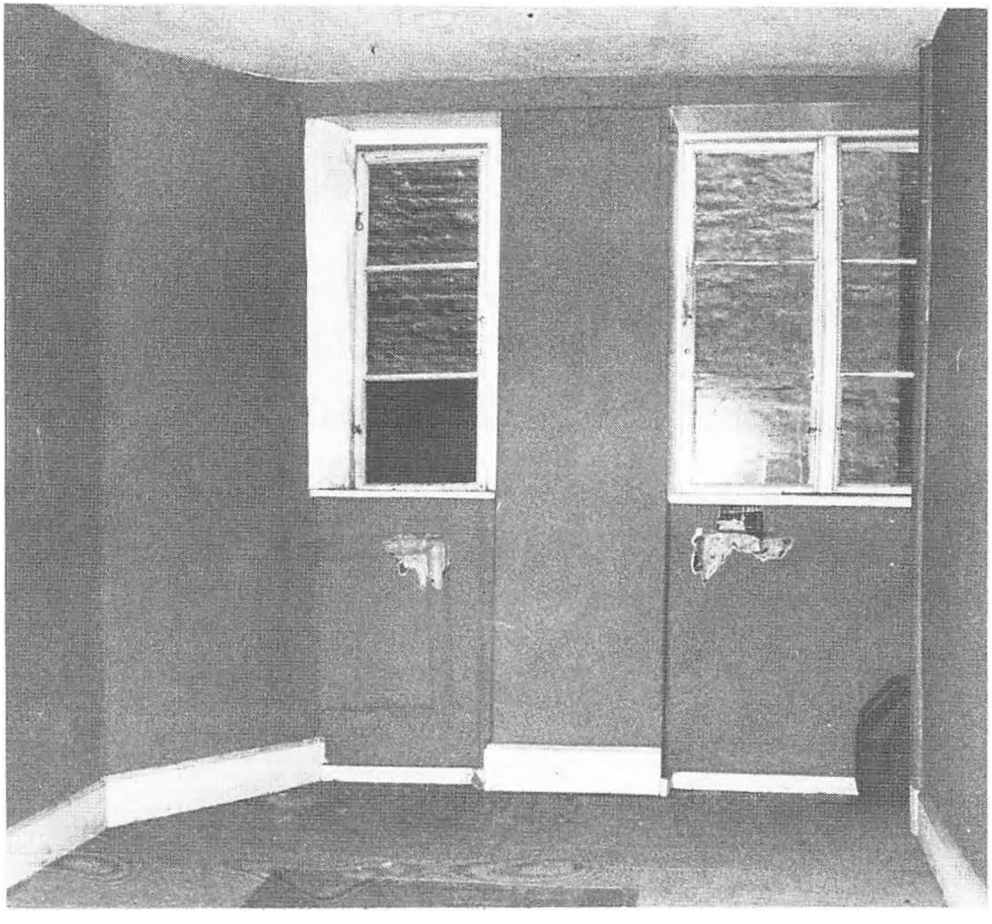

Et eksempel på, hvordan man delte de i forvejen små rum ved ombygningen i 1876.

ske rendestene i forvejen var stillestående sumpe af stinkende uhumskheder, var det nok ikke noget der skete alt for ofte.

Den anden store ombygning

Under forhold, hvor man på alle måder levede så tæt sammen ganske vist indhyllet i flere lag tøj, som ikke alt for ofte blev skiftet – må det have været svært at holde det 19. århundredes borgerlige dyder og den, til tider, sygelige og restriktive moral i hævd. Usædeligheden florerede da også som massefænomen, som en forretning i stor stil, hvor kapitalismens kyniske begær fra oven med den deraf følgende bigotte sædelighed, kun har levnet den store masse 2 nydelser til virkelig fri rådighed: alkohol og kønslig omgang. Følgen er en uhyre modsætning mellem idé og virkelighed.

I overensstemmelse med tidens moralhykleri indrettes i 1870-erne »Good-Templar-caffeen« i husets stueetage. »Good-Templar« var et internationalt afholdsselskab, grundlagt i New York 1851 og var en forlængelse af de socialistiske organisationer og fagbevægelser, der opstod som følge af industrialiseringen. Ejendommen skifter nu helt karakter. Husets indre ændres totalt, da det i forbindelse med afholdscafeen skal benyttes til gæstgiveri beregnet til længere ophold af familier, tilrejsende o.a. Midt i lastens hule, som kvarteret med nogen rimelighed kunne kaldes, skulle dette hus nu stå som den undtagelse der bekræfter reglen. –

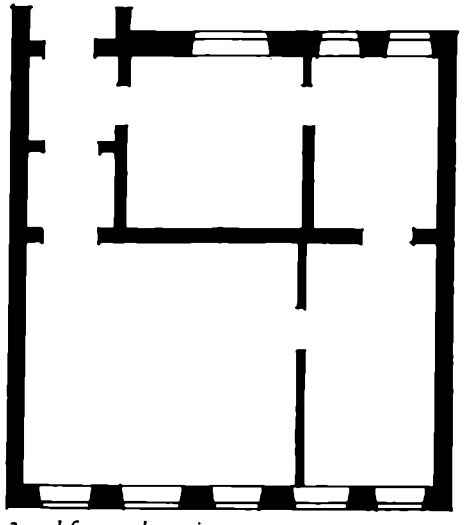

3. sal før ombygningen

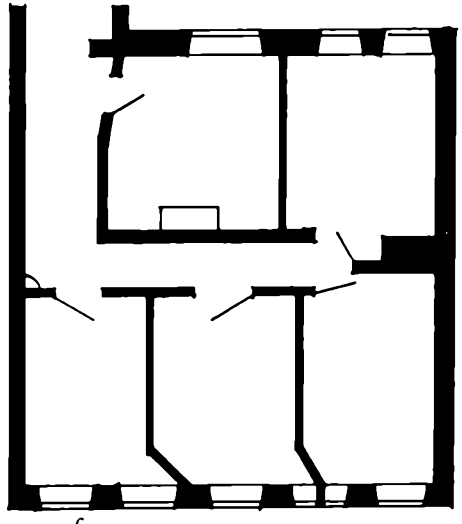

– og efter

Et køkken og 3 rum er nu med en korridor i midten og med skillevægge ændret til 5 enkelte lejemål.
Der er nu ingen køkkenfaciliteter, men en lille hjørnevask til deling ude i den smalle gang.

Men i den gode sags tjeneste drives der nu for alvor rovdrift på ejendommen.

Selvom arkitekten er opmærksom på det betænkelige ved hele foretagendet, ansøges der om tilladelse til på 1., 2. og 3.-salen at indrette »hver 6 værelser« i stedet for »4 værelser og 2 kjøkner«. På kvistetagen skal der ligeledes indrettes 6 værelser, skønt højden kun er på 3 alen og 7 tommer og »adgang ad ikkun een trappe«. På hanebjælkeloftet ansøges om at indrette 4 beboelsesrum med og uden puds og en kakkelovn i hvert rum. Det er rene brandfælder.

Paneler nedtages, og nogle opsættes i kælderen ud mod gaden. På 1. sal har man således også brugt alkovestykker og panelrester fra det oprindelige hus, deriblandt enkelte med rester af de originale dekorationer, (se foto side 39). Kælderen i baghuset ombygges helt og der indrettes »Boutik«, 2 værelser og køkken. Selvom der indrettes vand på hver etage i hele huset, i form af en minimal hjørnevask på gangen til deling, er de sanitære forhold fortsat elendige. Der er stadig 2 lokummer i gården. Det bliver ikke tilladt at anbringe flere retirader i gårdrummet, »da dette mangler den fornødne størrelse«. Der ansøges derfor om lov til at indrette 2 marinos-closetter på baghusets loft. Men hvorvidt det overhovedet er blevet udført, er svært at kontrollere.

Køkkenfaciliteterne har i heldigste fald bestået af en kogekakkelovn. Man har hovedsagelig levet af tørkost, som ikke sjældent blev skyllet ned med en billig dram. Det varmede. At lade sig selv og sin familie bespise i husets restaurant var ikke nogen daglig foreteelse.

Rotteplagen var endnu et supplement til elendigheden. Om natten måtte alt spiseligt hænges op i loftet, ellers åd rotterne det, og det var ikke ualmindeligt, at børn blev angrebet og forbidt. Da den nuværende ejer Jens Larsen sanerede huset i 1978, fandt han rottelig i bunker. De har været allevegne, mellem etagerne, omkring skorstene og under trappeløbet.

Selvom ombygningen allerede starter i slutningen af oktober 1876, er det ret sandsynligt, at den nye ejer, proprietær Christian Holst, som først erhverver ejen-

dommen 20. november samme år, er ophavsmand til denne utrolige spekulation – en spekulation som i store træk godkendes af stadsbygmesteren. I liberalismens navn kunne ejeren, som et udtryk for frihed i videst muligt omfang, gøre hvad han ville med sin ejendom.

Ved en folketælling i 1880 er der, foruden værtshusholderen og hans familie, stuvet 60 mennesker sammen på etagerne og i baghuset.

Beboernes økonomiske og sociale forhold

I 1885 overtager en slægtning til Christian Holst, fru Jacobine Thormine Broberg, huset. Heller ikke hun tager bopæl i ejendommen, hvori der fortsat er restauration og gæstgiveri. I 1890 er det den 28-årige Christian A.A. Müller, der driver Good Templar-caffeen i stue-etagen. Han råder over hele etagen inclusiv side- og baghus. I de 2 rum ud mod gaden er der restaurant, og derudover er der 5 beboelsesværelser, som han selv, en husbestyrerinde og en tjenestepige beboer. Han betaler en halvårlig husleje på 350 kr. Han har tillige et værelse til tyende på kvisten, som han betaler 36 kr. for.

Detailhandleren, som har forretning i kælderen, bor på 1. sal sammen med sin kone og en tjenestekarl. Huslejen er på 120 kr. halvårlig. Naboen, en skrædderssvend med kone og 3 børn betaler 84 kr. for en noget mindre lejlighed mod gården. Resten af forhuset er på 2. sal opdelt i 6 rum, på 3.- og 4. sal i hver 5 rum, og på 5. sal er der 6 værelser. 5 steder bor der 2 mennesker i 1 rum, medens resten hovedsagelig beboes af enlige arbejdere. For disse meget små rum betales der mellem 36 og 48 kr. halvårlig. På 2. sal i baghuset i 2 værelser bor en skrædder med kone og 6 børn foruden en logerende. Lejen er her 72 kr. halvårlig.

En gennemsnitsløn har måske, højt regnet, været på omkring 1000 kr. årlig. Så med en stor familie at forsørge skulle man tænke sig godt om, hvis sulten skulle holdes fra døren. Alene 1 pund smør kostede omkring 1½ kr. – At børnene meget tidligt blev sendt ud for at tjene til føden, kan man ikke bebrejde forældrene. Som underbetalte arbejder eller tyende var det at spise sig mæt en luksus. – En arbejdsdag var gennemsnitlig på 14 timer, så fritiden blev brugt til at spise og sove i. Den lange arbejdstid og den lave løn fratog de fleste muligheden for og glæden ved at skabe sig et egentligt hjem. Noget socialt sikkerhedsnet fandtes ikke, og arbejdsløsheden og muligheden for at blive sat på gaden var en evig trussel, som især hang over arbejderklassens hoveder.

At være husejer var derimod ikke nogen dårlig forretning. Med en årlig indtægt på 3550 kr. har ejeren fået dækket sine udgifter mere end een gang. Da der ikke var nogen krav til eller kontrol med husets standard, var det let tjente penge.

I 1897 arver sognepræst Peder Ludvig Lange og billedhugger August Christian Hassel hver en halvpart i huset. I den periode foretages der ganske få ændringer. Der fjernes 2 skillerum i Good Templar-caffeen, og 2 komfurer opsættes. På 1. sal flyttes ligeledes skillerum, og her anbringes også 2 fritstående komfurer. Der er

En familie fotograferet i en baggård i kvarteret ved århundredeskiftet.

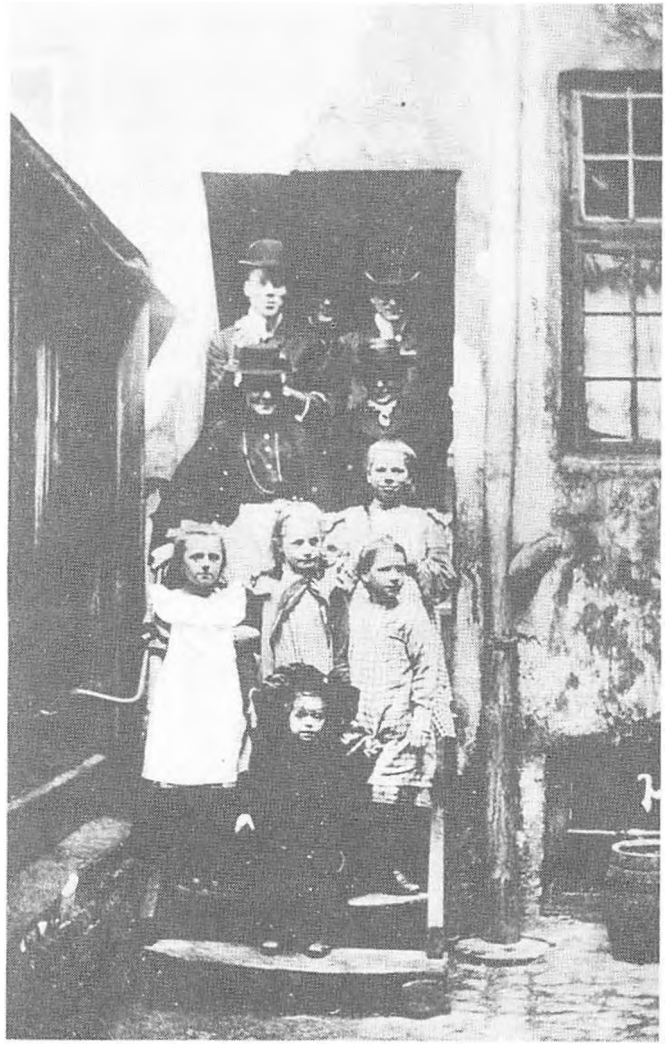

nu ingen beboelse på hanebjælkerne og i kælderen, men huset er fortsat lige tæt befolket. Først omkring 1900 er der en reel nedgang i beboernes antal.

Et fotografi af huset fra 1908 viser et skilt over stueetagen, hvorpå der står »Hotel Koldinghus«. I 1909 er der kommet et nyt skilt op med indskriften »Kaffe- og Spisehuset Hammerum, varme retter, frokoststue, Billiardstue«. (se s. 33) – A propos Koldinghus sker der fra 1883 ingen forbedringer på huset, som fra nu af langsomt går i forfald. – Heller ikke afholdscaffeen har man kunnet holde liv i.

I 1922 er der ølsalg i kælderen og et billede fra samme år viser, at der nu i stueetagen er »fransk Vask og Strygeri«. Det er der stadig i 1934. Fra 1922 og de følgende 38 år er der i kælderen butik med kolonial, frugt og grønt.

Totalt forfald

Det fremgår af en rapport fra sundhedspolitiet i 1946, at vicevært Hansen – forretningen i kælderen – er blevet gjort bekendt med en klage fra en beboer i baghuset, som, bortset fra kælderen, ikke er ændret meget siden opførelsen. På grund af husets totale forfald regner det gennem loftet og ned i klagerens lejlighed, og trapperne er livsfarlige på grund af manglende vedligeholdelse. – Året efter indberettes til magistraten, at der intet er gjort for at udbedre skaderne. Først i 1948 foretages nogle reparationer, samtidig med at ejerne I.G.S.-Ejendomsselskab ansøger om lov til at forhøje husle-

En af korridorerne, som den tog sig ud umiddelbart før sidste modernisering – bemærk elmålerne ud for hvert lejemål.

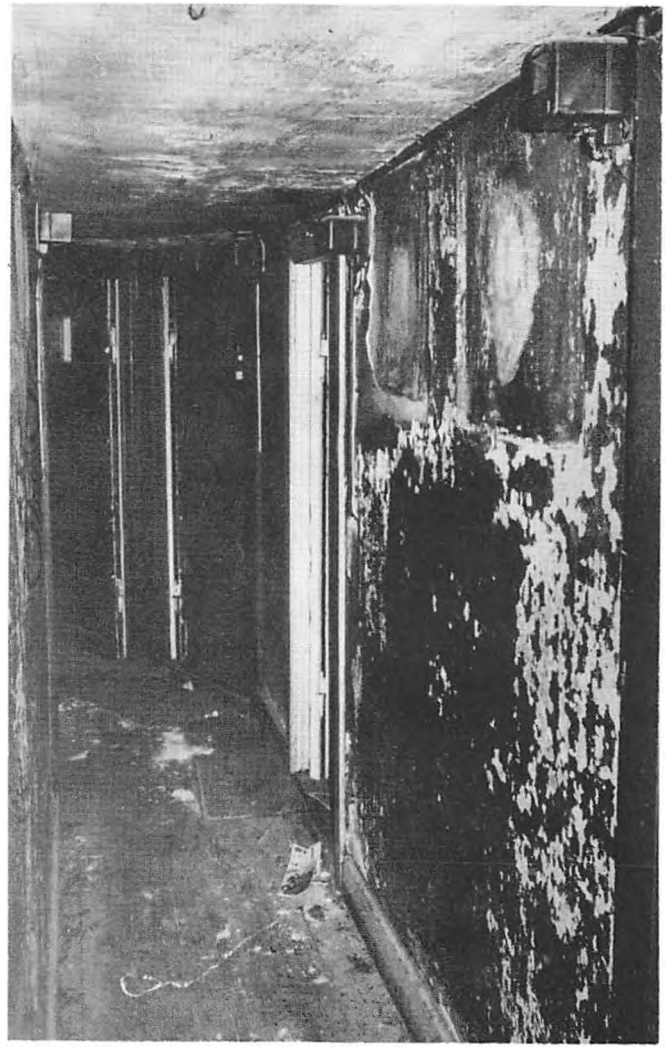

jen, der »for disse små beskedne lejligheder er 20 kr.«.

De små korridorværelser i forhuset, som blev oprettet med henblik på pensionatsvirksomhed i 1876, udlejes helt op til kondemneringen som enkeltlejemål.

I 1969 er huset med sine 23 beboere, set med nutidige øjne, stadig overbefolket. En af husets sidste beboere, inden kondemneringen i midten af 70-erne, havde sit hjem i et aflukke under taget, hvor gulvpladsen var ca. 1½ × 2 meter. Det højeste punkt i rummet var på 1½ m. og herfra skråede taget. Det eneste værn mod kulden var de utætte teglsten, og lyset kom fra et par glastegl. I denne lille trekant var der mellem en servante og en olieovn anbragt en ottoman.

Da den nuværende ejer, Jens Larsen, i 1978 overtager ejendommen, repræsenterer dette hus, med dets dårlige vedligeholdelse, de mørke korridorer og de elendige sanitære forhold – måske i højere grad end de øvrige huse i karreen – en del af Københavns værste slum.

I dag er kvarteret ved at blive forvandlet til et sted, hvor den mere mondæne del af befolkningen gerne køber sig ind for store summer. Tiden vil vise, om denne udvikling vil lade livet i kvarteret fortsætte lige så broget og uprætentiøs som før i tiden – eller om denne næsten eksplosive udrensning, som foregår i det meste af den indre by, får neutronbombe-effekt, således at materialet godt nok er intakt, men derudover er der ikke meget, der bevæger sig.

Det ene af husets ialt 2 køkkener (foto Nationalmuseet 1969).

Et udsnit af køkkenet på 3. sal, som det ser ud i dag.

Opgangen til trappehuset set fra gården i dag. Det var herunder husets eneste aftrædelsesmuligheder igennem 250 år befandt sig. (se også foto s. 46).

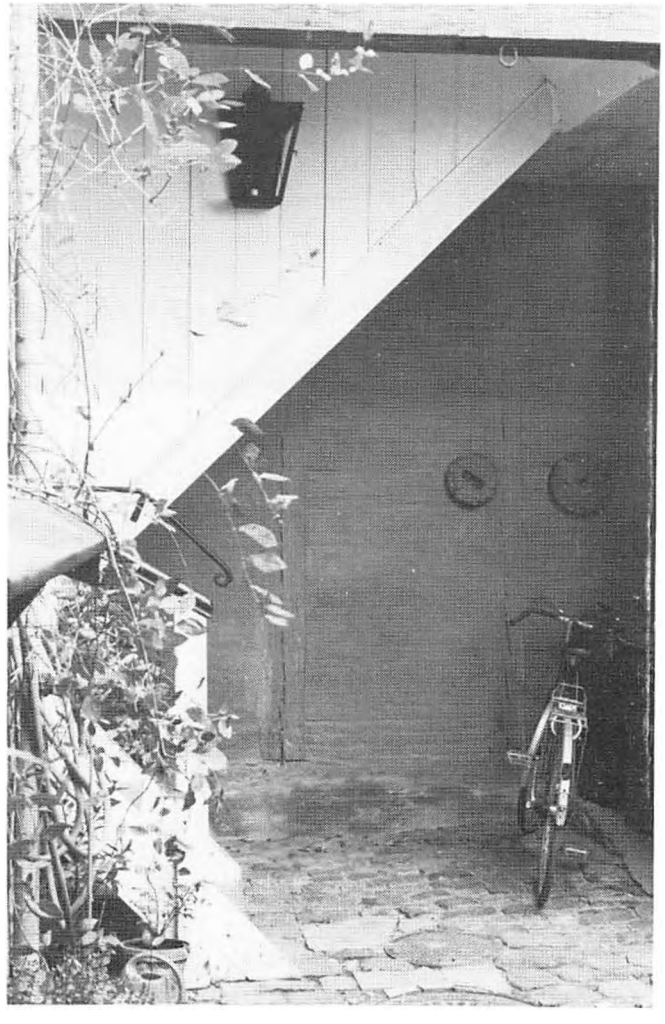

Jordfund i karreen

Da Berlingske Tidende i 1977 begyndte at sælge ud af sine københavnske skamstøtter og karreen igen overgik på private hænder, var der på forhånd stillet store arkæologiske forventninger til husrækken i Gammel Mønt.

En romansk kristusfigur, velnok en af de smukkeste og mest sjældne ting fra den københavnske undergrund, blev i 1960-erne fremgravet ved kabelgravning udfor Gammel Mønt no: 33. Figuren, som er i bronce med rester af forgyldning, stammer sikkert fra et processionskors, det er med sit smukke håndværk en meget fin repræsentant for de arbejder, der fra værkstederne i Limoges i Frankrig blev spredt ud over hele Europa i 1200-tallet. Om korset har været brugt i forbindelse med kirkelige handlinger i Sct. Clare kloster er velnok tvivlsomt, snarere er det blevet bragt ind til Møntergaarden til omsmeltning, og er så af finfølelse blevet sparet for smeltegryden?

Det blev ikke de store arkæologiske sensationer, der kom til at præge fundene fra Gammel Mønt.

Sammenlagt giver de fremgravne fragmenter dog et meget godt billede af dagligdagen og de forskellige aktiviteter på grundene fra middelalderen til vore dage.

Et lille kantskår, fra et kogekar, i godset som det senere så populære jydepotteri, blev fundet under kældergulvet i Gammel Mønt no. 35, det kan med sin ka-

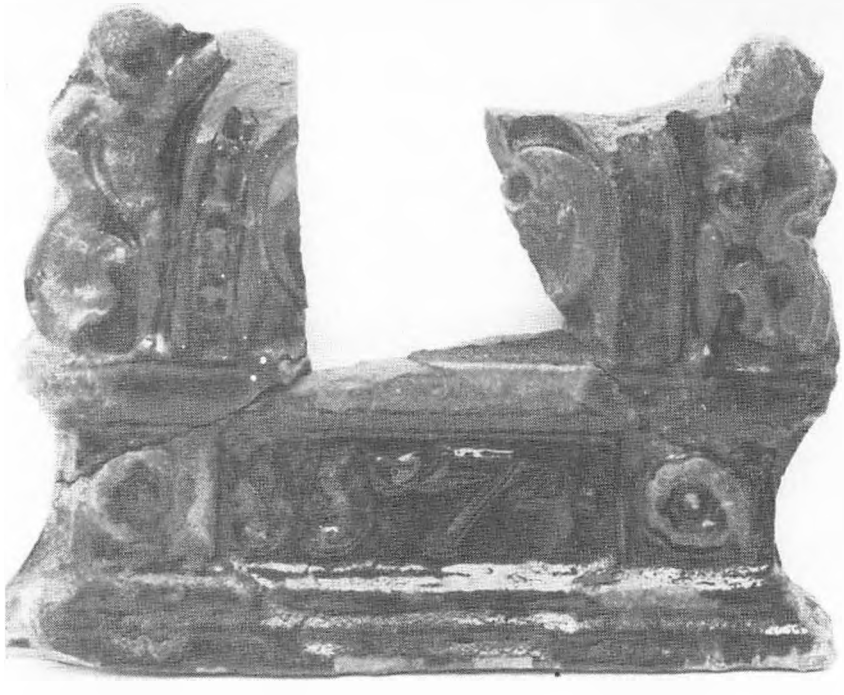

rakteristiske kantprofil og lidt optimisme, henføres til tiden lige før klostrets oprettelse i 1505.

Fra selve klostertiden (1505-1532-35) er fundene ret sparsomme.

Da man i 1980 gravede ud til en fjernvarmekasse på hjørnet udfor Gammel Mønt no: 41, stødte man i ca. 2,5 meters dybde på nogle enorme kampesten, som har dannet fundament for muren der afgrænsede klostrets område. Muren var allerede registreret i sit videre løb mod Gothersgade af generalmajor H.U. Ramsing ved hans undersøgelser af klosterruinen, ved udgravningen til det i 1908 færdigbyggede »Vidarhus«, (blokken Gl. Mønt-Møntergade-Chr. d. IX's gade).

Det blev i kældrene til husene Gammel Mønt 29 og 35, at de fleste fund fra karreens ældste historie blev gjort.

I Gl.M.29 blev fundet nogle store fundamentsten, hvis retning gjorde, at de faldt nogenlunde sammen med H.U. Ramsings rekonstruktionstegning af selve klostrets beliggenhed. Her fandtes også nogle løse munkesten, sammen med nogle gotiske ribbesten i rødbrændt ler, de har formodentlig været en del af indramningen til klostrets vinduer.

På foranledning af museumsmanden Rikard Jensen fra Københavns bymuseum, blev på professionel vis foretaget en prøvegravning i kælderen Gl. Mønt 35. Trods kælderens lidenhed var hele arealet fyldt ud med fundamenter, de fleste fra klostrets tid. Her var rester af gulvbelægning, murrester og et forløb af en afvandingsrende i kalksten, som formentlig har ført vandet fra køkkener og vaskerum ud under klostermuren. Disse undersøgelser har Rikard Jensen selv gjort rede for i en publikation.

Under det efterfølgende arbejde med at planere og grave ud til isolering af kældergulvet, blev der fundet

nogle ret spændende enkeltfund. Et fragment fra en renaissanceovn, et topstykke i sortglaceret ler, har oprindelig været med til at danne overbygningen til en jernbilæggerovn. Overbygningen har med sin sorte glasur skullet illudere jernovnens sorte plader. Stykket er interessant på flere måder, på et fodstykke med rosetter og årstallet 1574 står to puttier og læner sig op af resterne af en bue. Figurerne bærer hver i deres højre hånd et skjold, det ene med bogstavet L det andet med et P. Bogstaverne er en formersignatur.

Ovnkaklen og et lille skår fra en Rhinsk stentøjskande, (fundet i Gl. Mønt 29), en såkaldt »skægmand«, er ene om at repræsentere perioden 1541-1575, hvor klostret igen ejeds af kronen og blev benyttet som kongelig mønt. Varmt har det været at arbejde ved smeltediglerne og »Skægmanden« har med sit indhold af lunkent øl, nok bragt nogen vederkvægelse til en svedende arbejder.

Andetsteds i kælderen til no. 35 blev gjort et fund af sammenrustede jerndele. Klumpen viste sig efter adskillelse at bestå af våbendele, alle fra 1600-årene. Her var låse, krudtpander og kolbebeslag fra musketter, en granat, aftrækkerbøjler og parerkurven fra en sabel. Det var nærliggende at henføre tingene som efterladenskaber fra svenskernes belejring af København i 1658-59. Dette holdt dog ikke stik, da der blandt kolbebeslagene var et, der med sikkerhed kunne henføres til en flintelåsmusket model 1685. De andre geværdele var fra luntelåsmusketter fra omkring 1600, en model der blev brugt i det danske militær langt op i 1600tallet. Sabelkurven var fra en sabeltype kaldet en »Swedendegen«, et blankvåben, der blev udbredt i Europa under 30 års krigen. Typen var i brug under hele 1600 tallet. Ved granskning af Gl. Mønt 35's ejerforhold viste det sig, at grunden fra 1692-1712 ejedes af bøssemager Peder Jensen. Rustklumpen har sikkert været en del af værkstedets affaldskule for udrangerede sager. Fra Gl.

Mønt 29 stammer et grønglaceret ovnfragment, visende underkroppen af en person iført lændeklæde, (sandsynligvis fra en korsfæstelsesscene eller den Hellige Sebastians pileskydning), fragmentet kan stamme fra en af klosterets ovne, men er sandsynligvis fra perioden 1532-41, hvor adelsmanden Albert Ravensberg havde klosteret som gave fra Frederik d. I. Stykket ligner i sin udformning meget de ting, som i 1500 tallets første halvdel blev fabrikeret i Lübeck, men kan være lavet i København. Der er i 1930erne og 1950erne gjort store fund af kakkelforme og fejlbrændinger fra ovnfabrikation, tæt på Gl. Mønt, hvor nu Gutenberghus ligger i Vognmagergade.

Et morsomt fund under fundamentstenene ved muren ind imod no. 27 var ganske bevisligt fra »Mønten«. Det bestod af en masse små skåle af en kridtagtig masse med en forglødet overflade. Skålene var genstand for en del forvirring, indtil en venlig genbo kom og fremviste en svensk museumsrapport omhandlende udgravningen af Helgeandsholmen i Stockholm, netop her var den svenske kongelige mønt beliggende i 1600 tallet. Skålene fra Helgeandsholmen var fuldstændig identiske med dem fra Gl. Mønt. I artiklen oplystes, at skålene var smeltedigler til ædelmetalprøver. De københavnske digeler kunne ved skår og kridtpiber optaget i laget dateres til 1600 årenes 1. halvdel.

Kridtpiberne er et kapitel for sig, da deres skrøbelighed og deraf følgende korte levetid, gør dem fint egnede til datering af vedhæftede fund. Pibehovedernes form var meget modebestemt, og man kan ved at sammenligne fundne piber med afbildede piber på samtidige hollandske stik og malerier datere fundet til ca. 1620erne. Et kantskår af et fad fra samme lag er fra Harlem eller Rotterdam og kan dateres til ca. 1625. De her nævnte fund danner afslutningen på kirken og kro-

nens ejerforhold på klostergrunden. Et mislykket forsøg fra Christian d. IVs side på et kirkebyggeri på den gamle klostergrund bliver afbrudt af svenskekrigene, og har ikke sat sig nogen spor i gravningerne.

Grundene bliver derefter udstykket og overgår på private hænder. Rentemester Heinrich Müller opfører de første »lejevaaninger« på stedet, – Gl. Mønt opstår.

Under trappen til gadedøren til no. 29, fandtes dybt i jorden en tønde, der sandsynligvis har virket som en dræningsbrønd for indsivende vand i kælderen. I brønden opsamledes nogle smukke ovnkakkelfragmenter af forskellig art. Det smukkeste stykke var fra en serie med de 5 sanser, fremstillet ved kvinder med forskellige symboler i hænderne. Stykket fra brønden har illustreret følelsen. Kaklen og andre fragmenter fra samme ovn har rester af ovnsværte »isenfarve«, som viser, at de har dannet overdel til en jernbilægger.

Kakkelfragmenter er også fundet under kældergulvene i no. 31 og 39 i Gl. Mønt. Kaklerne fra 29, 31 og 39 kan dateres til ca. 1630-45.

Fra samme tid er en *lille salvekrukke* i rhinsk stentøj og *en kridtpibe*, begge dele opsamlet i fylden under gulvet til kælderen i no. 27.

Piben repræsenterer noget af det fineste hollandske pibemageri kunne opvise i 1600 tallet. Selve hovedet er udformet som et skægget mandsportræt, stilken ligner en skrællet slange med åbent gab. Lignende piber fundet ved gravning til boligministeriets bygning på Slotsholmen har indskriften »JONAS« og »ANNO 1633«.

Piben har sikkert forestillet Jonas, der bliver slugt af hvalfisken.

Når man graver i karréen finder man, specielt under kældergulvene et centimeter tykt askelag med sodsværtede teglstensstumper, skår af *hollandske flisestumper* og forvredet smeltet rudeglas, hvis former vidner om de store varmegrader ved den store ildebrand i 1728.

Fra det 18. årh. er ikke levnet meget, enkelte kridtpibestumper og lertøjsskår fra køkkentøj, specielt »stjærter« håndtag til de trebenede kogekar, som under betegnelsen Stjærtpotter var uhyre almindelige i

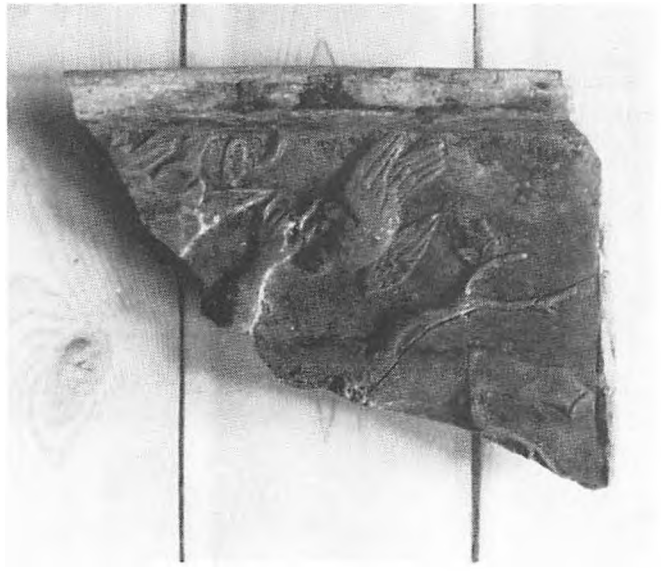

Danmark fra middelalderen og langt op i det 19. årh.

I ældre tider brugtes at have sine udenomsbekvemmeligheder i murede kasser, som så af natmændene blev tømt et par gange om året. Latrinerne blev tømt ved håndkraft med skovle, dels svinede det i ejendommene, med deraf følgende lugtgener, dels var der udbredt utilfredshed blandt natmændene med de ubekvemme arbejdsforhold. Disse forhold førte til, at man fra 1700 tallets slutning og op til forrige århundredes begyndelse, bortsanerede de gammeldags latrinkuler, og placerede tønder i gårdniveau.

Det lettede arbejdsgangen for natmændene og gjorde, at man slap for de gamle gener, hvor latrinen sivede gennem murværket og ind i kælderbeboelserne – ikke mindst brøndvandet blev af en rarere beskaffenhed.

Som et resultat af disse moderniseringer opstod nogle af de bedste fundmuligheder til oplysning af den københavnske hverdag i årene mellem ca. 1780 - ca. 1850.

Som fyld i de gamle »lokumskasser« bruges alt forhåndenværende affald og udrangerede ting fra køkkener, kommodeskuffer, pulterrum og gården. Fundene fra kulerne spænder over næsten hele den københavnske dagligdag. De for en københavner mest interessante ting findes i kasserne fra før ca. 1800, hvor i hvert fald næsten al keramikken er af indenlandsk herkomst.

Køkkentøjet næsten altsammen fremstillet på Sjælland og bordtøjet ofte fra fabrikkerne i København, Kastrup, Østerbro, Rønne eller Store Kongensgade eller sjældnere fra hertugdømmerne. Fra perioden efter 1800 er meget importeret gods, mest det over hele Europa så populære engelske stengods det såkaldte »Cream Ware« fra fabrikkerne i Leeds og Davenport. De engelske ting er næsten for perfekte og mangler helt de danskes individuelle charme.

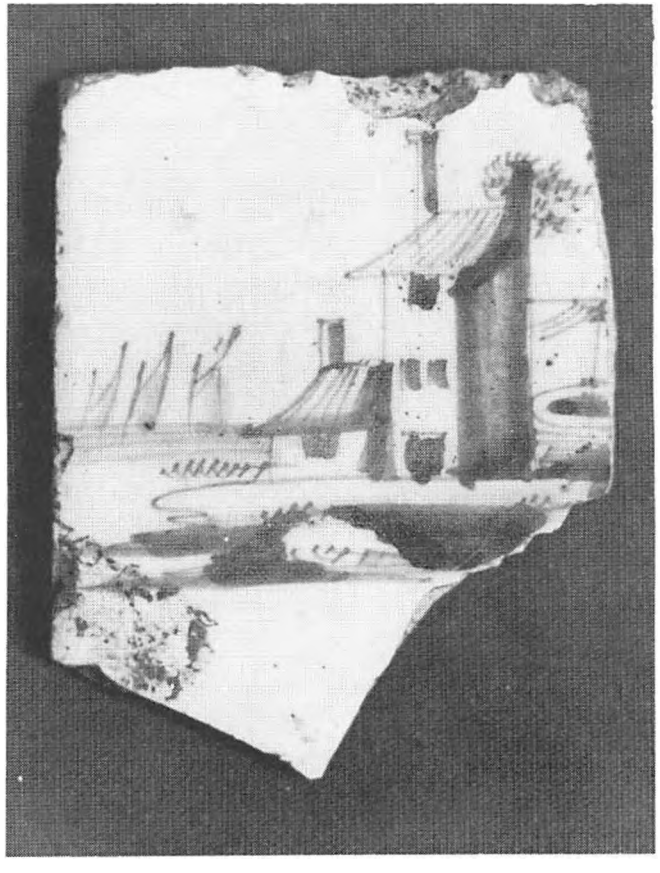

En af det danske pottemageris opblomstringsperioder ligger netop i 1700 tallets slutning. De keramiske fund fra de københavnske latrinkasser er næsten alle fra værkstederne i Rønne på Bornholm. Fra Rønne sejlede skippere som forhandlede de bornholmske varer i København. De lagde til ved Højbro og forhandlede lertøjet fra kajkanten, næsten udfor hvor idag Ingeniørforeningen har til huse. Men også pottemagerne i Roskilde, Køge, Holbæk og fra Nordsjælland har leveret køkken- og bordtøj til de københavnske husholdninger.

Fire steder i Gl. Mønt karreen er påtruffet sådanne kuler, Møntergade 14, Gl. Mønt 27, 29 og 31.

Den mest givtige (og ældste) var den i Møntergade 14, hvor fundene kunne dateres til mellem ca. 1760 – ca. 1800. I et kaotisk virvar af flaske- og keramikskår opsamledes en mængde spændende sager som sammenlagt gav et meget fint billede af den borgerlige dagligdag i Christian d. VII's dage.

Flasker og glas var rigest repræsenteret. En flaske havde i relief et spejlvendt C, hvilket eventuelt kunne henføre dens oprindelige til et glasværk i Karlskrona i Sverige. En anden flaske havde under halsen et påsat glassegl med Christian d. VI's kronede spejlmonogram og med betegnelsen, »NORDSKE COMPAGNIES 1762«.

Indskriften sandsynliggør, at den og næsten alle de andre flasker fra fundet må være fremstillet på de norske glasværker i Nøstetangen og i Hurdal. De norske fabrikker havde monopol på fremstilling og salg af glas til Danmark og Hertugdømmerne.

Her var også rester af små medicin- og blækflasker, de var alle på en nær fuldstændig smadrede, da sådanne småflasker næsten altid er fremstillet i millimetertynd glasmasse.

Som et kuriosum kan nævnes, at flere flasker, trods deres små 200 år i jorden, stadig havde rester af deres oprindelige indhold i form af bær- og frugtsten. Et fragment af en sutteflaske kan med sine dybe graveringer af Regenceprægede blomster minde om det glas, som i 1700 tallets begyndelse udførtes i Potsdam. Flasken kan være norsk, men er så lidt yngre.

Vin- og snapseglas var rigt repræsenteret. Her var rester af »Rakkerglas« og fint svungne roacocoglas, med rester af forgyldninger og graverede inskriptioner. Drikkeglassene stammer alle fra fabrikken i Nøstetangen. *Kridtpiberne fra fundet* var alle, på 2 nær, danske. Et forestillede et skægget husaransigt, et andet havde et fint muslet mønster op ad hovedet, flere af pibestilkene havde sirlige dekorationer med ranker og bånd, dekorationer der viste, at de var fremstillet i urtekræmmerlaugets fabrik (ved det nuværende Bagerstræde på Vesterbro), og i Adolph Rømers pibefabrik i Nørre Sundby. En hollands pibe havde et lille indstemplet mærke på sin »hæl« et kronet 54. Mærket viser, at piben er fremstillet i Gouda i Holland på Pieter Stommans fabrik. Stomman blev pibemagermester i

1770. En anden pibe havde et mærke indstemple »Løven i den hollandske have«, det tilhører i 1700 tallets slutning pibemageren Frans Verzyl i Gouda. Der er dog en lille hage ved dette mærke. De hollandske piber i perioden var så afgjort de bedste på markedet, og netop »Løven i den hollandske have« blev groft kopieret i en lidt gnidret form af den københavnske pibemager Johan Casse. Johan Casse havde sin fabrik i Store Kongensgade i København i 1790erne.

Fra fundet er også en pibekradser, bukket af svær messingtråd tilspidset i den ene ende. Pibekradsere af

denne form har ofte været bundet fast til en tobakspung med en kæde eller en læderstrop.

En kanonkugle af mindre kaliber kan være et minde om englændernes hærgen i København.

Her var også rester af kinesiske the-servicer fra 1760-70erne, dekoreret med »Cafe au lait« farvet glasur på ydersiden og sirlig anbragte blomsterbuketter på indersiden. Porcelænet viste fuldt ud de kinesiske håndværkeres og kunstneres tekniske formåen i det 18. årh.

2 stengodstallerkener, 1 dyb og en flad, den flade med en fint svunget rococokant havde i bunden et indstemplet RF (Rendsborg Fabrique). De viser den håbløse kamp fabrikkerne i Danmark og Hertugdømmerne førte mod de engelske »Cream Ware«. Både i Kastrup og i Rendsburg kopierede man de engelske varer, men med mere charmerende slutresultater.

Lertøjet fra Møntergade var altsammen fra Rønne. Syltetøjskrukkerne er et særligt kapitel, da de tilsyneladende har været brugt både som natpotter og til madvarer. At det ikke bare er idag, man har svært ved at skelne, viser den forvirring, som allerede i 1800 tallets begyndelse havde grebet en engelsk gesandt, da han skrev hjem til sin hustru. Han udtalte, at danskerne var et besynderligt folkefærd, ved det at man i de københavnske hjem brugte at stille natpotter med madvarer på spisebordet. Fundet her kunne opvise adskillige natpotter, de fleste af simpel udførelse, et par enkelte var dekorerede, men var desværre så frostsprængte, at næsten al glasuren manglede.

6 bornholmske lertøjstallerkner havde dekorationer med tulipaner, cirkelslag og bølgeornamentik, en enkelt havde en dyb grønspættet glasur. Her var rester af

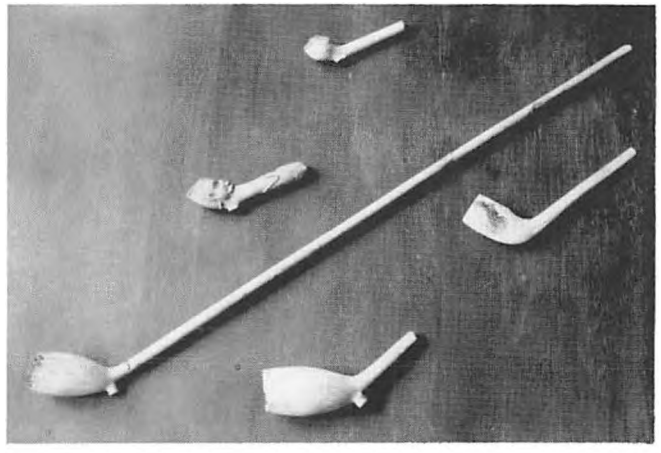

kugleformede sparebøsser, en type hvis aner går tilbage til romertiden.

Indholdet af latrinkulen i Gl. Mønt no. 27 var velnok 20-40 år yngre en den i Møntergade, men fundene af samme art. Dog her havde det engelske steengods overtaget, der var enorme mængder af skår fra natpotter, tallerkner, skåle og andet bordtøj. Det engelske stengods er ofte næsten kridhvidt i forhold til det danske. Lertøjet var fra Bornholm og Nordsjælland. Særligt kan fremhæves en kuglesparebøsse med orangebrun glasur og en gul bølgelinie, samt en grønglaseret syltetøjskrukke, ganske hel. Flasker og glas fra no. 27 var fra de danske fabrikker Holmegaard og Conradsminde. Kridtpiberne var hollandske og danske. En havde et mærke »Lammet under træet« den er fra Gouda fra pibemagerfamilien Prince. En anden med et kronet R må med sin lidt ubehjælpsomme udformning tilskrives en københavnsk pibemagers fattige forsøg på at kopiere et hollandsk mærke.

Latrinkulen fra no. 27 har været anbragt under trappehuset, en placering som specielt på varme sommerdage må have givet en del lugtgener, da trappeskakten har virket som aftrækskanal til lejlighederne.

I skellet mellem no. 29 og 31 blev fundet 2 lokumskasser, de har været anbragt på hver sin side af et plankeværk. Desværre havde kloak- og vandlåsnedgravninger spoleret fundlagene i kassernes bund. En lille grønglaceret sminkekop have overlevet i næsten hel tilstand grundet sit tykke gods. Koppen er af fajance og stammer sikkert fra Frankrig. Ellers var det som i karreens andre kuler lertøj, glas og flasker, som dominerede fundet. En brun lommelærke i glas med udpressede dekorationer med en fugl og landbrugsredskaber stammer fra Conradsminde fra ca. 1840.

Et par borgervæbningstegn med Københavns byvåben, stammer sikkert fra Frederik d. VI's militærglade

dage, hvor borgerskabet næsten dyrkede militarisme og eksercits som hobby.

Kasserne i Gl. Mønt 29 og 31 blev tilsyneladende kastet til omkring 1850.

Karreens gadefaçader

Gl Mønt 17-41

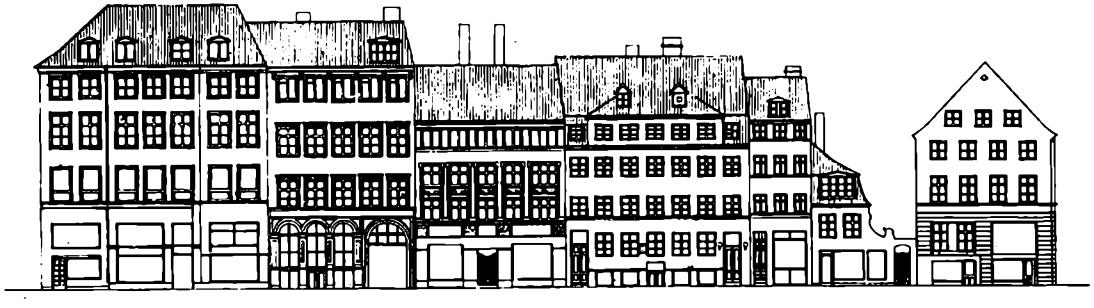

Sværtegade 1-9

Pilestræde 52-40

Møntergade 16-2

Registrant

Gammel Mønt 41

Matr.nr. 169

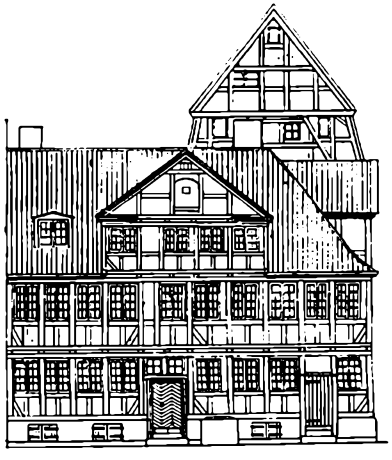

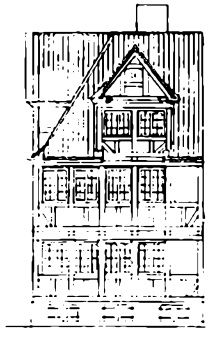

Grundareal: 105 m²
Bebygget areal: 96 -
Friareal: 9 -
Brutto etageareal: 355
Fredning: 1959 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1734, muligvis for øltapper Anders Christensen Fussing, i bindingsværk, 10 fag mod Gammel Mønt og 5 fag mod Møntergade, 2 etager med en 4 fags gavlkvist mod Gammel Mønt og en 2 fags gavlkvist mod Møntergade.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Olle Mogensen Snedkers Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

1730 Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1734 Et bindingsværks gadehus, til Gammel Mønt af 10 fag og til Møntergaden af 5 fag, 2 loft højt, kvist over 4 fag til Gammel Mønt og kvist over 2 fag til Møntergaden, samt grundmuret kælder (Btx).

1737 Forhuset: Kælder under med nedgang fra Møntergade og fra Gammel Mønt (Vurdr).

1766 Adgang til huset ad 4 trætrin til en gennemgående forstue, hvori trappen til næste etage er anlagt. Muligvis en opgang til en forstue uden trappeanlæg fra Møntergade (Vurdr).

1784 I hjørnestuen ud til Møntergade er en 3 fags butik med en opgang fra gaden (Vurdr).

1847 Butikken omfatter nu 3 fag mod Møntergade og 2 fag mod Gammel Mønt (Btx).

1981-82 Huset restaureres gennemgribende, og det ydre føres tilbage til 1730erne.

Ejerliste

Gl. matr.nr. 115 & 173

Sammen med ejendommene Møntergade 16 og Gammel Mønt 35-39 var denne grund en del af Møntergården, og her opførte Kronen nogle boliger, som 10. juli 1633 blev tilskødet Bertel Møller snedker, hvorefter de blev separeret.

1654 Hans Ottesen, skræder.
Derefter hans enke Kirstine.

1680 11. oktober: Morten Nielsen.
Derefter hans enke Ellen.

1686 26. april: Svend Hansen Stabech, skipper.

1696 11.maj: Oluf Mogensen, snedker.

1732 24. maj: Anders Christensen Fussing, øltapper.

1740 Søren Sørensen Lystrup, spækhøker (gift med Fussings enke).

1752 16. juni: Poul Poulsen, kleinsmed.

1754 20. december: Hans Friderich Lentz, auktionsmand.
Efter ham enken Inger, og derefter deres arvinger: Johan Henrich Lentz og Hans Friderich Lentz.

1767 21. december: Michael Jensen Møller, spækhøker. Derefter hans enke, som gifter sig med Christian Schumacher, brødbager.

1810 8. januar: Peter Rasmussen, øltapper.

1812 6. januar: Gotfried Abe, snedker.

Samme dato: Ignatius Erlevin, borgerlig artillerist og frimurermester.

Samme dato: Anders Christophersen, porcellainshandler. Derefter hans enke Marie Balsløw, der 1. marts 1817 giftede sig med Carl Løchte, gørtlermester. Efter Løchtes død gifter hun sig igen, nu med Carl Jacob Just Falck, fuldmægtig og premierløjtnant ved Københavns borgerlige Infanteri (26.maj 1829). Falck dør i 1856, Marie Balsløw i 1868.

1868 Ejendommen arves af hendes 3 døtre fra ægteskabet med Carl Løchte: Andriette Jacobine Vilhelmine Løchte. Caroline Marie Emilie Bruhn, født Løchte, i ægteskab med pens. toldforv., kammerråd Christian Frederik Bruhn. Kjeldsine Johandine Christophine Løchte.

1897 26. april: Den ældste af søstrene, Andriette Løchte, er død, og den yngste, Kjeldsine Løchte, sidder i uskiftet bo, idet den længstlevende af de to skulle overtage den andens andel (ifølge gensidigt testamente).

1903 28. september: Kjeldsine Løchte er død, og af den efterladte formue oprettes der, ifølge førnævnte testamente, et legat bærende navnet »Marie Falck, født Balsløws Legat«, der ejede 2/3 af ejendommen, mens den resterende 1/3 stadig ejedes af Caroline Marie Emilie Bruhn, født Løchte.

1908 1. juni: Caroline Marie Emilie Bruhn er afgået ved døden (1906), og ejendommen overgår nu helt til førnævnte legat under Københavns Magistrats Bestyrelse.

1912 5. februar: Enkefru Alvilda Hauberg.

1939 6. marts: Ejendommen arves af Harald Hauberg, arkitekt, og fru Gudrun Flensborg.

1956 30. november: Harald Haubergs andel arves af fru Anna Hauberg, født Giersing.

Gammel Mønt 39

Matr. nr. 168

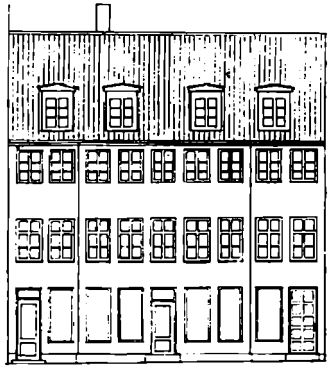

Resume

Opført 1730-31 for brændevinsbrænder Peder Byssing i bindingsværk 10 fag, 2 etager

1958 7. august: Ejendomsaktieselskabet Gl. Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1978 3. marts: Ole Jensen. Fru Tove Simonsen.

1979 21. august: Fru Tove Simonsen eneejer.

Grundareal: 463 m²
Bebygget areal: 220 -
Friareal: 243 -
Brutto etageareal: 781 -
Fredning: 1980

med gavlkvist over 6 fag. I 1748 bliver huset indrettet til lavshus for skrædderlavet. Mellem 1748 og 1787 grundmures facaden, nu i 9 fag og forhøjet til 3 etager med en gavlkvist over 5 fag. Også bagsidens 1.etage grundmures, og et 2 fags portrum bibeholdes. År 1800 nævnes det, at facadens 5 midterste fag er fremspringende (i et forlæg), og i 1850 er porten forsvundet til fordel for en 2 fags butik. Frontespicen er forsvundet i 1867, og facadens oliemaling nævnes første gang i 1884.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Peter Byssing Brændevinsbrænders Gaard beboed af Ham selv (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1731 Et bindingsværks gadehus 10 fag, 2 etager, kvist over 6 fag, en kælder under bygningen til gården (Btx).

1748 Forhuset: Grundmuret kælder under det halve hus (af de 7 fag indtil gården). Bygningen 20 ¼ alen bred og 14 alen dyb. Nedgang til kælderen fra gården. 1. etage: Indgang fra gaden ad en port på 2 fag (Btx).

1787 Nu inddelt i 9 grundmurede fag til gaden, 3 etager højt med vinkeltag, underste etage af bagsiden er også grundmur. Til gaden over 5 fag en frontespids, i taget til begge sider 4 vinduer, gavlene og resten af bagsiden bindingsværk. Under de 7 fag en kælder med nedgang fra gården. Foruden porten er der en indgang til 1. etage gennem 2 døre (Btx).

1787 I porten er indgang til en forstue og trappegang mod gården på 3 fag i 2. og 3. etage (Vurdr).

1800 Tagvinduerne er halvrunde og dækkede med sten. I forsiden er de 5 midterste fag i et forlæg. Til kælderen nedgang fra gården ad 7 trætrin, derover skrå lemme. 1. etage er 5 alen høj, for gennemkørslen en dobbelt beklædt port, dernæst indgang gennem 2 dobbelte døre med indstukne låse, messingskilt og greb. Den anden indgang fra gaden er ad 1 kampestenstrin, for indgangen dobbelte beklædte døre. For gadevinduerne udvendige skodder. Udgang til gården gennem en dobbelt glat dør. Dernæst fra portrummet opgang ad 2 trætrin til en forstue. 2. etage 3 ¾ alen høj. Engelske rammer til gaden med hvidt rammer til gaden med hvidt glas, til gården med simpelt glas (Btx).

1850 Nedgangen fra gård til kælder forsvinder. Gennemfarten nævnes ikke mere, istedet en 2 fags butik med indgang fra gaden gennem en dobbelt glasdør med løse skodder ad 1 sten- og 1 trætrin. I 1 fag en forstue hvortil fra gaden er opgang ad 1 stentrin, derfor en dobbelt sammenstemt dør med vindue over. Nu 2 udgangen til gården. Sprosserammer i vinduerne (Btx).

1867 Frontespidsen nævnes ikke mere (Btx).

1872 Til gaden 4 zinkdækkede tagvinduer, til gården 1. Nu butik i 6 fag. Kun én udgang til gården nævnes (Btx).

1884 Facaden oliemalet. Foruden 6 fags butikken nu også en 2 fags butik (Btx).

1980-81 Huset istandsættes og en af de 3 butiksdøre fjernes.

Ejerliste

Gl. matr.nr. 150 & 172

Sammen med ejendommene Møntergade 16 og Gammel Mønt 35, 37 og 41 var denne grund en del af Møntergården, og her opførte Kronen nogle boliger, som 10. juli 1633 blev tilskødet Bertel Møller snedker, hvorefter de blev separeret. Det gamle matr.nr. 150 (Gammel Mønt 35-39) omfattede 2 boder bag »den gamle Mønt« ud til Møntergade og det andet hus op til »Klandermøllen«. De ejedes endnu 1653 af Bertel Møller og 1657 af Hans Hopman, der testamenterede husene til de fattige. 1673 var Claus Lorentz sølvpop ejer, han besad også gl. matr.nr. 149 (Gammel Mønt 29-33) og begge ejendomme tilhørte 1689 magister Jørgen Hammers enke. Kort efter må de være gået over til herredsfoged i Østre og Vestre Han herreder, senere tillige forpagter af Aggersborggaard Christian Lauritzen og kaptajn Peter Brun. Disse udstykkede så senere nr. 150 i 3 ejendomme, hvoraf Gammel Mønt 39 var den nordligste.

1701 6.maj: Frands Frandsen Wiingaard.
Derefter Henrik Hashagen, knapmager.

1717 Berent Hashagen, brændevinsbrænder.

1728 Dette år nævnes Peder Byssing, brændevinsbrænder som ejer.

1744 20. juni: Bodil Michelsdatter, salig Hans Hansen Hoffs (enke).

1748 11. juni: Skræder Laugets Gaard (»Gaard på gamel Mÿndt Stadt Breslau kaldet, som er Skrædernes Laugs Huus«).

1868 6. juli: David Rubin, boghandler.

1875 26. april: Enken Caroline Rubin, født Cohen sidder i uskiftet bo.

1887 5. december: I arv til:
Frøken Eva Rubin
Gottfred Rubin, vexellerer
Frøken Florentine Rebekka Rubin
Adolf David Rubin, handelsfuldmægtig
Frøken Susanna Rubin
Marcus Rubin, kontorchef

1902 10. marts: Erik Hansen.

1910 12. december: Enkefru Alvilda Susanne Elisabeth Hauberg, født Kastrup.

1939 6. marts: I arv til:
Harald Hauberg, arkitekt,
Fru Gudrun Flensborg.

1956 30. november: Harald Haubergs andel arves af fru Anna Hauberg, født Giersing.

1958 7. august: Ejendomsaktieselskabet Gl. Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1978 3. august: Ivan Edeling.

Gammel Mønt 37

Matr.nr. 167

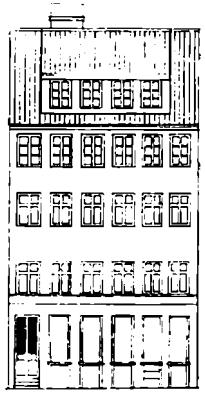

Grundareal: 64 m²
Bebygget areal: 65 -
Brutto etageareal: 351 -
Fredning: 1980

Resumé

Opført mellem 1730 og 1735 for possementmager Peder Jacobsen i 6 fag bindingsværk, 2 etager med en gavlkvist over 4 fag. Før 1793 bliver huset forhøjet til 4 etager og for- og bagsiden grundmuret, samtidig forsvinder gavlkvisten. Kordongesimsen over 1. etage er opsat før år 1800.

Før 1852 opsættes en 4 fags fabriksetage i taget mod gaden, og facadens oliemaling nævnes første gang samme år.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Hans Galles Possementmagers Huus beboed af Peder Jacobsen Possementmager. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1735 Huset til gaden består i 6 fag, 2 etager højt med en kvist over 4 fag, af mur og bindingsværk (Btx).

1739 For- og bagsiden nu grundmur, gavlene bindingsværk. Huset 11 alen 23 tommer bredt, på de 3 fag 9½ alen dybt og på de resterende 3 fag 11½ alen dybt. 4 etager højt med vinkeltag, til gaden 2 tagvinduer og til gården 1 fabriksvindue. Kælder under det hele, nedgang fra gården. I 1. etage en 1 fags gennemgående forstue. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1794 Huset består mod gaden af 6 fag, 4 etager højt med vinkeltag og kælder under. For- og bagsiden er grundmur, resten er af mur og bindingsværk. Kælderen er i 5 afdelinger, til samme er nedgang fra gaden. Til 1. etage er opgang fra gaden ad 3 bornholmerstentrin (Vurdr).

1800 Forhus: Over 1. etage en muret kordongesims. Over 2. etages vinduer en fordybning 4 fag. Kælderen er 1 alen høj over jorden, nedgang hertil fra gaden ad 1 sten- og 5 trætrin gennem en glat malet dør. Opgang til gården ad 7 trætrin, derover skrå lemme. 1. etage er 4 1/4 alen høj, opgang til forstuen ad 3 stentrin gennem 1 beklædt dør. Indvendige skodder. 2. etage er 4 alen høj, 3. etage 4 1/4 alen høj og 4. etage 4 alen høj (Btx).

1800 Forhus: I vinkeltaget 2 halvrunde tagvinduer. Kælderen er på 4 fag, hvoraf det ene er et skråfag og derunder nedgang til kældern på 1 fag. 1 tagvindue til gården (Vurdr).

1806 Forhus: Kælderen til gaden udi ét, indrettet til lysestøberi, og til gården ligså udi ét (Vurdr).

1816 I vinduerne sprodserammer (Btx).

1825 Forhus: Mod gaden 2de frontespidse. Tagvinduer mod gården, et fabriksvindue. 1. etage: En igennemgående forstuegang på 1 fag med dobbelt mellemdør. Dernæst en butik, hvortil indgangen er fra forstuen, på 3 fag, hvoraf et fag er indgang fra gaden med en indvendig glasdør (Vurdr).

1852 Forhus: I taget en 4 fags fabriksetage. Facaden oliemalet. Fordybningen over 2. etages vinduer omtales ikke (Btx).

1904 Forhus: Kælderen har forsænkede vinduer (allerede nævnt 1887) og en udvendig trætrappe med en glasdør (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 150 & 171

Indtil 1701 se Gammel Mønt 39.

1701 18. juni: Hans Gallas, possementmager. Denne var ejer endnu 1717.

1728 Dette år nævnes Peder Jacobsen, possementmager som ejer.

1743 11. december: Anders Christensen, spækhøker.

1751 21. juni: Anders Espersen Schou, spækhøker.

1764 18. juni: Andreas Köpke, theehandler.

1770 25. juni: Frands Jensen Harboe, spækhøker.

1775 18. december: Johan Stibalkowsky, skræder.

1780 12. januar: Mads Christensen, lysestøber.

1792 2. januar: Johan Gabriel Hammer.

1793 17. juni: Jens Jansen, muurmester.

1795 17. juni: Daniel Kÿse, lysestøber.

1800 20. oktober: Moses Aron Henriqves, købmand.

1801 2. november: Johan Olsen.
Derefter hans enke Maria, der 14. april 1806 gifter sig med Abraham Elias Meyer.

1806 30. juni: Søren Jensen Hornbech, drejer.

1818 5. januar: Bendt Sahlgreen, thee- og porcel lainshandler.

1829 24. juli: Enken Anne Marie Sahlgreen, født Wesling sidder i uskiftet bo.

1834 23. juni: Herman Wilhelm Iürges, brødbager.

1849 8. januar: Niels Larsen, skomagermester.

1868 30. november: Carl Frederik Holm, blikkenslagermester.

1874 19. januar: Jens Peter Ferdinand Johnsen, snedkermester.

1905 18. december: Enken Thora Johnsen, født Jørgensen sidder i uskiftet bo.

1906 8. januar: M.H. Taarnborg, ølhandler.

1911 10. april: Enken Ane Kirstine Taarnborg, født Mortensen sidder nu i uskiftet bo.

1918 11. februar: Enkefru Alvilda Hauberg.

1939 6. marts: I arv til: Harald Hauberg, arkitekt, Fru Gudrun Flensborg.

1956 30. november: Harald Haubergs andel arves af fru Anna Hauberg, født Giersing.

1958 7. august: Ejendomsaktieselskabet Gl. Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1978 16.maj: Ann Vibeke Knudsen og Kjeld Borch Vesth.

Gammel Mønt 35

Matr.nr. 166

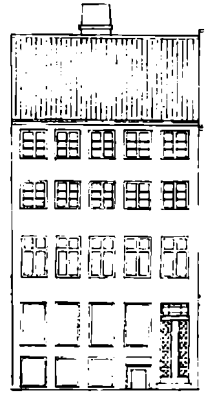

Grundareal: 65 m²
Bebygget areal: 50 -
Friareal: 15 -
Brutto etageareal: 250 -
Fredning: 1980

Resumé

Opført mellem 1730 og 1736, muligvis for skrædder Johan Conrad Lögke (ell. Lycke, Leucke), i 6 fag bindingsværk, 3 etager med stående gavl over hele huset. Mellem 1764 og 1800 grundmures facaden, fagdelingen ændres til 5 fag og et mansardtag påsættes.

Mellem 1835 og 1853 forhøjes facaden til 4 etager mod gaden, derover heltag. I 1868 grundmures partiet omkring forstuens udgang mod gården i 1. etage, og gadefacadens oliemaling omtales første gang 1890.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Den Tydske Kirckes Huus beboed af Jorn Jenssen Tømrersvends Enche. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1736 Et bindingsværks gadehus, 6 fag, 3 etager og stående gavl, grundmuret kælder. Huset 10½ alen dybt (Btx).

1760 Forhus: 6 fag, 3 etager højt »med en spids over«, alt af mur og bindingsværk. Kælder på 4 fag (Vurdr).

1760 I 1. etage en gennemgående forstue (Btx).

1761 Forhus: Nedgang til kælderen fra gaden i 1 fag samt en opgang til gården. Opgang til huset fra gaden ad en 3 trins trætrappe til en gennemgående forstue med et trappeanlæg til de øvrige etager (Vurdr).

1800 Forhuset 11 alen 23 tommer langt, 11 alen dybt. Grundmur i forsiden, ellers bindingsværk, 5 fag, nu gebrokkent heltag, heri til gaden 2 halvrunde tagvinduer, dækkede med blik, til gården 2 simple ditto. Kælderen er 1 ¾ alen høj over jorden, i 1 fag en butik, ad 4 trætrin nedgang hertil, derover et træskur med do. sidestykker, gennem en glat malet dør. Opgang til gården ad 5 trætrin. Udvendige skodder til gaden. 1. etage er 4 ¾ alen høj, til den gennemgående forstue er opgang ad 4 trætrin samt for indgangen en dobbelt glat malet dør, derover et rundt vindue. Nedgang til gården ad 5 trætrin gennem en glat

dør. 2. etage er 4 alen høj, 3. etage 3 3/4 alen høj. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1816 I vinduerne sprodserammer (Btx).

1853 Forhus: Nu 4 etager højt til gaden, til gården 3 og en mansardetage, heltag med 2 jerntagvinduer. 4. etage er 3 3/4 alen høj til gaden (Btx).

1868 Grundmur i 3 alens længde på bagsidens 1. etage (Btx).

1890 Facaden oliemalet (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 150 & 170

Indtil 1692 se Gammel Mønt 39.

1692 3. juni: Peder Jensen, bøssemager.

1712 28. november: St. Petri kirke.

1728 Dette år anføres Ludolf Groverman, sergent som ejer og St. Petri kirke som panthaver. På et tidspunkt må handelen være gået tilbage, idet St. Petri kirke sælger grunden i 1735.

1735 20. december: Wilhelm Stöppel, snedker.

1736 11. juni: Johan Conrad Lögke(ell. Lycke, Leucke), skræder.
Dernæst hans enke Juliana Foltmar.

1758 11. september: Sønnen Johan Christopher Leucke er efter tinglyst forretning med sin broder Johan Conrad Leucke nu eneejer.

1765 17. juni: Johan Conrad Leucke, værtshusholder.

1817 30. juni: Johan Christopher Leucke.
Efter dennes død 22. oktober 1822 tilfalder huset Nicolai Joseph Schmidt, arbejdsmand og borgerlig artillerist som universalarving.

1823 14. april: Peter Albrecht Damm, marskandiser.

1824 21. juni: Lars Wilhelm Schindler, peruqvemagermester.

1833 11. februar: Hans Lassen Dohrn, kunstdrejermester.

1833 25. november: Christian Friderich Schärf, tøjfabrikant.

1852 26. april: I.P. Hattesen, skomagermester.

1888 29. oktober: A. Matthiesen, murermester.

1897 26. juli: I arv til:
H.A. Mathiesen, jernbaneassistent.
V.P. Mathiesen, vinkyper.
Frøken A.K. Mathiesen.
Frøken I.C. Mathiesen.

1903 23. februar: A. Haas, forretningsfører.

1903 29. juni: P. Sørensen, detailhandler.

1918 8. april: Enkefru Alvilda Hauberg.

1939 6. marts: I arv til Harald Hauberg, arkitekt, Fru Gudrun Flensborg.

1956 30. november: Harald Haubergs andel arves af fru Anna Hauberg, født Giersing.

1958 7. august: Ejendomsaktieselskabet Gl. Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

Gammel Mønt 33

Matr.nr. 165

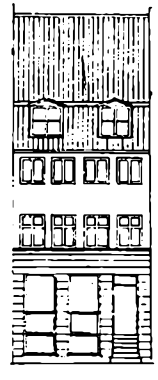

Grundareal: 49 m²
Bebygget areal: 43 -
Friareal: 6 -
Brutto etageareal: 213 -
Fredning: Ikke fredet

1978 14. april: Morten Monberg.

1980 1. april: Randi Schirnig og Ulrik Schirnig.

1982 16. april: Ulrik Schirnig eneejer.

Resumé

Opført mellem 1730 og 1736, muligvis for Friderich Holtzmans enke Sidonia Emerentia, i 4 fag bindingsværk og 3 etager med opstående gavl over hele huset. Før 1779 grundmures facaden og forsynes med en mansardetage. Facadens oliemaling nævnes første gang 1858, og før 1904 forsynes 1. etage med kordongesims og kvaderfugning (egl. refendfugning).

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Christen Hanssen Baadsmands Huus

beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1736 Et bindingsværks gadehus, 4 fag, 3 etager, opstående gavl, grundmuret kælder. Huset 11½ alen dybt. Et trappehus af tømmer og brædder (Btx).

1764 Huset til gaden består af 4 fag mur og bindingsværk, 3 etager højt med spitz over hele huset og kælder under med gang fra gaden til en forstue, samt et køkken med opgang til gården. Der over indgang fra gaden til en afdelt forstue. I gaarden et mur og bindingsværks trappehus, hvori trapperne er anlagt til de øverste værelser (Vurdr).

1768 Forhuset: ...med hel kvist til gaden, men til gården 3 etager højt med hel tag over (Vurdr).

1774 Fra gården er nedgang til kælderen, som er indrettet til smedeværksted (Vurdr).

1779 Forhuset 8 alen bredt, gebrokkent tag med 2 vinduer, forsiden til gaden er af grundmur, resten af mur og bindingsværk. Smedeværksted i kælderen, indgang fra gården. I 1. etage i 1 fag en forstue, trappe op dertil fra gaden af hugne kampesten (Btx).

1800 Til gaden et halvrundt stendækket tagvindue, til gården 1 simpelt do. Kælderens højde over jorden 2 alen, nedgang fra gården, udvendige skodder for vinduerne. 1. etage er 4½ alen høj, 2 kampestenstrin op til forstuen, dobbelt beklædt dør med vindue over for indgangen. 2. etage er 3 3/4 alen høj, 3. etage 3½ alen. I vinduerne engelske rammer med hvidt glas til gaden (Btx).

1816 Huset 8 alen 14 tommer bredt, 2 halvrunde tagvinduer til gaden, stentag. Sprodserammer og glas i vinduerne (Btx).

1837 Butik i kælderen i 1 fag, opgang til gaden ad 1 sten- og 5 trætrin, derfor dobbelt glasdør med skud. Stadig udvendige skodder (Btx).

1848 Grundmur i forsiden, mansard heltag hvorpå 3 tagvinduer. I kælderen en butik 1 fag med indgang fra gaden gennem en dobbelt glasdør (Vurdr).

1858 Facaden oliemalet (Btx).

1885 3 sten- og 3 trætrin op til forstuen i 1. etage (Btx).

1904 Kordongesims og kvadre i 1. etage (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 149 & 169

På grunden gl. matr.nr. 149 (Gammel Mønt 29-33) lå 1633 og endnu 1650 »Klandermøllen«, men 1661 og 1671 betegnes ejendommen som rentemester Henrik Müllers gamle boder. 1680 var ejeren sølvpop Claus Lorentz, der også havde gl. matr. nr. 150 (se Gammel Mønt 39), og efter ham Christian Lauritzen, der var ejer indtil juni 1697.

1697 26. juni: Hans Olsen Skaaning (Skonning), tømmermand.
Derefter Peder Nielsen, islandsk bødker.

1709 25. juni: Christen Hansen, sejlingsmand.
Efter ham Sidonia Emerentia salig Friderich Holtzman, stykmesters enke.

1736 7. december: Johan Adam Schnabel, snedker.

1737 16. oktober: Johan Dalgo, stads tambour.
Efter ham enken Marie Dalgo, der senere gifter sig med Hans Jørgen Flindt.

1764 24. december: Lave Jensen, kleinsmed.

1785 20. juni: Jacob Møller, kleinsmed.

1794 20. januar: Herman Schæbel, kleinsmed.

1810 16. april: Henrich August Fleischer, knapmager.

1850 21. januar: Hans Frederik Black, fjederhandler.

1865 20. november: enken Juliane Lovise Black, født Hedensted.

1883 26. februar: Gilles Nossent, straahattefabrikant.

1896 27. april: Ane Dorthea Hansine Andersen, født Johansen, enke efter værtshusholder Niels Andersen.

1910 12. december: Joseph M. Goldschmidt, bankfuldmægtig.

1926 1. februar: L.S. Frederiksen, købmand.

1953 6. august: Dennes enke Anna Kirstine Hansen Frederiksen, født Gram.

1956 20. marts: Interessentselskabet »Lotteribørsen«.

1965 10. november: Grosserer Arne Frederiksen eneejer.

Gammel Mønt 31

Matr.nr. 164

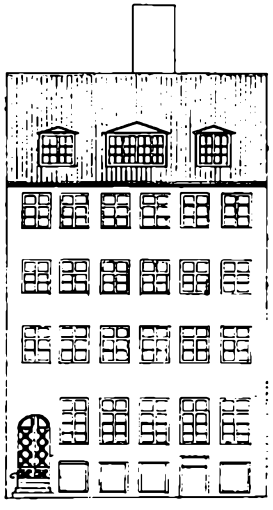

Grundareal: 218 m²
Bebygget aral: 84 -
Friareal: 134 -
Brutto etageareal: 534 -
Fredning: 1959 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1732 for snedker Bernhard Hynecke ell. Hönnicke i 6 fag og 3 etager med kvist over 4 fag. Huset var grundmuret til gaden, resten bindingsværk. I 1754 beskrives kvisten som en oval frontespids, og til gården nævnes en svalegang ud for 2. og 3. etage. I 1757 er der 4 etager til gården, og en italiensk trappe nævnes. 1816 er der en »rund fronton« over gavlkvisten til gaden. Før 1831 forhøjes forsiden til 4 etager med mansard, men denne mansard synes forsvundet igen allerede i 1834, hvor der er teglklædt heltag. I 1864 er der i tagetagen fotografisk atelier med vinduer mod gaden, og først 1901 nævnes facadens oliemaling.
1926 ombygges gårdfacaden i 1. etage, hvorved de knægte, der tidligere bar den udkragede svale erstattes af en rem og 4 træpiller. Også kælderfacaden mod gården ændres.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Jens Pedersens Huus beboed af Jens Qvist Beendreier. Gandske øde.
Jens Pedersens 2det Huus beboed af Peder Pedersen Nygaard Blytecher. Gandske øde (SB).
Ved genopbygningn forenes disse to grunde til én.

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1732 Gadehus af 6 grundmurede fag, 3 etager, kvist over 4 fag, grundmuret kælder, huset 12 alen dybt, grundmuret til gaden, resten bindingsværk. Det nævnes, at bebyggelsen »aleene bestod af en bygning til gaden, der ikke var aldeles færdig« (Btx).

1737 Begæring om prioritetsvurdering fra snedkermester Heinrich Hunge ell. Heinge dateret 14. marts: »Heinrich Heering, som nu ved Døden er afgaaen, og hvis efterladne Enke bor paa Købmager Gaden lige over for Uhrmager Klein haver ved Muur Arbeidt opbygget for mig et Huus på Gammel Myndt det 8de paa den venstre Haand fra Hiørnet af Reine Gaden.« Det begæres: »..at besigtige det af afgl. Heinrich Heering Muur Mester ved Requirentens Bygning opførte Muur Arbeyde.« (Vurdr). Sammenholdt med ovenstående brandtaxation må denne begæring formodes at omhandle baghuset.

1754 Over forhuset oval frontespids over 4 fag, blytækket ovenpå fronten, facaden 16 ¾ alen bred, svalegang til gården. Nedgang til kælderen fra gaden. Indgang til 1. etage fra gaden. I 2. og 3. etage til gården er en svalegang (Btx).

1757 Forhus: 6 fag, 3 etager højt, grundmur til gaden med kælder under hele huset. Til gården bindingsværk i 4 etager, gavlene ligeledes bindingsværk. En kvist over 4 fag til gaden. Til føromtalte lejekælder er nedgang ad en italiensk trappe, som går op til alle værelserne, helt op til loftet (vurdr).

1816 Forhuset 16 alen 19 tommer langt, 12 alen dybt i 1. etage, resten 13 ¾ alen dybt. Til gaden 3 etager med kvist over 4 fag, over kvisten rund fronton, dækket med bly, til gården 4 etager med kvist over 1 fag. Heltag med 2 halvrunde, stendækkede tagvinduer til gaden og 1 simpelt do. til gården.
Kælderen er 2 ¼ alen over jorden, nedgang fra gaden ad 4 trætrin og en glat dør, do. fra gården, 6 trætrin. 1. etage er 4 ¾ alen høj, indgang fra gaden ad 4 bornholmerstentrin gennem en dobbelt beklædt dør, do. fra gården, 5 trætrin, glat dør med vindue over. 2. etage er 4½ alen høj, 3. etage 4 ¼ alen høj og 4. etage 4 alen høj til gården. I vinduerne engelske rammer med hvidt glas til gaden og simpelt til gården (Btx).

1831 Forhuset nu i 4 etager, helt mansardtag, til gaden 3 blikdækkede tagvinduer, til gården 3 simple do. (intet om fronton og kviste). I vinduerne sprosserammer, dels med store, dels med små ruder, alt med hvidt glas (Btx).

1834 Husdybden er i kælderen og 1. etage 12 ¼ alen, i resten 13 ¾ alen. Under facaden kampestenssokkel, under taget muret

gesims (heltag, intet om mansard). Opgang til 1. etage ad 4 bornholmersten-trin, dernæst repos og 3 trætrin. I vinduerne sprosse-rammer, til gaden store, til gården dels store, dels små ruder med hvidt glas (Btx).

1849 Kælder: Butiksned-gang ad 2 sten- og 3 trætrin, dobbelt sammenstemt dør med indvendig glas do. Over opgangen til gården et forslag (Btx).

1864 Kælder: Opgang til gården med glasdør, opgang til gaden med glasdør og 4 trætrin (foruden butiksned-gangen). I tagetagen foto-grafisk atelier med vinduer mod gaden (Btx).

1892 Kælder: 3 alen 21 tommer høj, fyldingsdør og glasdør for butikken (Btx).

1926 De konsoller, der tidligere bar gårdsidens svale, erstattes af en gen-nemgående rem, båret af 4 træpiller. Samtidigt erstattes gårdsidens bindingsværk i 1. etage af grundmur, og der isættes 2 trefags vinduer i stedet for de tidligere 2

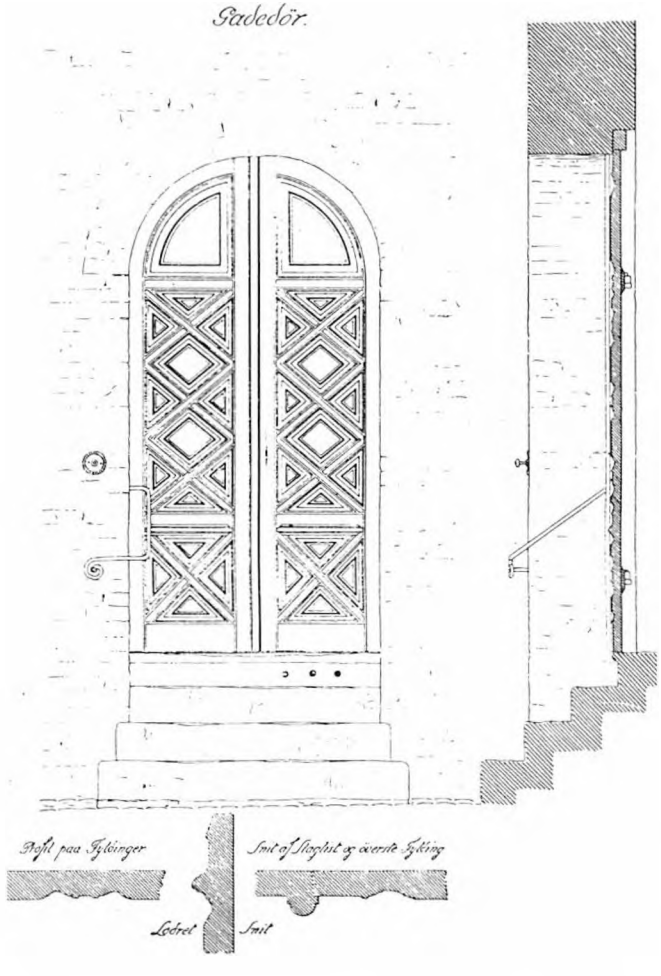

Opmåling af gadedør. Einar Madvig 1905.

tofags og 3 etfags vinduer. Kælderfacaden mod gården får ligeledes 2 tofags vinduer og 1 dør istedet for de tidligere 4 etfags vinduer og 2 døre (Kommunens byggesagsarkiv).

1981-82 Huset restaureres gennemgribende og den ene af kældernedgangene fra gaden forsvinder.

Ejerliste

Gl. matr.nr. 149 & 168

Indtil 1690 (da en vis Peter Brun var ejer) se Gammel Mønt 39. Derefter er der tale om to grunde:

A:
1690 23. juni: Søren Ande-sen, lygtemager.

1694 26. februar: Bent Poulsen, skipper.

1698 8. februar: Jens Pedersen, skipper. Denne var ejer endnu 1717.

1728 Dette år nævnes Arve Hansen, boende i Skovsho-ved, som ejer, og han var ejer endnu 1736.

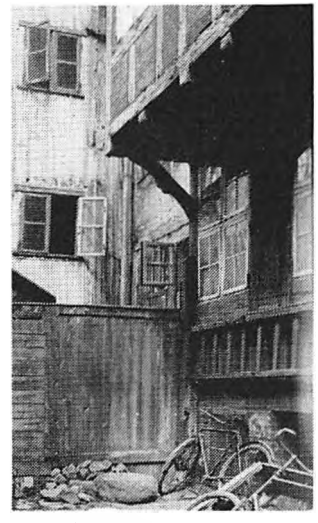

Gårdfacaden før ombygnin-gen 1926.

B:
1690 23. juni: Søren Ander-sen, lygtemager.

1696 8. august: Hans Frederiksen Hiort, visiterer, senre fuldmægtig ved tobaksintraderne i Aalborg.

1702 15. april: Jens Peder-sen, skipper.

1728 Dette år nævnes ligesom under A Arve Hansen som ejer.

Ved genopbygningen efter branden forenes disse to grunde til én.

1736 3. september: Bernhard Hönnicke, snedker.

1757 15. juni: Bernhard Hunnecke, jun., snedker.

1759 8. juni: Niels Könsberg, garver.

1768 19. december: Casper Rohde, skræder.

1779 20. december: Gotfrid Jacob August Tietke, knapmager. Efter dennes død i 1805 enken Eleonore.

1820 9. marts: I arv til:
Casper Gottfried Tietke, pastor.
Gottfried Jacob Tietke, knapmager.
August Julius Tietke, pastor.
Peter Wilhelm Tietke, skolelærer.

1832 2. januar: Wulff Levy Nathan, silke- og klædehandler.

1834 22. december: Jens Jacob Gravesen, overskjærermester.
Efter ham enken Caroline Gravesen, der 8. oktober 1838 gifter sig med Johan Christian Hansen, plantør og handelsgartner.

1859 20. juni: William Hjaltelin, urtekræmmer.

1896 26. oktober: Carl A. Andersen, barber og frisør.

1947 29. december: I arv til:
Frøken Emma Camilla Andersen og frøken Nancy Marguerite Andersen.

1957 1. maj: Laurits Andreassen, klinikchef.

1958 3. juli: Ejendomsaktieselskabet Gl.Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1979 8. marts: Else Meinertz.

1981 30. april: 5 ejerlejligheder.

Gammel Mønt 29

Matr.nr. 163

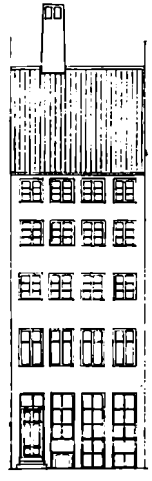

Grundareal: 130 m²
Bebygget areal: 44 -
Friareal: 86 -
Brutto etageareal: 264 -
Fredning: 1980

Resumé

Opført mellem 1730 og 1735 for tømrersvend Diderich Pedersen Munch i 4 fag bindingsværk og 3 etager med kvist over hele huset. Til gården svalegang ud for 2. og 3. etage. Forhøjes inden 1743 med en etage til gaden, stadig med gavlkvist. Mellem 1775 og 1779 grundmures facaden og forsynes med mansardtag samt en kvist over 2 fag, til gården nu 5 etager. Før 1847 forhøjes også forsiden til 5 etager. Facadens oliemaling nævnes første gang 1899.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Jens Mickelsens Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1735 Huset til gaden består af 4 fag, 3 etager højt med kvist over hele huset, af mur og bindingsværk og grundmuret kælder. Indgangen fra gaden i en durchgående forstue. Opgang til salene ad en i gården anlagt trappe til svalen (Btx).

1743 Forhus: 4 fag mur og bindingsværk, fri stolpe og væg til naboerne. 4 etager højt med en stående gavl. Grundmuret kælder, derover indgang fra gaden til en afdelt forstue (Vurdr).

1756 Huset er i 4 etager til gaden, 3 til gården med en spids over. Baghuset indeholder nu brændevinsværk (Btx).

1757 Kælder under hele huset til eget brug (Vurdr).

1775 Forhus: Til gaden 4 etager højt med kvist over. Til gården 3 etager højt. Mur og bindingsværk. I etagerne svalegang til trappen i gården. Til gården kvist over 2 fag (Vurdr).

1779 Forhusets bredde 8 alen 13 tommer, 11½ alen dybt. Forsiden nu af grundmur med gebrokkent tag og en kvist over 2 fag. Bagsiden i 5 etager. Indgang til kælderen både fra gade og gård. Den 5. etage går i et med gebrokket, imod gården uden for hver etage en åben svale, på hver en spolvadsk med blytud. I trappehuset en durchsigtig beklædt trappe med udskårne gelændere (Btx).

1799 Forhus: 4 fag, 4 etager

højt, gebrokken tag. Grundmur til gaden. Kvist over 2 fag med en vinde (Vurdr).

1800 I forhuset et tagvindue til gården.
Kælderen er 1 ¼ alen over jorden, nedgangen fra gaden ad 4 trætrin gennem en glat malet dør, opgangen til gården ad 6 trætrin gennem en glat dør. Udvendige skodder for vinduerne. 1.etage er 4 ¼ alen høj, indgangen til den gennemgående forstue ad 1 sten- og 1 trætrin gennem en dobbelt beklædt dør, derover et rundt vindue. Indvendige skodder. 2. etage er 4 alen høj, 3.etage 3½ alen høj, 4. etage 3 ¼ alen høj og 5.etage til gården samt kvisten og det gebrokne tag til gaden 3 ¼ alen høj. I vinduerne engelske rammer til gaden og blyrammer til gården (ikke i 1. etage) (Btx).

1847 Forhuset er nu 5 etager højt til begge sider. Heltag til gården, er overbygget 1 ¾ alen med et tagvindue (Btx).

1899 Facaden oliemalet (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 149 & 167

Indtil 1690 (da en vis Peter Brun var ejer) se Gammel Mønt 33.

1690 23. juni: Anders Madsen Brun, styrmand, senere skipper.

1702 11. december: Jens Mikkelsen, høker.

1732 1. oktober: Diderich Pederssen Munch & Anker Nielsen, tømmermænd.

1735 26. februar: Diderich Pederssen Munch, brændevinsbrænder er nu eneejer.

1745 11. juni: Bartram Duncker, brændevinsbrænder.
Derefter hans enke Mette Christensdatter, der senere gifter sig med Jens Pedersen Sundbye, brændevinsbrænder.

1775 10. april: Mads Pedersen, brændevinsbrænder.

1799 17. juni: Niels Pedersen Nørgaard, brændevinsbrænder.

1821 3. januar: Nørgaards enke Anne Margrethe Sophie.

1845 22. oktober: I arv til datteren af 1. ægteskab Anne Kirstine (faderen var Christen Møller, saugskærer ved Holmen), enke efter skræddermester Johan Gottlieb Weiss.

1846 20. april: Gottlieb Wilhelm Nicolai Weiss, skoemagermester.

1874 27. juli: Dennes enke Cathrine Magdalene Weiss, født Marselmer sidder i uskiftet bo.

1878 24. juni: Andreas Ferdinand Berg, skoemagermester.

1907 30. september: I arv til frøken Camilla Johanne Berg.

1916 9. oktober: Carl Andreas Berg og Valdemar Christian Berg (arvinger efter frøken Camilla Berg).

1932 12. februar: Valdemar Christian Bergs andel arves af Carl A.M. Berg, direktør, der nu er eneejer.

1951 24. februar: I arv til:
P.E. Gønns-Jensen, direktør.
Frøken Hulda Frederikke Gønss.

1958 17. oktober: Direktør P.E. Gønns-Jensen arver frøken Hulda Gønss' andel og er nu eneejer.

1959 19. februar: Ejendomsaktieselskabet Gl. Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1978 15. juni: Nicolai Monies.

1982 20. september: 4 ejerlejligheder.

Gammel Mønt 27

Matr.nr. 162

Grund areal: 128 m²
Bebygget areal: 77 -
Friareal: 51 -
Brutto etageareal 441 -
Fredning: 1980

Resumé

Opført mellem 1730 og 1735 for skipper Morten (Pedersen) Busk i grundmur til gaden, 5 fag og 3 etager med en gavlkvist over hele huset, resten af mur og bindingsværk. Mod gården en svalegang. 1739-94 forhøjes facaden mod gaden til 4

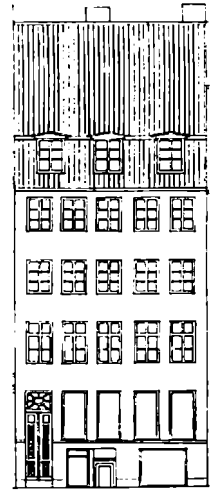

etager med mansard, mod gården til 5 etager med heltag. År 1800 forsynes facaden mod gaden med kordongesims, blænding og 2 murede bånd,der atter er forsvundet. I 1877 ombygges kælderfacaden til 2 brede vinduesfag, de øverste, nu nedtagne vindueskviste i taget opsættes, og facadens puds nævnes første gang.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Skipper Rasmus Busks Huus beboed af Ham selv og Rasmus Olsens Enche. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1735 Huset til gaden består af 5 fag, 3 etager højt med kvist over hele huset og grundmuret kælder under, det øvrige af mur og bindingsværk. I kælderen er indrettet 3 lejekældre. I 1. etage indgang fra gaden ad en forstue. En italiensk trappe med svale mellem for- og baghus omtales (Btx).

1735 Huset ud til gaden består i 5 grundmurede fag, 3 loft højt med en spids over hele huset, fri væg til begge sider, de 3 sider af mur og bindingsværk og kælder under hele huset, nedgang fra gaden til en forstuegang. En svale for huset, derhos er loftet afdelt i 4 parter med en opstående vind, tov og knag brugelig, opgang ad brædde-trappen (Vurdr).

1753 Forsiden af grundmur, resten bindingsværk. Længde 12 ¼ alen, 13½ alen dyb (Btx).

1763 Huset til gaden består af 5 store fag, 3 etager højt, kvist over hele huset med en loftsluge. Nedgang til lejekælderen fra gaden ad 1 fag med skur over. Der er imellem bemelte forhus og baghus en trappe opført til begge husene eller alle værelserne, det er beklædt med brædder til nabo og teglhengt tag og en svale-gang foroven er langs med forhuset (Vurdr).

1793 Forhus: I spidsen en loftsluge og 2 vinduer. Til kælderen er nedgang fra gaden til en forstue på 1 fag, hvori er en liden disk, indrettet til butik. Trappe-huset »åbent efter Brøstværket« (Vurdr).

1794 Forhuset 12 alen 10 tommer bredt, 14½ dybt, til gaden 4 etager højt med gebroktag, heri 2 halvrunde vinduer dækket med sten samt et ovalt rundt do (blikdækket). Til gården nu grundmur 5 etager høj, heltag, deri et tagvindue. Begge gavle bindingsværk. Fra gaden nedgang til kælderen ad 3 trætrin, derover et træskur på do. konsoller, gennem en dobbelt glat malet dør, opgang til gården ad 3 trætrin. 1. etage er 5 alen høj, indgang fra gaden ad 3 stentrin, for indgangen en dobbelt beklædt dør, derover et vindue. Opgang til en anden stue ad 6 trætrin, derover et træskur, for indgangen dobbelte beklædte døre. 2. etage er 4½ alen høj, 3. etage 4 alen, 4.etage 4 ¼ alen og 5.etage 3 ¾ alen til gården. I vinduerne engelske rammer. Sparrehoveder under hovedgesimsen (Btx).

1800 Forhus: Over 1. etage en muret kordongesims, over 2. etage en fordybning på 3 fag, over 3.etages vinduer 2 murede bånd, hver 2 fag (Btx).

1835 Den anden indgang i 1. etage er væk (Btx).

1877 Facaden pudset (Btx).

1877 Kælderfacaden ombygges til 2 brede vinduesfag, og der indrettes nedgang til kælderbutikken i halvdelen af det ene. Samme år påsættes de øverste vindueskviste i taget (KBA).

1980-81 Huset restaureres gennemgribende, og de øverste vindueskviste i taget nedtages.

Ejerliste

Gl. matr.nr. 148 & 166

Kronen skødede 7. marts 1650 en våning på »Den gamle mønt« næst op til »Klandermøllen« til skibstømmermændene Espen Pedersen Aars og Andersen Hals, som delte ejendommen. Gl. matr.nr. 148 tilhørte 1653 postbud Jens Kiøge og 1659 snedker Peder Amonsen, der 1661 kaldes skoflikker. 1668 tilhørte huset Anne salig Thomas Jørgensens, der 4. april 1668 gav sin datter Maricke Thomasdatter pant. Hun solgte det 3. maj 1669 til Sigvart Andersen kgl. lademager, der var ejer endnu 1677, men var død året efter. Huset tilhørte derefter 17. maj 1680 skipper Terkel Kjeldsen, der 29. august 1687 skødede det til Peder Jensen knapmager. Han var ejer endnu 1699,men 1703 tilhørte huset skipper Oluf Engelsen, der havde det endnu 1717. Skipper Rasmus Busk var ejer 1728. Gl. matr.nr. 147 tilhørte endnu 12. juni 1654 Anders Andersen Hals,men 1659 Mogens Olsen sejlingsmand, der 1675 kaldtes bådsmand, hans enke var ejer endnu 1687. Huset tilhørte 1689 tømmermand på Holmen Jørgen Joensen, hvis enke Ellen 18. januar 1705 solgte det til skibstømmermand Niels Bundesen Falch, efter hvis død det ved auktion 27.

januar 1714 købtes af skipper Ernst Svendsen Brandt. Denne solgte 20. december 1729 grunden til naboen Søren Jensen Klarup, brændevinsbrænder og Morten Busk, skipper, der den 22. april 1745 delte den, således at den ene halvdel blev tillagt Gammel Mønt 27, den anden Gammel Mønt 25. Morten Busk er formodentlig identisk med Morten Pedersen, skipper, der 14. april 1736 havde fået skøde på Gammel Mønt 27.

1761 30. maj: Johan Laursen.
Derefter enken Kirstine.

1761 13. juli: Søren Jensen, skibstømmermand.

1763 13. juni: Christen Ibsen, theehandler.
Derefter hans enke Anne Marie.

1793 16. december: Nicolai Friderich Teller, skræder.
Derefter hans enke Karen Teller.

1819 21. juni: August Fleischer, Knapmager.

1842 9. maj: Enken Johanne Sophie Fleischer.

1849 16. juli: Jeremias Elias Spannjer, skoemagermester.

1876 20. november: Christian Holst, proprietær.

1885 26. oktober: I arv til fru Jacobine Theomine Broberg, født Holst, enke efter detailhandler Theodor Broberg.

1897 14. juni: I arv til Peder Ludvig Lange, sognepræst og August Christian Valdemar Hassel, billedhugger.

1943 1. februar: August Hassel arver Peder Langes andel, men dør året efter.

1944 30. maj: A/S I.G. Schwartz & Søn.

1945 27. august: I.G.S. Ejendomsselskab.

1954 21. august: Emil Hess, købmand.

1960 24. august: Det Berlingske Officin A/S.

1978 21. marts: Jens Larsen.

Gammel Mønt 25

Matr.nr. 161

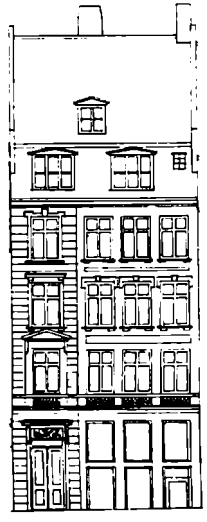

Grundareal: 164 m²
Bebygget areal: 131 -
Friareal: 33 -
Brutto etageareal: 409 -
Fredning: 1980

Resumé

Opført 1729-30 for brændevinsbrænder Søren Jensen Klarup i grundmur til gaden, 2 etager højt og med kælder. I 1734 nævnes facadens fagdeling: 4 fag, med gavlkvist over 2 fag. I 1745 er der tilsyneladende 5 fag, der dog 1767 benævnes 4½ fag, huset er nu grundmuret til alle 4 sider med en port i 1½ fag. 1789 nævnes den eksisterende fagdeling på 3 enkelte og 1 dobbelt fag, huset nu forhøjet til 4 etager med mansard til gaden og 5 etager med heltag til gården. Der er tilsyneladende tale om en omfattende ombygning dette år, da ejeren, snedker Heinrich Wellmann i anledning af prioritetsvurderingen anfører: »Da jeg behøver en Vurdering til Prioritets Efterretning *på min opbygte Gaard..*« År 1800 nævnes a la greque-frisen over 2.etages vinduer, og i 1852 har forhuset 3 tagvinduer, facaden oliemalet. Før 1891 opsættes gadefacadens nuværende udsmykning med gesimser,bånd, indfatninger og balustre, porten er erstattet med en gennemgående forstuegang. Over indgangen til forstuen ses en konsolbåren dækplade, derunder en frise med inskriptionen: HWW 1788 VFI 1891, hvilket refererer til grosserer Vilhelm Frederik Jensens ombygning i 1891. I forstuen er opsat en frise med inskriptionen: H.W. Wellmann Ao= 1788 og en symbolsk sammenstilling af høvl, vinkel og passer, hvilket refererer til snedkermester Heinrich Wilhelm Wellmann, der ombyggede huset i 1788. Frisen sad tidligere over gadedøren, indtil den 1891 blev erstattet af den føromtalte parafrase.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Skipper Ernst Svendsen Brandts Huus beboed af Christen Andersen Islandsk Bødker. Gandske øde (Gamel Myndt 147).
Søren Jensen Brændevinsbrænders Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (Gamel Myndt 146). (SB).

Efter branden forsvinder grunden matr.nr. 147, idet naboerne Rasmus Busch og Søren Jensen Klarup køber hver en halvdel.

1729 8. juli: Bygger inden 2 á 3 år (SA).

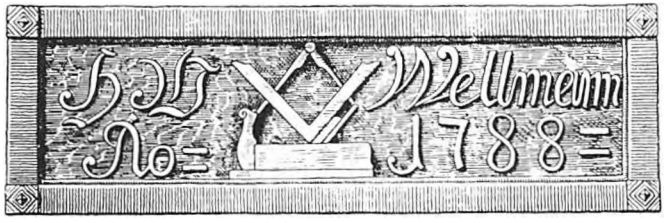

Den tidligere døroverligger med frise, der nu sidder i forstuen.

1729 11. juli: Ansøger Grev Reventlow om »at maatte opsætte mit Baghuus af got Egetømmer, som nu allerede af afbunden og færdig at opreise«, og henviser til plakaten af 3. maj 1729 (SA).

1729 16. august: »Bygger strax til Gaden« (SA).

1730 27. januar: Et grundmuret gadehus 2 loft højt. Et baghus 4 fag bindingsværk, et loft højt. Intet andet på grunden (ST).

1734 Et grundmuret gadehus af 4 fag, 2 etager højt, kvist over 2 fag, og grundmuret kælder under 3 fag. Et trappehus af tømmer og brædder, behængt med tagsten (Btx).

1745 Forhus: 5 fag, 2 etager højt »med en spids over det gandske Huus«, grundmuret til gaden, resten af mur og bindingsværk. En grundmuret kælder, nedgang fra gaden til en afdelt forstue. Indgang til huset til en afdelt forstue. Imellem forhuset og et baghus er et trappehus af tømmer og brædder med en italiensk trappe til næste etage, teglhængt (Vurdr).

1767 Forhus: 4½ fag, grundmuret til alle 4 sider, 2 etager højt, kvist over 2 fag. Kælder under 3 fag med nedgang fra gaden. Port i 1½ fag, fra porten opgang til en 3 fags stue. Trappehuset nævnes stadig (Vurdr).

1789 Forhus: 3 enkelte og 1 dobbelt fag hvori porten er anlagt, grundmuret til alle 4 sider. Til gaden 4 etager højt med manzardtag, til gården 5 etager højt med vinkeltag. Trappen er anlagt over porten (i portfaget), indgangen er i porten (Vurdr).

1789 Et til alle sider grundmuret forhus 11 alen 23 tommer bredt, 4 store fag, hvoraf det ene er dobbelt og for 3 vinduer i bredden, 14 alen dybt, til gaden 4 etager højt med gebrokken tag, hvori 2 vinduer med runde fronter dækket med blik, til gården 5 etager. I 3 fag en lejekælder, over indgangen et skur. 1. etage: På det dobbelte fag en gennemgående port. I alle etagers vinduer engelske rammer og hvidt glas (Btx).

1800 Forhus af 3 enkelte og 1 dobbelt fag, på 4 ¼ alens længde er dybden 14 ¼ alen og på resten 18 ¼ al. Under bygningen kampestenssokler. Over 2. etages vinduer en fordybning, hvori alagreh (a la greque-bort?). Kælderen er 1½ alen over jorden, her en butik, nedgang ad 5 trætrin, derover et træskur på do. konsoller, for indgangen dobbelte glatte døre, for vinduerne indvendige skodder. 1. etage er 4 ¾ alen høj, for gennemfarten dobbelte beklædte porte med behørig beslag. Nedgang til gården ad 5 trin gennem en glat dør. 2. etage er 4 ¾ alen høj, 3. og 4. etage det samme og 5. etage 3½ alen høj til gården (Btx).

1852 I forhuset nu 3 tagvinduer, facaden oliemalet (Btx).

1891 Facaden er pudset med gesimser, bånd, indfatninger og balustre. Gennemfarten er erstattet af en gennemgående gang (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 146 & 165

Kronen solgte 8. september 1634 en våning på Gammel Mønt (Anders snedker ibor) til skibstømmermand Peder Sørensen Wichert. Den tilhørte 1645 og endnu 1653 Niels overskærer, 1659 Christen Lauridsen skipper, hvis enke 9. februar 1680 skødede huset til Mogens Wigertsen sejlingsmand, der 16. september 1689 solgte til brændevinsbrænder Jens Christensen. Han var ejer endnu 1699, men 1717 tilhørte huset brændevinsbrænder Hans Hansen Smit, hvis enke Maria 10. juni 1724 skødede det til brændevinsbrænder Anders Nielsen Løve, der straks videresolgte til brygger Søren Jensen Klarup.

1724 23. juni: Søren Jensen Klarup, brændevinsbrænder og brygger.

1729 20. december: Søren Jensen Klarup køber sammen med Morten Busk nabogrunden gl. matr.nr. 147. Denne opdeles 22. april 1745, og den ene halvdel tillægges Gammel Mønt 25.

1752 12. juni: Niels Jensen Baastrup, brændevinsbrænder. Derefter hans enke Kirstine Rasmusdatter, der senere gifter sig med Kield Madsen Torp.

1774 15. november: Niels Hansen Kastberg, brændevinsbrænder.

1777 16. december: Niels

Andersen Askildrup, brændevinsbrænder.

1783 23. juni: Marcus Larsen Wolling, brændevinsbrænder.

1787 4. juni: Heinrich Welman, snedker.

1804 24. december: Andreas Nielsen Hummelgaard, snedker.

1810 19 februar: Christian Stich, kurvemager.

1810 3. september: Rasmus Mariboe, skoemager.

1811 23. december: Bendix Salomon, kjøbmand.

Samme dato: Jacob Friderich Meyer, bogholder.

1821 29. september: Dennes enke Birgitte Rose.

1828 27. februar: I arv til: Johan Frederik Meyer, capitain og urtekræmmer.
Christian Julius Meyer, chirurg.
Gabriel Anton Engelbrecht Meyer, tobaksspindersvend.
Daniel Peter Meyer, urtekræmmer.
Sidstnævnte sælger sin andel til Christian Meyer.

1836 10. oktober: Gabriel Meyers enke Christiane Frederikke sidder i uskiftet bo.

1837 5. juni: Johan Frederik Meyers enke Conradine sælger sin andel til Christian Meyer. Denne ejer nu 3/4 og Gabriel Meyers enke Christiane Frederikke 1/4.

1844 8. januar: Jacob Christensen, spisevært og billardholder.

1854 13. februar: Jens Jensen, høker.

1891 12. december: Wilhelm Frederik Jensen, grosserer.

1935 20. december: A. Svendsen, glarmester.

1940 3. september i arv til: Carl Erik Svendsen, prokurist.
Fru Else Kirstine Green, født Svendsen.

1946 20. september: I.G.S. Ejendomsselskab.

1954 21. august: Emil Hess, købmand.

1960 24. august: Det Berlingske Officin A/S.

Gammel Mønt 23

Matr.nr. 160

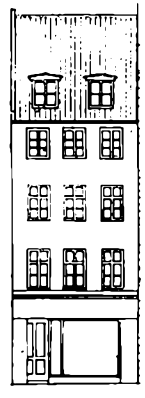

Grundareal: 122 m²
Bebygget areal: 95 -
Friareal: 27 -
Brutto etageareal: 251 -
Fredning: 1980

1978 30. maj: Finn Andersen.

1982 2. april: Anpartsselskabet af 13. oktober 1976.

1983 11. marts: 5 ejerlejligheder.

Resumé

Opført mellem 1730 og 1735 for matros Frederich Olsen i 4 fag bindingsværk og 3 etager med en gavlkvist over 2 fag. Før 1757 forhøjet til 4 etager mod gaden med frontespice i hele facadens bredde, til gården stadig 3 etager. Før 1804 grundmures gadefacaden og den ene gavl, fagdelingen ændres til 3 fag, og frontespicen forsvinder. Nu også 4 etager til gården, taget heltag med 2 halvrunde tagvinduer til gaden. Inden 1837 grundmures 1.etage mod gården, og facadernes oliemaling nævnes første gang 1867. 1892 indsættes i 1.etage mod gaden en stor butiksrude spændende over 2 fag.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Johan Friderich Jørgenssen Nagelsmeds Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1735 Et bindingsværks gadehus af 4 fag, 3 loft højt, kvist over 2 fag og grundmuret kælder (Btx).

1757 Forhus: 4 fag, til gaden 4 etager med en spids over hele huset, til gården 3 etager, alt af mur og bindingsværk. Kælder under hele huset. Fra gaden indgang til en 1 fags afdelt forstue. Trappehus i gården, 3 etager højt, 2 fag bredt, brædde klædt samt teglhængt (Vurdr).

1765 Forhuset er 13 ¾ alen dybt, 4 etager med en spids over hele huset. Kælderen omtales ikke. I 1. etage en gennemgående forstue (Btx).

1804 Forhuset er nu grundmuret i forsiden og den ene gavl, 8 alen og 3 tommer langt, 14 alen dybt, 3 fag mod gaden. Den opstående spids er forsvundet, istedet heltag, heri til gaden 2 halvrunde tagvinduer dækket med sten. 1.etage 4½ alen høj, 3.etage 4 alen høj og 4.etage 3 ¾ alen høj. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1804 Trappehuset åbent mod gården, nu indbygget i et sidehus (Vurdr).

1837 Forhuset: 1.etage i bagsiden grundmuret, nu også 2 tagvinduer til gården (Btx).

1852 Sprodserammer i vinduerne (Btx).

1867 Forhus: For- og bagsiden oliemalet på alle dele (Btx).

1892 I 1.etage indsættes en stor butiksrude spændende over 2 fag, der afløser et lignende, men smallere vinduesfag med buet overkant og opdelt i midten af en jernsøjle. Indgang til butikken som tidligere fra forstuen (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 145 & 164

Kronen skødede 26. august 1634 et hus på Gammel Mønt til Boye Nans vantmager, denne var ejer endnu 1653. 9. februar 1663 fik Niels Berentsen nagelsmed skøde på huset, og hans enke Anne solgte det 2. november 1686 til sønnen Søren Nielsen nagelsmed. Hans arvinger solgte det 13. juni 1727 til Johan Friderich Jørgensen nagelsmed. 1731 var Friderich Meyer nagelsmed ejer.

1731 21. maj: Frederich Olsen, sejlingsmand.

1756 22. marts: Jacob Godske, strømpe fabriqveur.

1764 24. december: Herman Balcke, snedker.

1769 18. december: Christoph Gehrke, snedker.

1775 10. juli: Herman Balke, snedker.
Derefter hans enke Anne Marie Körbiz.

1789 21. december: Bernt Lorentzen, skoemager og Hans Christophersen Aalsboe, spækhøker.

1790 11. januar: Hans Christophersen Aalsboe nu eneejer.
Derefter hans enke Marie Jensdatter, der 11. april 1804 gifter sig med Peter Andersen Cronvald.

1807 29. juni: Johan Hendrich Jæchel, jun., skræder.

1809 5. april: Johan Wilhelm Reinelt, skræder.

1816 12. august: Christian Thorstrup, skoemagermester. Derefter enken Marie Thorstrup, født Hoff.

1851 3. marts: Poul Frederik Flor, skoemagermester.

1876 26. juni: Edvard Emil Flor, malermester.

1885 5. januar: Frøken Kathinka Hansine Edelsteen.

1892 4. juli: Jens Andersen, skomagermester.

1917 27. oktober: Louis Pontoppidan, grosserer.

1917 5. november: Johan Lund, glarmester.

1930 12. september: Den Danske Landmandsbank A/S.

1943 28. december: A/S Raadhuspladsen 55.

1978 30. maj: Geo Andersen A/S.

1980 2. april: John Gosvig.

1981 30. juli: Anpartsselskabet af 13. oktober 1976.

Gammel Mønt 21

Matr.nr. 159

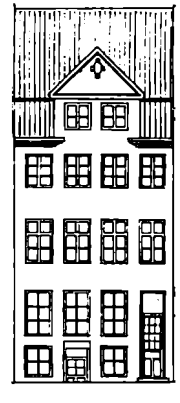

Grundareal: 105 m²
Bebygget areal: 80 -
Friareal: 25 -
Brutto etageareal: 338 -
Fredning: 1979 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1737 for skomager Morten Eriksen Berth i 4 fag bindingsværk, 2 etager med en gennemgående gavlkvist over hele huset (altså også gavlkvist mod gården). Mellem 1755 og 1760 forhøjes huset med en etage og en ny gavlkvist over 2 fag, til gården nævnes 4 etager. I 1765 er gadefacaden grundmuret, og i 1785 er mansard-

taget mod gaden kommet til. Facadens oliemaling nævnes første gang 1875.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Morten Bert Skomagers Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1737 Et bindingsværks gadehus 4 fag, 2 loft højt med kvist over, som er inddelt i 4 små fag med grundmuret kælder. Dybden er 13 alen (Btx).

1750 Forhus: 4 fag, mur og bindingsværk, 2 etager højt med en gennemgående kvist over 4 fag. Grundmuret lejekælder. Indgang fra gaden til en afdelt forstue, hvori trappen til værelserne er anlagt (Vurdr).

1755 I 1.etage fra gaden en gennemgående forstue (Btx).

1760 Forhuset er nu 3 etager højt, til gaden en kvist over 2 fag, og til gården 4 etager højt. Nedgang fra gaden til kælderen (Btx).

1765 Forhus: 4 fag, grundmur til gaden, resten bindingsværk. 3 etager højt, kvist over 2 fag. Kælder under. Opgang fra gaden ad en stentrappe til forstuen. I forstuen trappe til alle etager. 2 tagvinduer til gaden (Vurdr).

1785 Forhus: 4 fag, 3 etager højt af grundmur. Gebrokken tag og kvist over 2 fag. Til gården 4 etager, simpelt tag. Resten mur og bindingsværk. Kælder med en forstue på 1 fag. Fra gaden opgang ad 3 stentrin til en forstue, hvori trappen til de øvrige etager er anlagt. I 1., 2. og 3.etage et sengekammer som går 2 fag ind i sidehuset (Vurdr).

1800 Forhuset 9 alen 19 tommer bredt, grundmuret i hele forsiden, taget er et gebrokkent heltag. I dette gebrokne tag er til gaden anbragt 2 halvrunde tagvinduer, til gården 2 tagvinduer. Kampestenssokkel under bygningen.
Kælderen er 3 ¼ alen over jorden, nedgang hertil ad 1 sten- og 2 trætrin, derover træskur med do. sidestykker, gennem en glat malet dør. For vinduerne udvendige skodder. 1.etage er 4½ alen høj, opgang til forstuen ad 3 sten- og 1 trætrin og derom til begge sider jernrækværk, for indgangen en dobbelt beklædt dør. Nedgangen til gården ad 6 trætrin, for indgangen en glat dør med vindue over. 2.etage er 4 alen høj, 3.etage det samme og 4.etage 3½ alen (til gården). I vinduerne engelske rammer. Blyrammer i baghusets vinduer (Btx).

1867 Butiksindretning i kælderen 3 fag (Btx).

1875 Facaden oliemalet (Btx).

1979-80 Huset istandsættes gennemgribende, og de to små vindueskviste i mansarden forsvinder.

Ejerliste
Gl. matr.nr. 144 & 163

Kronen skødede 7.maj 1647 en våning på Gammel Mønt til Peder Jørgensen indvåner i børnehuset. Den tilhørte 1653 Christen Lauridsen kok og 1659 Jesper Lorentzen lygtemager. 10. februar 1668 pantsatte Axel Rasmussen fifskaftsvæver huset, og 12. marts 1714 gjorde nu afgangne magister Henrik Stampe, sognepræst til Hammer i Jylland, udlæg i Axel Rasmussens enkes bo. 24. maj 1719 solgte hans arvinger huset til skomager Morten Eriksen Berth, der var ejer endnu 1744.

1744 13. maj: Arve Bensen Kier, købmand og skipper (Berths svigersøn).
Efter ham hans enke Abel Mortensdatter Both.

1758 12. juni: Johan Engelbrecht, skipper.

1763 17. december: Niels Jensen, tapetmager.

Samme dato: Christian Norsing, skræder.

1785 20. juni: Johan Henrich Licht, porselainshandler.

1787 24. december: Esbiørn Norsing, skræder.

1790 5. juli: Henrich Delffs, muurmester.

1791 31. oktober: Niels Hansen Friborg, skoemager.

1802 8. marts: Ulrich Selmer, lysestøber og assistent hos extraskatte fogeden.

1805 12. august: Mathias Brock, spisevært.

1830 21. september: I arv til: Enken Anne Cathrine Brock, født Zuschlag. Sønnen Casper Frederik Brock, glas- og porcellainshandler.

1840 29. juni: I arv til Casper Brocks enke Charlotte Marie Brock og sønnen Ludvig Joseph Brock.

1840 3. august: Peder Eltong, procurator.

1871 16. oktober: H.W. Jensen, skrædermester (Eltongs svigersøn).

1880 20. december: Ida

Ramilda Hansine Jensen, født Eltong (eneste arving).

1896 6. januar: Valdemar Madsen, sagfører.

1902 20. juni: Ferdinand Henriksen, tømrermester.

1914 7. december: V. Kiær, overretssagfører.

1917 23. juli: Johan Lund, glarmester.

1930 12. september: Den Danske Landmandsbank, hypothek og Vexelbank A/S.

1943 28. december: A/S Raadhuspladsen 55 og Frederiksberggade 29 m.fl. ejend.

1978 2. februar: Aage Reinhardt og Jørgen Reinhardt.

1980 21. februar: Torben Hecksher.

1981 4. august: 4 ejerlejligheder.

Gammel Mønt 19

Matr.nr. 158

Grundareal: 229 m²
bebygget areal: 172 -
Friareal: 57 -
Brutto etageareal: 853 -
Fredning: 1959 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1732 for bager Jacob Nielsen Kölmer i 6 fag bindingsværk, 2 etager og gavlkvist over 4 fag. 1767 nævnes mod gården en svale ud for 2.etage

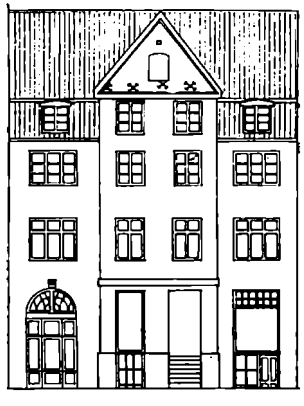

på 3 fag. Mellem 1767 og 1780 ombygges gadefacaden til 4 store grundmurede fag (det yderste fag i hver side har 3 vinduesrammer i bredden) og huset forhøjes til 3 etager med en gavlkvist over 2 fag til gaden, taget er nu mansardtag både til gård og gade. Facaden nævnes første gang oliemalet i 1861. I 1897-98 ombygges facaden, hvorved porten ændres, en butiksopgang til 1.etage etableres, 2 vinduer i stedet for 1 indsættes i kvisten, og hejsebommen sammesteds forsvinder. Ved samme lejlighed grundmures 1.etage mod gården. De eksisterende vinduer i 1.etage mod gaden indsættes 1909.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Reimer Gribou Bagers Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (matr.nr. 143).
Skipper Ernst Svendsen Brandts Huus beboed af Niels Madssen Matros. Gandske øde (matr.nr. 142)

Efter branden forenes de to grunde under den samme ejer, der derefter bebygger dem under ét.

1729 25. maj: Bygger indenfor 2 år (SA).

1729 16. juni: »Eet Halvtag Huus opsat af Bindingsværk, hvilket endnu er i arbeyde, indrettet til Værksted og Huusværelser«, af Tømrermester Christen Aagesen (SA).

1729 20. juni: Murermester Børge Nielsen har antaget arbejde for »een Bager paa Gl. Mynt« (muligvis Jacob Kölmer?)(SA).

1730 27. januar: »6 Fag Siidehuus et Loft høyt. Eet Baghuus 3 Fag Slet Bygning«. Intet andet på grunden (ST).

1730 12. juli: Murermester Ingward Broegaard har opbygget et sidehus og et bagers på grunden. Ifølge andet brev er dette sket »sidst afvigte Aar« (SA).

1732 22. juli: Et bindingsværks gadehus 6 fag, 2 loft højt, kvist over 4 fag, med grundmuret kælder. Huset

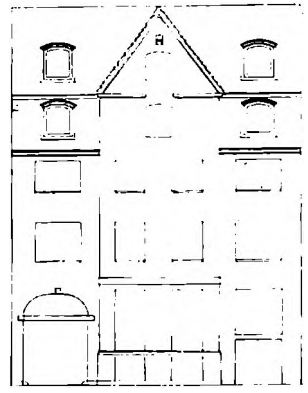

Tegning af tilstanden før ombygningen 1897-98 (KBA).

benævnes »nye opbygte Bygning« (Btx).

1767 Et mur og bindingsværks forhus, bestående af 6 fag, 13 1/4 alen dybt, 2 etager højt, med en kvist fortil over 4 fag og en grundmuret kælder under 4 fag. I 1.etage på 2 fag en port, afdelt med en mellemdør, derover på den halve del et kammer, derved er trappen opført. I 2.etage på 3 fag til gården en svalegang (Btx).

1780 Et forhus, 19 alen bredt, forsiden af grundmur, inddelt i 4 store fag,

hvoraf de 2 yderste har 3 vinduer i bredden, gavlen af mur og bindingsværk og bagsiden ligeledes, hvilken side er inddelt i 9 bindingsværks fag, 3 etager højt med gebrokken tag, til gaden over de 3 (2?) midterste fag, som går ud med et forlæg, en kvist, i tagværket 4 vinduer og til gården 4 ditto. I 1.etage på det ene store grundmurede fag en gennemfart eller port, som foruden den yderste port er afdelt med en mellem ditto, derover tvende kamre. I kvisten en opstående vind. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1800 Forhusets dybde 13 ¼ alen. Kvist til gaden over 2 fag og derover en opstående spids. I forsiden er de 2 midterste fag i et forlæg. Kælder under 1 dobbelt og 2 enkelte fag. Kælderens højde over jorden er 2 alen, 1.etage er 5 alen høj, 2.etage 4½ alen høj og 3.etage det samme. Fra gaden ad 4 trætrin nedgang til kælderen, derover et træskur med sidestykker (Btx).

Slutsten udsmykket med bagerkringle over porten.

1825 Baghuset og staldbygningen, som er beskadigede under en brand, er nedrevne. Forhuset er ikke berørt af branden (Btx).

1861 Facaden er oliemalet (Btx).

1878 Kældernedgangen fra gaden i yderste højre fag gøres større (KBA).

1881 Skuret over kældernedgangen er fjernet (Btx).

1891 I 1.etage butik i 2 fag (Btx).

1897-98 Portpartiet ombygges, der etableres en opgang til 1.etage fra gaden, kældervinduerne sænkes via lyskasser, og der indføres en ny kældernedgang i halvdelen af det yderste fag til højre (den øvrige halvdel er et vindue). Endvidere indsættes der 2 vinduer istedet for 1 i gavlkvisten, og hejsebommen forsvinder (KBA).

1898 Grundmur i 1.etage af bagsiden (Btx).

1909 De eksisterende vinduer i 1.etage indsættes (KBA).

1981 Portbuen genetableres.

Ejerliste

Gl. matr.nr. 142-43 & 162

Gl. matr.nr. 143: Kronen skødede 2. juli 1634 en våning på Gammel Mønt til Jens Henriksen bødker på Provianthuset, han var ejer endnu 1653, men 1659 tilhørte huset Peter Lauridsen skipper, og 1668 Knud Hansen. Derefter tilhørte det Jens Christensen drejer, indtil Jens Rasmussen kleinsmed fik skøde 18. marts 1678, han solgte huset 12. september 1684 til Nicolaj Steensen bager. 20. december 1686 blev bager Peder Bendixen Helsingør ejer, og efter hans død giftede enken sig med Johan Ebling, der også var bager. Ved auktion 16. januar 1717 erhvervedes det af Helliggejst skole, og 21. marts 1718 solgte Magistraten det til Nicolaj Bertram kok. Magistraten overtog imidlertid atter huset og solgte det 9. marts 1725 til Reimer Cribou bager. 1728 tilhørte det bager Jacob Nielsen Kölmer.

Gl. matr.nr. 142: Tilhørte 1653 Lars Tømmermand og 1661 hans enke Johanne. 18. april 1664 gav Johanne Christensdatter, salig Claus Clausen tømmermands enke De fattige prioritet, og 10. juni 1672 gav Lorentz Clausen pitzerstikker og Mogens Tollesen De fattige prioritet i deres moders hus. Endvidere gav Laurids Clausen 28. juni 1675 De fattige prioritet. Laurids Clausen var dog død før 24. marts 1696, da hans enke Cathrines hus ved auktion af De fattige blev solgt til Gilles Jensen garver, der var ejer endnu 1718. Huset tilhørte 1728 skipper Ernst Svendsen Brandt.

11. januar 1730 bliver bager Jacob Nielsen Kölmer ejer af begge de omtalte grunde, og han bebygger dem derefter under ét.

1744 16. marts: Peder Pedersen Biørn, bager.

Samme dato: Claus Schmiitge, bager.

1767 19. oktober: Holger August Reiman, bagermester.

1769 26. juni: Hinrich Asmusen, bagermester.

1775 15. august: Hellig Geistes Kirkes Fattiges Skole.

1775 15. august: Joachim Selman, bager.

1782 17. juni: Bernt Moses Anrich, privilegeret bager.

1792 24. december: Christian Bentin, bager.

1820 3. januar: Frederik

Ludvig Moritz, bagermester.

1855 29. oktober: Ernst Heinrich Mehl, snedkermester.

1857 5. januar: I arv til: Ludvig Theodor Mehl, speilhandler.
og Vilhelm Henrik Mehl, snedkersvend.

1869 7. juni: Johan Heinrich August Moritz, høker.
Conrad Frederik Kisby, sognepræst i Skalkendrup.
Hans Christian Groth, major og communalrevisor.

1880 27. september: H.C. Groths enke Ingeborgtine Vilhelmine Groth, født Moritz sidder i uskiftet bo.

1886 10. maj: Gavebrev fra J.H.A. Moritz til Maria Dorthea Moritz på hans andel.

1890 28. juli: Enkefru Ingeborgtine Vilhelmine Groth.
J.F.Schröder, købmand (Gift 1. januar 1887 med Maria Dorthea Moritz).

H. Paschen, træ- og finerhandler.
J.A.M. Moritz, bagermester.

1896 2. november: Enkefruerne Christine Louise Paschen, født Pöhli, og Anne Moritz, født Hansen sidder i uskiftede bo.

1898 13. juni: W. Jørgensen, gørtler og I.L. Hamre, smedemester.

1923 14.maj: W. Jørgensen, gørtlermester er eneejer.

1938 15. november: I arv til: Enkefru Ebba Andrea Jørgensen.
Baldwin Algot Jørgensen, gørtlermester.
Victor Hugo Jørgensen, udstedsbestyrer.

1955 27. november: Ebba Jørgensens andel overdrages til fru Ketty Jørgensen.

1962 4. oktober: Ketty Jørgensen arver B. Jørgensens andel.

1962 22. oktober: Det Berlingske Officin A/S.

1978 9. juni: Bent Grove Nielsen.

1983 10. marts: Begroni ApS.

Gammel Mønt 17

Matr.nr. 157

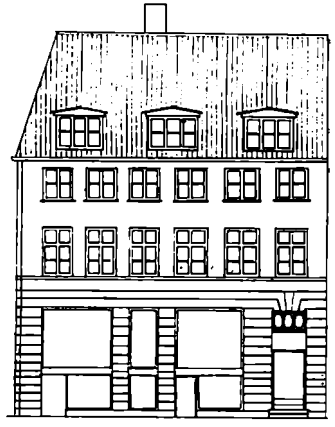

Grundareal: 141 m²
bebygget areal: 124 -
Friaral: 17 -
Brutto etageareal: 524 -
Fredning: 1980

Resumé

Opført mellem 1730 og 1737 for snedker Hans Kock i grundmur, 6 fag til Gammel Mønt og 4 fag til Sværtegade, resten bindingsværk, 3 etager med en gavlkvist mod Gammel Mønt. I 1765 nævnes gavlkvisten med 4 fag, og baghuset med gavl mod Sværtegade beskrives som et bindingsværks halvtagshus på 6 fag og 2 etager. Før 1781 grundmures forhusets bagside, og en gavlkvist over 2 fag tilføjes. Forhusets oliemaling nævnes første gang 1847, og baghusets gavl mod Sværtegade er nu grundmuret, taget omdannet til mansardtag. Ligeledes nævnes sidehuset for første gang. I 1857 ændres baghusets facade mod Sværtegade fra 2 fag til 1 stort med en butiksdør i midten. Før 1876 forsvinder gavlkvisten mod Gammel Mønt og erstattes af 2 vindueskviste, før 1883 af 3. Forhusets kvaderpuds (egl. refendfugning) mod Gammel Mønt og Sværtegade samt kordongesimsen tilføjes før 1891. I 1905 ombygges kælder og 1.etage i hjørnehuset således at begge etager hæves og facadernes vinduesfag lægges sammen til store butiksruder, 2 mod hver gade. Baghusets butiksfacade ombygges og udvides i

1908, hvorved den kommer til at omfatte 2 brede vinduesfag med en dør i midten. Dette arrangement ændres imidlertid til det nuværende i 1961.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Willads Sørensen Brændev. brænders Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (hjørnehuset).
Johan Koch Kuchen Bagers Huus beboed af Ham selv. Gandske øde.
Christian Trinde Dreiers Huus beboed af Ham selv. Gandske øde.
Svend Pederssen Baadsmands Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

Ved genopbygningen efter branden omdannes disse 4 grunde til 2, hhv. hjørnegrunden nuv. matr.nr.157(Gammel Mønt 17) og en grund i Sværtegade, omfattende nuv. matr.nr.173 (Sværtegade 9) og det meste af nuv. matr.nr.172(Sværtegade 7).

1730 27. januar: Ingen

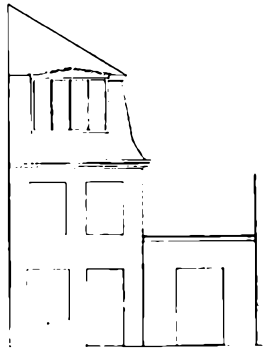

Baghusets facade før 1857.

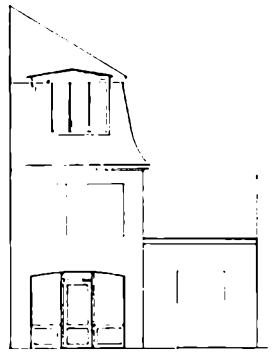

Efter ombygningen 1857.

Ombygningen 1908.

bebyggelse på grunden (ST).

1737 Et gadehus 6 fag til Gammel Mønt og 4 fag til Reinegaden(nuv. Sværtegade), 3 loft højt med grundmurt kælder og en frontespids, huset 14 alen dybt. Huset er grundmuret til begge gader, resten bindingsværk(Btx).

1765 Bagsiden er på 4 fag, frontespidsen er over 4 fag. Kælderen: Nedgang til en forstue fra gården, på hjørnet ved gaderne er 2 nedgange. 1.etage: I 1 fag en forstue.
Et bindingsværks halvtags baghus(med gavlen mod nuv. Sværtegade), 6 stolpefag, 6 ¼ alen dybt, 2 etager højt. I 1. etage en åben forstue (Btx).

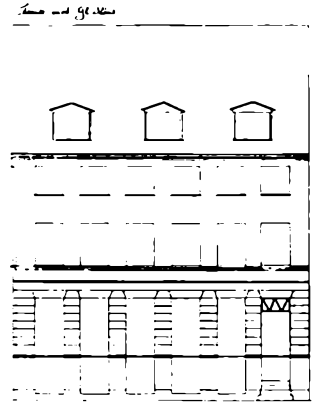

Facaden mod Gammel Mønt før 1905.

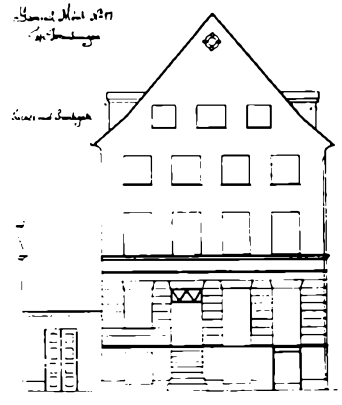

Facaden mod Sværtegade før 1905.

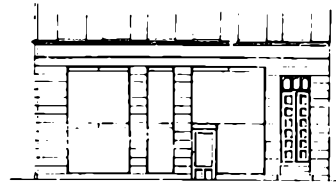

Efter ombygningen 1905.

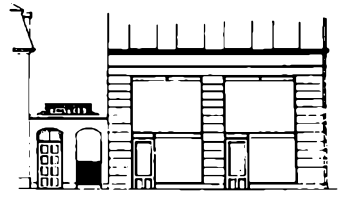

Efter ombygningen 1905.

1781 Til gården en kvist over 2 fag, 3 sider af dette hus er af grundmur, men den ene gavl af bindingsværk. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1781 For- og bagside samt gavlen til Reinegaden(Sværtegade) er af grundmur, 6 fag, 3 etager højt. Til gaden en frontspids over 4 fag og til gården en kvist over 2 fag. Under hele huset en lejekælder. Heri er mod gaden afdelt en forstue, hvortil der er nedgang fra begge gader. Fra gården nedgang til en gang i kælderen. I 1. etage en forstue på 1 fag, hvorfra der er trappe af huggen kamp til

gård og gade. Fra samme forstue en trappe til alle etagerne. Over lugen på gavlen til Reinegaden en udlægger.
Baghuset: 6 fag, 2 etager højt, mur og bindingsværk, halvtag (Vurdr).

1800 Forhuset: Forsiden er i længden 19 ¾ alen og i bagsiden 14 alen, dybden er 14 alen. I taget til gården 2 spidse tagvinduer.
Kælderen er 2½ alen over jorden, udvendige skodder for vinduerne. Butik i hjørneværelset med de 2 nedgange, over nedgangen træskure, for indgangene dobbelte beklædte døre med udvendige glas ditto.
1. etage er 5 alen høj, til den gennemgående forstue er der adgang fra Gammel Mønt ad 3 stentrin, for indgangen dobbelte beklædte døre, nedgang ad 4 sten- og 1 trætrin til gården. Køkkennedgang til gården ad 5 trin, derover et træskur, gennem en glat malet dør. 2. etage er 5 alen høj, 3. etage 4 ¼ alen høj. Baghuset er 11½ alen langt, ved den ene gavl er dybden 5 alen (Btx).

1847 Sprodserammer i vinduerne. Forhusets forside oliemalet. Baghusets gavl til gaden grundmuret, gebrokkent heltag, deri 4 (i 1862: 3) tagvinduer dækket med zink. En bygning i baggården mellem for- og baghus, 2 ¾ alen lang, 4½ dyb, 2 etager i højde med baghuset. 1. etages forside er åben, 2. etage af bindingsværk på en kæmpfer, teglhængt halvtag (Btx).

1857 1. etage i baghusets facade mod Sværtegade ændres således, at de to fag lægges sammen til ét med en buet overligger båret af to jernsøjler. Butiksindgang mellem disse (KBA).

1876 Den opstående kvist til Gammel Mønt nævnes ikke mere, 2 zinkdækkede tagvinduer til gaden. Baghusets 1. etage er nu et stort butiksfag med indgang fra Sværtegade (Btx).

1883 3 tagvinduer til gaden (Btx).

1891 Forhusets facade pudset med kvadre i kælder og 1. etage, bånd over 1. etage. Baghusets facade oliemalet, i taget 3 tagvinduer (Btx).

1905 Kælder og 1. etage i hjørnehuset ombygges således, at begge etager hæves, og facadernes vinduesfag lægges sammen til store butiksruder, to mod Gammel Mønt, to mod Sværtegade, hvert spændende over 2 fag. Kun forstuefaget og det midterste vinduesfag mod Gammel Mønt ændres ikke. I en del af begge de nye vinduespartier mod Sværtegade og det ene nærmest forstuen i Gammel Mønt indrettes nedgang til tre kælderbutikker. Lokalerne i 1. etage mod Gammel Mønt (hvor der senere indrettes café) får adgang fra forstuegangen, det bagerste fag mod Sværtegade er en selvstændig butik med adgang ad en udvendig trappe i gården, tilgængelig gennem en åbning i den ombyggede gårdmur (KBA).

1908 Baghusets butiksfacade ombygges og udvides, således at den nu omfatter to brede vinduesfag med en dør i midten. Det ene vinduesfag har inddraget den tidligere port til gården, gårdmuren er ombygget, og der er tilføjet et smalt udstillingsrum bag ruden (KBA).

1957 I forhusets yderste store vinduesparti mod Sværtegade indsættes der i 1. etage 2 fire-rammede vinduer i forbindelse med en ombygning af værtshusets toiletforhold (KBA).

1961 Baghusets butiksfacade ombygges i forbindelse med indretning af en slagterforretning. Indgangspartiet rykkes hen i venstre side, i midten indsættes en stor butiksrude og i højre side en mindre rude, bag hvilket der tilbygges et kølerum (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 174 & 161

Ejendommene Gammel Mønt 17 og Sværtegade 7-9 udgjorde oprindeligt én grund, som Kronen 1. juni 1636 med de derpå liggende 2 våninger skødede til Henrik Doncher. Den tilhørte derpå 1661 Jost Stapelou og 1668 hans enke. 21. august 1671 gav Margrethe salig Arent Schumachers enke Den tyske kirke pant i 2 våninger med en liden have. 1672 og 1674 anføres Christen Christensen skipper som ejer, og 13. december 1675 fik vandmester Jørgen Hammelou skøde. Hans enke Agnete Steffensdatter giftede sig senere med brændevinsbrænder Peder Sørensen, efter hvis død hun udstykkede ejendommen.

1696 30. juni: Jon Jonsen Rafn, bødker (skødet omfatter et hus med 1 lejevåning).
Han var ejer endnu 1699.

1717 Willads Sørensen, brændevinsbrænder.

1731 16. marts: St. Petri kirkes hus.

1733 11. december: Hans Koch, snedker.

1750 11. december: Nicolai Conrad Rango, kandestøber.

1753 11. december: Anders Hansen, brændevinsbrænder.

1761 11. december: Nathanael Falkengreen, juvelerer.

1763 10. januar: Jens Nielsen Vendelboe.

1772 15. juni: Laue Matzen, høker.
Han dør 1795, efter ham enken Anne Jensdatter.

1807 5. januar: Johan Jacob Stoffel, skræder.

1828 4. august: Hans Lassen Dohrn, kunstdrejer.

1859 4. april: Enken Anna Maria Petersen Dohrn, født Behn er eneejer. Hun gifter sig 25. oktober 1862 med instrumentmager Oloff Roloff.

1884 19. maj: Tinglyst adkomst for O.Roloffs enke Ane Marie Roloff, nu i ægteskab med murermester Jens Theodor Jensen.

1903 29. juni: F.G.W. Jacobsen, grosserer.

1921 7. februar: Grosserer Floris Gottfred William Jacobsens enke Marie Cathrine Jacobsen, født Andrasen Fuglede sidder i uskiftet bo.

1924 2. juni: C.A. Gram, tømrermester.

Sværtegade 9

Matr.nr. 173

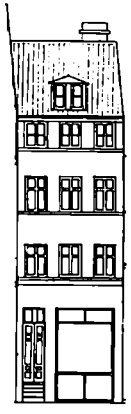

Resumé

Opført 1756 for skipper og havnefoged Johan Engelbrecht i 3 fag, 3 etager med mansardtag. Grundmuret til

1961 30. juni: Det Berlingske Officin A/S.

1978 24. august: Poul Gammelby.

Grundareal: 30 m²
Bebygget areal: 26 -
Friareal: 4 -
Brutto etageareal: 130 -
Fredning: Ikke fredet

gaden resten bindingsværk. I 1784 nævnes en åben altan på taget mod gaden, og år 1800 en 1 fags vindueskvist i mansardtaget derunder. Før 1847 forhøjes huset til 4 etager mod gaden, facaden forsynes med gesimsbånd under vinduerne og en stor butiksrude over 2 fag i 1. etage. Ved en ombygning i 1926 forsvinder kældernedgangen fra gaden.

Bygningsarkivalier

1728 Se under Gammel Mønt 17 Matr.nr. 157.

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1756 Et gadehus af 3 fag, »mit i Reine Gaden ny Opbygte Huus«, grundmuret til gaden, resten bindingsværk, 3 etager højt med gebrokken tag, 9½ alen dybt, grundmuret kælder under hele huset. I 1. etage en forstuegang, dertil indgang fra gaden (Btx).

1784 Indgang til kælderen fra gården. 1. etage: Forstuedøren er beklædt. Fra loftrummet over mansardetagen er udgang til en åben altan eller »Observatorium«, som er indhegnet og overdækket med blik. I husets vinduer engelske rammer med hvidt glas (Btx).

1800 Husets bredde er 6 alen 16 tommer, i 1. etage er dybden 9 ¼ alen og i de øvrige etager 9 ¾ alen (disse er altså let udkragede). 3 etager højt med en kvist over 1 fag, derover en altan beklædt med bly, gebrokken heltag, deri til gaden et halvrundt tagvindue dækket med blik, til gården et simpelt do.
Kælderen er 2 alen høj over jorden, nedgang hertil fra gaden ad 1 sten- og 3 trætrin, derover et træskur på do. konsoller, for indgangen en beklædt dør med en indvendig glas ditto. Udvendige skodder for vinduerne.
1. etage er 4 ¾ alen høj, til forstuen ad 3 stentrin opgang gennem en dobbelt beklædt dør med vindue over, nedgang til gården ad 4 trætrin gennem en glat dør. For vinduerne udvendige skodder. 2. etage er 4½ alen høj, 3. etage 4 ¼ alen. Fast loft på mansardbjælkerne, som er i ét. Fra samme er ad en enkelt glasdør udgang til altanen (Btx).

1847 Nu 4 etager til gaden, 3 til gården. Gebrokken heltag, hvorpå der til gaden er et zinkdækket tagvindue, til gården et simpelt do. Forsiden pudset og oliemalet, under 2., 3. og 4 etages vinduer et trukkent bånd.
1. etage: Opgang til forstuen

ad 2 sten- og 2 trætrin. Stor butiksrude til gaden spændende over 2 fag, i midten en støbt jernpille. I husets vinduer sprosserammer med hvidt glas til gaden, simpelt til gården (Btx).

1926 Kældernedgangen fra gaden forsvinder (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 174 & B201

Indtil 1696 se Gammel Mønt 17. Frem til 1728 se under grund A Sværtegade 7. Sværtegade 9 opstår 1746 ved en fraseparering fra den nævnte grund A, og frem til 1778 har ejendommen samme ejer som Sværtegade 7.

1778 21. december: Gotlib Emanuel Venninghausen.

1779 5. juli: Niels Thorn, skræder.

1783 16. juni: Johannes Lerra, hoff baromet- og thermometmager.

1806 16. juni: Henning Petersen, bud ved Det Oeconomiske Velfærds Selskab.

1808 11. april: Else Elisabeth, barometmager Lerras enke og Carl Lerra, barometmager.

1811 7. januar: Frøken Charlotte Cathrine Wendel.

1822 11. november: Marie, frisnedkermester Lars Høxstrøms enke.

1846 21. april: Johan Wilhelm Driebein, murermester.

1869 26. april: I arv til: Viggo Driebein, pastor, seminarieforstander. Edvard Driebein, juvelerer. Carl Driebein, dr.med., reservelæge.

1871 12. juni: Carl Valdemar Bodé, skrædermester.

1894 8. januar: Peter Christian Michael Lange, uhrmager.

1937 29. december: Enken Anna Christine Lange, født Hammerum arver ejendommen.

1940 15. november: Københavns Kommune.

1978 20. februar: Willy Blythner.

Sværtegade 7

Matr.nr. 172

Resumé

Opført mellem 1730 og 1744 for skipper Ernst Svendsen Brandt i 7 fag og 2 etager med gavlkvist til gaden over 5 fag. Gadefacaden grundmuret, resten bindingsværk. Mellem 1778 og 1785 forhøjet til 3 etager mod gården, og før 1800 også 3 etager til gaden med en gavlkvist over 3 fag. Efter en brand i 1825 udvides kvisten igen til 5 fag, taget stadig heltag. I 1830 benævnes taget imidlertid gebrokken heltag(mansard), i 1834 med 2 fabrikvinduer både til gård og gade. Samme år nævnes den gennemgående gesims over 3. etages vinduer, gesimsen over kvisten og facadens oliemaling første gang. Før 1876 indsættes en butiksdør i yderste højre fag, og i 1969 erstattes butiksvinduerne af almindelige firerammede vinduer.

Grundareal: 183 m²
Bebygget areal: 145 -
Friareal: 38 -
Brutto etageareal: 641 -
Fredning: Forhus og dermed sammenbygget 7 fags bindingsværkslænge fredet i klasse B (1949).

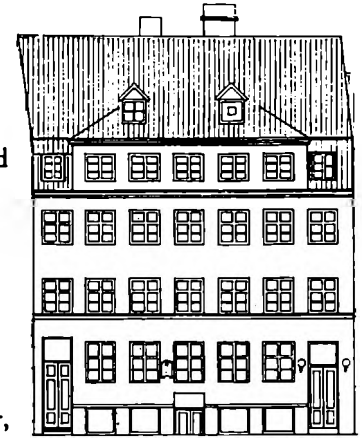

Bygningsarkivalier

1728 Se under Gammel Mønt 17 Matr.nr. 157.

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1744 Et gadehus på 7 grundmurede fag, 2 etager højt, med en kvist til gaden over 5 fag samt grundmuret kælder under det ganske hus. Benævnte hus, som er 14 alen dybt, er grundmuret til gaden, resten af mur og bindingsværk, »og bruger Hans næst ved liggende og tilhørende Huuses Gaul.« (Btx).

1785 Nu 3 etager til gården. Kælderen er tildels indrettet til lejekælder (Btx).

1800 Forhuset er grundmuret i forsiden samt den ene gavl i 1. etage, resten mur og bindingsværk. Bredden er 20 al. 7 tommer, inddelt i 7 fag, på 2 fag er dybden 11½ al. og på resten eller 14 alens længde er dybden 14 alen. 3 etager højt med en kvist over

3 fag og derover opstående spids, heltag, deri til gaden 2 halvrunde tagvinduer dækket med blik.
Kælderens højde over jorden er 1 ¾ alen. Nedgang fra gaden ad 1 kampestens- og 3 trætrin til en 1 fags forstue, derover et træskur med ditto sidestykker, for indgangen en dobbelt glat dør. Udvendige skodder for vinduerne.
1. etage er 4 ¾ alen høj. I 1 fag en forstue hvortil fra gaden ad 1 kampestens- og 1 trætrin er opgang, derom til den ene side jernrækværk og for indgangen en dobbelt beklædt dør.
2. etage er 4½ alen høj. Uden for denne etage til gården en åben svalegang, 9 alen lang, 1 ¾ alen dyb. 3. etage er 4 ¼ alen høj, også her en åben svalegang mod gården med samme mål som etagen nedenunder, på samme gang en trævask.
I husets vinduer til gaden engelske rammer med hvidt glas, og til gården blyrammer med simpelt glas.
Under taget til gaden på hver side af kvisten en trærende, hvori er anbragt sparrehoveder, fra samme en nedgående tromlerende af blik. Under taget til gården en trærende (Btx).

1816 Kælderhøjden angives at være 2 alen. I 1. etage 1 rundt vindue over forstuedøren (Btx).

1825 Brandsyn på forhuset: »kvistetagen er reent afbrændt« (SA).

1825 Nu kvist over 5 fag til gaden. 3. etage er brandskadet (Btx).

1826 I 3. etage og kvisten er sprosserammer med store ruder og hvidt glas, i de øvrige etager er endnu de gamle vinduer tildels indsatte (Btx).

1830 Forhus: 3 etager, kvist over 5 fag, gebrokken heltag hvorpå der er 4 tagvinduer, dækket med sten.
I kælderen en butik i 2 fag, hvortil der er nedgang i det ene fag ad 1 sten- og 4 trætrin, derfor en udvendig dobbelt fyldingsdør og en indvendig do. glasdør. Fra gaden opgang til 1. etage ad 2 sten- og 1 trætrin (Btx).

1834 Gebrokken heltag, hvorpå der i mansardtaget er 4 fabrikvinduer (2 til gaden, 2 til gården), og derover 4 tagvinduer mod frontespids (ligeledes 2 til gaden, 2 til gården), dækkede med sten. Til gaden endvidere 2 jerntagvinduer. Over 3. etages vinduer en muret og trukken gesims som er gennemgående. Ligeledes over kvisten en muret og trukken gesims. Facaden er oliemalet (Btx).

1876 I 1. etage nu en butik på 2 fag, opgang fra gaden ad 1 sten- og 6 trætrin gennem en dobbelt glasdør med vindue over. Opgang til forstuen nu ad 1 sten- og 5 trætrin (Btx).

1969 Butiksvinduerne i 1. etage erstattes af almindelige fire-rammede vinduer (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 174 & A201

Indtil 1696 se Gammel Mønt 17. Herefter var der frem til branden 1728 tale om 3 separate grunde på den del af det gl. matr.nr. 174, der vendte ud mod Reinegaden (nuv. Sværtegade), nemlig følgende:

A:

1696 18. juni: Poul Rasmussen Ingelaf, sejlingsmand.

1710 1. september: Jonas Jonsen Rafn, bødker.

Dernæst Willads Sørensen, brændevinsbrænder, der også ejede Gammel Mønt 17.

1725 23. januar: Johan Kock, kukkenbager.

B:

1699 29. juni: Bent Andersen, drejer. Han var ejer endnu 1712

1728 Christian Trinder, drejer.

C:

1695 29. april: Jon Lauridsen, koffardifarer. Han var ejer endnu 1717.

1728 Svend Pedersen, baadsmand.

Disse 3 grunde var ved branden 1728 bebygget med tre 4 fags bindingsværks gadehuse og var fordelt således, at Svend Pedersens hus lå nærmest hjørnet, dernæst kom Johan Kochs og til sidst Christian Trinders hus. Skellene imellem dem er det straks sværere at placere. Trinders grund var dog, på nær et trekantet stykke, der 1744 blev tillagt fra naboejendommen Sværtegade 5 (en forøgelse på 4,26 m i facaden) samt den del der går ind bag grundene Gl. Mønt 19 og 21, identisk med nuv. Sværtegade 7. Den del af Johan Kochs grund, der i dag udgøres af Sværtegade 9, blev 1746 tillagt Sværtegade 7 (men først bebygget 1756), den resterende del (2 alen) samt Svend Pedersens grund tillagdes Gl. Mønt 17. Endvidere må det bemærkes, at disse grunde og hjørnegrunden reduceredes noget i dybden ved gadereguleringen efter branden.
Christian Trinder var ejer af

Sværtegade 7 frem til 1732, hvorefter ejerlisten ser således ud:

1732 28. juli: Hans Nygaards fallitbos creditorer.

1732 1. august: Ernst Svendsen Brandt, skipper.

1746 30. juli: Johan Engelbrecht, skipper og havnefoged (Brandts svigersøn). Derefter Karen, hans enke.

1790 28. juni: Johan Helbig, fabriqveur.

180427. februar: Johan Jacob Beii, skræder.

1819 11. marts: Enken Marie Beii overtager boet og gifter sig 16. maj samme år med snedkermester Jacob Heinrich Müller.

1834 14. juli: August Durchholtz, bagermester.

1870 11. juli: Peter Henrik Theodor Trebbin, particulier.

1885 1. juni: Enken D.W.E. Trebbin sidder i uskiftet bo.

Samme dato: Heninrich Frederik Trebbin, slagtermester.

1903 12. oktober: Lars Christensen, værtshusholder.

1914 27. april: Niels Christian Nielsen, restauratør.

1928 7. december: Leonhard Svendsen, husejer, Axel Svendsen, glarmester.

1929 28. december: Frederik Carlsen og Viggo Christensen, grosserere.

Sværtegade 5

Matr.nr. 171

Grundareal: 240 m²
Bebygget areal: 212 -
Friareal: 28 -
Brutto etageareal: 890 -
Fredning: 1959 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1732 for skipper Ernst Svendsen Brandt i grundmur 5 ½ fag og 3 etager med gavlkvist over 3 fag til gaden og over 1 fag til gården. I 1776 benævnes fagdelingen 4 ordinaire og 1 stort fag, hvori porten er anlagt. Før 1792 forhøjes gadefacaden til 4 etager med vinkeltag, til gården bibeholdes de 3 etager og kvisten. En fabriksetage mod gården nævnes i 1847, og en del facadeudsmykning opsættes før 1853. I 1883 ombygges gadefacaden, hvorved portfaget forsvinder, kælderen sænkes, og der indsættes 2 store butiksruder med et indgangsparti imellem. Endvidere opsættes den eksisterende facadeudsmykning.
Over indgangsdøren i forstuen er opsat en mindeplade for branden 1728, udsmykket med et sejlskib og en inskription samt initialerne E S B og A G D, en hentydning til skipper Ernst Svendsen Brandt og hans hustru Anne Gilles Datter, der genopbyggede huset 1730.

1930 14. juli: V.Th. Hammerbak, murermester.

1933 25. april: M. Mogensen, fhv. proprietær.

1933 10. juni: Fru Else Knap, født Steenbæk Petersen, som særeje.

1945 27. august: I.G.S. Ejendomsaktieselskab.

1960 24. august: Det Berlingske Officin A/S.

1978 13. september: Bjarne Olsen.

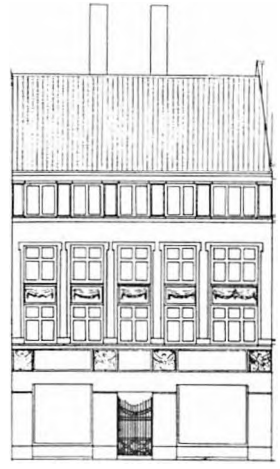

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Skipper Ernst Svendsen Brandts Gaard beboede af Ham selv. Gandske øde (SB).

1729 13. juni: Ansøgning til Bygningskommissionen om tilladelse til på den afbrændte grund »at opreise et Siidehuus på 8 Fag af Bindingsværk, og dertil antaget Mester Johan Engelsen, Tømmermester og Enwold Brogaard Murermester samme at forfærdige..« (SA).

1729 15. juni: Bygger inden 2 år (gælder forhuset) (SA). Samme ejer.

1730 27. januar: »2de Siidehuuse Bindingsværk 2 Loft højt det ene 9 og det andet 8 Fag«. Intet andet på grunden (ST).

1730 15. april: »Bygger strax til Gaden og gived Forpligt d. 11. Junii 1729 (fejl for 15. juni)« (SA).

1732 Et forhus på 5½ fag, grundmur, 3 etager, kvist over 3 fag, til gården over 1 fag (Bтх).

1776 Forhuset består til gade og gård af 4 ordinaire og et stort fag, hvori porten er anlagt, huset er 3 etager højt, med kvist til gaden på 3 fag og til gården på 1 fag, kælder

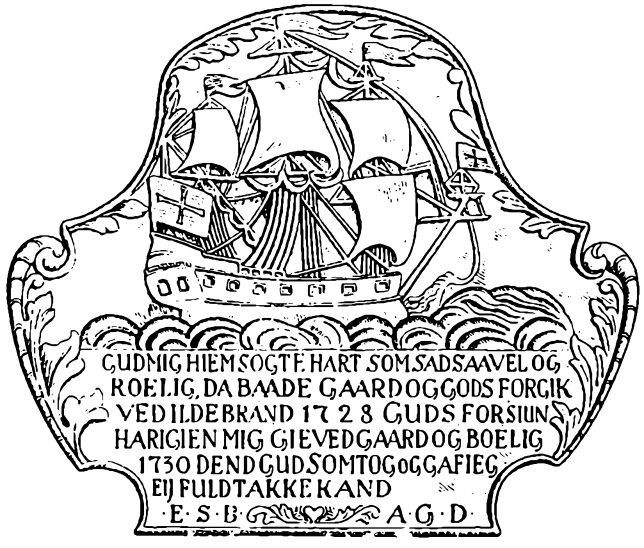

Mindeplade opsat over hovedindgangen i forstuen.

under 4 fag med nedgang fra gaden og gården, huset er på alle sider grundmur, den ene gavl undtagen, samt de 2 øverste etager, der er af mur og bindingsværk (Vurdr).

1792 Forhuset nu 4 etager, 4 enkelte og 1 dobbeltfag, 3 etager til gården (Btx).

1800 Forhus: 5 fag grundmur, hvoraf det ene er med 3 vinduer. 4 etager højt med vinkeltag med 3 halvrunde tagvinduer samt kælder under. Til gården er samme bygninger 3 etager høj med kvist over 1 fag. Indgang fra gaden til en forstue på 2 fag, hvorover er et skur af bornholmersandsten. I 1. etage en gennemgående port på det store fag, dernæst en stue 2 fag indrettet til en butik med udgang til gaden ad 2 glasdøre, hvorover er bornholmersten skur, samt trappe til gaden af samme sten (Vurdr).

1847 Fabriksetage mod gården (Btx).

1853 Kordongesims (under 2.etages vinduer), over kælderen og 1.etage zirater, iøvrigt trukne vinduesindfatninger (Btx).

1884 Portfaget er nu forsvundet og facaden gennemgår en omfattende ombygning. Kælderen sænkes og der indsættes to store butiksruder med et indgangsparti imellem. Ved denne lejlighed er den eksisterende facadeudsmykning formodentlig også opsat (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 175 & 202

På denne grund boede 12. august 1611 Borchart Johansen bøssestøber, gift med Elisabeth Rollufsdatter, i Kongelig Majestæts nyopførte hus. Det beboedes dernæst af Roluf Borchartsen, og 24. oktober 1634 skødede Kronen våningen ved det lille stræde, som går op mellem Holger Rosenkrantz' gård og Giethuset, til Felix Fuchs rotgieter, der var gift med Borchartsens enke Barbara Jochumsdatter, der døde 25. juni 1640. Forinden havde hun dog giftet sig for 3. gang, idet hun før 27. juli 1639 ægtede Michel Daleman bartskær på Bremerholm og nævnte dato skiftede med sine 3 døtre. Disse 3 døtre samt en sønnesøn anlagde imidlertid sag mod Michel Daleman efter moderens død, og ved herredagsdom 19. april 1643 stadfæstedes arvingernes kontrakt af 21. oktober 1640. 1645 tilhørte huset Claus von Dam, og 14. januar 1650 gav mester Niels Andersen Jens Thomsen og Hans Pop prioritet. 1661 stod huset ledigt, men 31. august 1668 tilhørte det Sigvart Andersen lademager, der 26. april 1669 solgte det til Jacob Lichtnecher. Huset tilhørte senere tømmermand Nicolai Luft, der 11. juni 1688 solgte det til Gilles Jensen logarver, efter hvis død det 1721 arvedes af Anne Gillesdatter, gift med Ernst Svendsen Brandt skipper.

1721 Ernst Svendsen Brandt, skipper.

1752 19. juni: Søren Sangstrup, mathematisk instrumentmager.
Dernæst hans enke Karen Fredberg.

1785 27. juni: Rasmus Hacksen, auktionsholder.

1798 10. december: Andreas Amberg, muursvend.

1800 12. maj: Johan Henrich Heishelmann, tøjmagerssvend.

1831 20. december: I arv til: Johan Henrich Heichelmann og
Frederik Daniel Heichelmann, begge tøjsmedsvende.
Svigersønnen bøssemagermester
Christian Haugaard på hustru Eline Magrethe H.'s vegne.
Endelig de to ugifte døtre Petrine Lovise H. og Sophie Frederikke H.
Johan Henrich H. dør ugift 2. august 1834.

1838 30. juli: Mathias Jurgick, gjørtler og sværdfegermester samt oldermand for Sværdfegerlauget.

1846 30. november: August

Ferdinand Alpers, snedkermester.

1883 24. december: Andreas Nicolai Springborg, uhrmager.

1918 9. december: Enken Marie Christine Springborg sidder i uskiftet bo.

1920 12. april: Ove Einert Hansen, bagermester.

1928 4. juni: J. Nielsen, fhv. konditor.

1937 20. august: Københavns kommune.

1982 3. november: Freddy Asmussen.

Sværtegade 3

Matr.nr. 170

Grundareal: 765 m²
Bebygget areal: 480 -
Friareal: 285 -
Fredning: 1949 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1735 af og for murermester Gothfried Schuster i 5 grundmurede fag og 2 etager med en gavlkvist over 3 fag. I 1. etage en port på 2 fag. Mellem 1764 og 1790 forhøjes huset til 4 etager med vinkeltag, og kvisten forsvinder. Allerede før år 1800 udsmykkes facaden med kordongesims, indfatninger og stukkaturarbejde, men får dog først sit nuværende udseende i 1847, hvor arkitekten H.C. Stilling ombygger facaden for ejeren, kunstdrejer I.G. Schwartz.

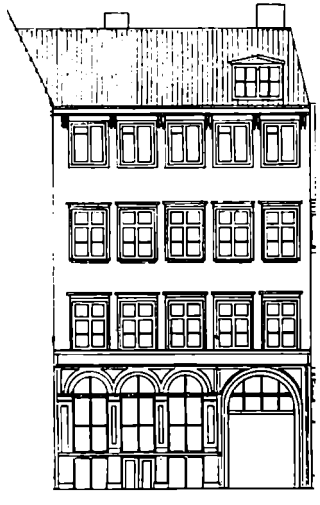

Bygningsarkivalier

Indtil 7. februar 1744 hørte denne ejendom under hjørneejendommen Pilestræde 40 - Sværtegade 1, se denne.

1736 Forhus: 5 fag, 2 etager, kvist over 3 fag. For- og bagsiden grundmuret, resten mur og bindingsværk. Dybden er 22½ alen i østre gavl, 15 alen i vestre. Bagsiden har 6 fag (Btx).

1764 En port i 2 fag (Btx).

1764 Forhus: Til gaden 5 fag, til gården 6 fag. Grundmur til gade og gård. Fælles gavl til den vestlige side som er grundmur, og til den østlige fri gavl af mur og bindingsværk. 2 etager højt. Kvist til gaden på 3 fag med en kvistluge over. Kælder på 3 fag til gaden. I denne et hovdskillerum af grundmur. Der bag et køkken med opgang til en liden gård. I 1. etage indkørsel ad en port på 2 fag. Fra porten opgang til en forstue på 1 fag, hvorfra en nedgang til kælderen. Fra forstuen en trappe med opgang til alle værelserne (Vurdr).

1790 Nu 4 etager højt med heltag. 5 tagvinduer til begge sider (Btx).

1791 Forhus: 5 store fag, 4 etager højt, vinkeltag med 4 tagvinduer. Kælder under 3 fag, hvortil er nedgang fra gaden til en vindfangs forstue på 1 fag. Fra kælderen opgang til gården. Endvidere opgang til hovdtrappen. I 1. etage en gennemgående port. Herfra opgang til trappegangen på 1 fag, hvori trappen, som fører til alle etager, er anlagt (Vurdr).

1800 Forhus: Over 1. etage muret kordongesims, under de 3 midterfag i 2. etage et muret bånd, de 3 vinduer med indfatninger. Over 2. etage en 3 fags fordybning med stukkaturarbejde (Btx).

1806 Forhuset: I taget 1 rundt og 2 halvrunde tagvinduer, til gården 2 ordinaire tagvinduer. Facaden ziiret med riflet kordongesims og stukkatur arbejde i basrelief (Vurdr).

1846 Forhus: Under 2. etages vinduer et trukket bånd. Træhovedgesims med sparrehoveder (Btx).

1847 Arkitekten H.C. Stilling udfører den nuværende facadedekoration (Btx).

1866 Forhus: Om 1. etages vinduer halvrunde karme og licener med kapitæler, under 2. etage en kordongesims, om 2., 3. og 4. etages vinduer indfatninger. Over 2. og 3. etages vinduer er gesimser. Hovedgesims med sparrehoveder og konsoller. En gennemfart under 2 fag med hvælvet kassetteloft, forziiringer og gesims (Btx).

1903 I taget til gaden 1 enkelt og 1 dobbelt tagvindue (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 95 & B96

Indtil 1744 se Pilestræde 40 - Sværtegade 1.

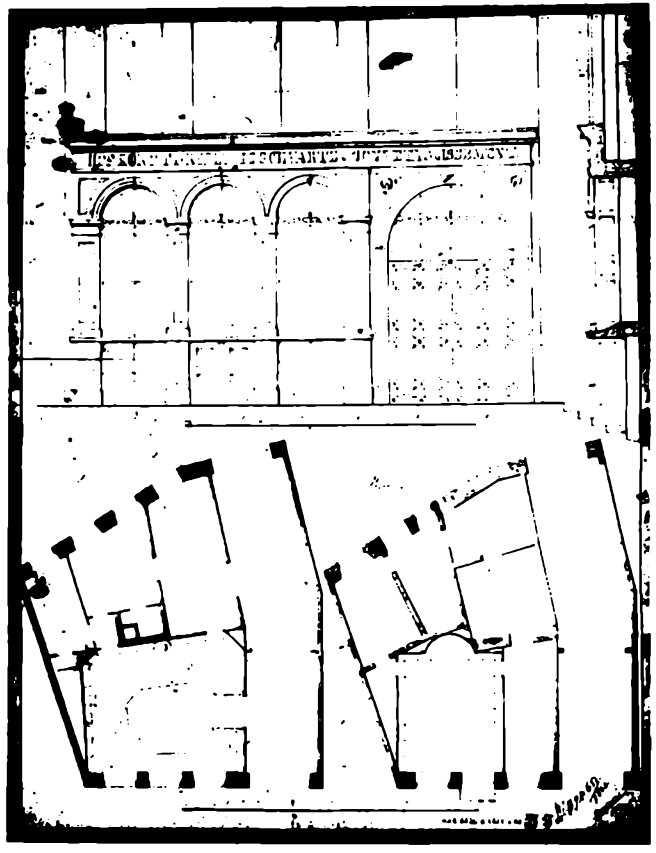

H.C. Stillings tegning til ombygningen 1847.

1744 7. februar: Gothfried Schuster, muurmester.

1752 6. marts: Frederik Schiöller, major af Artilleriet.

1754 26. april: Hans Gottlob von Grevenkop, major ved Granaderkorpset.

1764 24. december: Michael Balckow, muurmester. Han dør før 20. oktober 1788, og efter ham enken Bolette Sophie, der 29. oktober 1788 gifter sig med Hans Christian Ondrup, muurmester.

1806 24. februar: Johan Adam Schwartz, kunstdrejer.

1835 4. maj: Johan Georg Schwartz, hof kunstdrejer.

1865 16. januar: Johan Adam Schwartz. Efter ham enken.

1876 6. marts: Firmaet J.G. Schwartz & Søn. Indehavere: Johann Georg Frantz Schwartz og Herman Ernst Klein.

1913 11. august: Kleins halvdel tilskødes kunstmaler og fabrikant Johann Georg Frans Schwartz.

1918 22. juli: I.G. Schwartz & Søn A/S.

1945 27. august: I.G.S. Ejendomsaktieselskab.

1954 21. august: Emil Hess, købmand.

1960 24. august: Det Berlingske Officin A/S.

1982 11. juni: Det Berlingske Selskab af 1982 A/S.

Pilestræde 40 Sværtegade 1

Matr.nr. 121

Resumé

Opført mellem 1734 og 1738 af murermester Gothfried Schuster i 2 grundmurede etager, til Pilestræde i 6 fag med kvist over 2 fag, til Sværtegade 7 fag med kvist over 3 fag. I btx. fra 1758-1837 udskilles først det ene, siden de 2 fag nærmest Sværtegade 3 som en selvstændig del af bygningen kaldet »communikationen«, mens resten af Sværtegadefacaden regnes som gavl, selv om den i taget ikke har fremstået som en sådan. I 1777 beskrives taget som mansardtag, dog stadig med gavlkviste i de nævnte antal fag. År 1800 nævnes første gang facadefremspringet i de 3 midterste fag mod Sværtegade og de 2 midterste mod Pilestræde. Mellem 1806 og 1812 forhøjes hele huset til 3 etager, og gavlkvistene forsvinder. I 1847 er facaden pudset, og før 1850 forhøjes hele huset til 4 etager med heltag, ligesom den delvist bevarede facadeudsmykning kommer til. Facadens oliemaling nævnes første gang 1875, og 1891-92 ombygges kælder og 1. etage, hvorved der opstår 4 butikker i gadeniveau og en indskudt etage derover.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Mons. Friderich Friises Gaard, beboed af Ham selv. Ganske øde (SB).

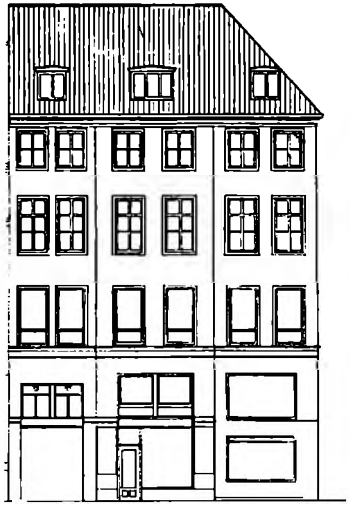

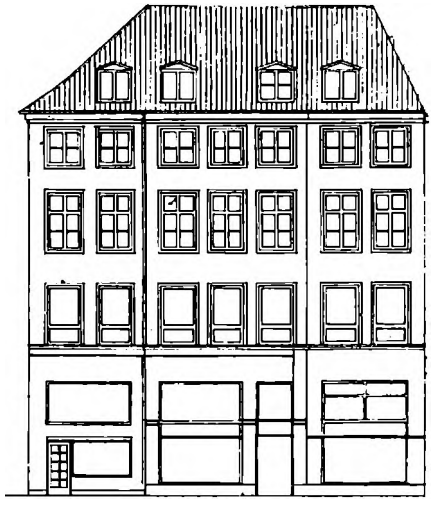

Grundareal: 742 m²
Bebygget areal: 215 -
Friareal: 527 -
Fredning: Ikke fredet

1730 Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1734 »Til Gaden står Grunden eendel oven Jorden, samme Pladtz og Kielder er oprødt, i Gaarden er 3de Stabler Muursten, nogle gamle Støcke Fliser og Broesten«. I gården står et baghus på 10 fag af tømmer og brædder »hvorpaa allerede nogle Taul er opmuurede -« (Vurdr).

1738 Forhuset: Et grundmuret hjørnehus, 6 fag til Piilestrædet, 7 fag til Reinegaden, 2 etager med kvist over 2 fag til Piilestrædet og kvist over 3 fag til Reinegaden. Grundmuret kælder under 4 fag til Piilestrædet og 7 fag til Reinegaden, huset 16½ alen dybt (Btx).

1744 Den del af grunden der udgør nuv. matr.nr. 170 (Sværtegade 3) frasepareres og forbliver i Gothfried Schusters eje, mens hjørnegrunden bortsælges til Niels Fursman. Som det ses af brandtaxationerne for de to ejendomme var der fra starten tale om 2 separate gadehuse på samme grund.

1758 Forhus: Kælder under 5 fag til Piilestrædet. Til Reinegaden kun 1 grundmuret fag, 2 etager højt, opgang til forstue i samme ad 1 stentrappe (Btx).

1764 Forhuset: Til Piilestræde 6 fag, 2 etager højt, kvist over 2 fag, indkørsel fra gaden ad en port 2 fag bred. Fra porten en trappe til 1. etage, derfra går trappen videre i selve portfagene. Til Reinegade 7 fag, 2 etager højt, kvist over 3 fag. Indgang til huset ad en gullandsk sandstenstrappe med jerngelænder, gennem en dør med »Architectur Ziirater« til en 2 fags forstue. Den sammenbyggede hjørneejendom er helt af grundmur. Kælder under hele ejendommen, nedgang ad en indvendig trappe fra 1. etage samt opgang til gården ad en stentrappe med »hængeskur« (Vurdr).

1777 Forhus: Gavl til Sværtegade, inddelt i 5 fag, derover en kvist på 3 fag. Gebrok på taget, deri til begge sider 5 tagvinduer. Nedgang til kælderen fra gården. For 7 fag vinduer til gaden er jerngitterværkslemme. I 1. etage på 2 fag en gennemfart med 2 porte for (Btx).

1783 Forhuset til Piilestrædet 19½ alen langt. Gavlen til Sværtegade, som med tilbygget der er 2 fag er inddelt i 5 fag, er i længden 26 alen 17 tommer. Ellers er hovedbygningen ikkun 16½ dyb. Vinduerne er med murede fronter. Soklerne til begge gaderne af kampesten, solbænkene under vinduerne af sandsten. Nedgang fra gård til kælder med skur over (Btx).

1784 Taget gebrockent (Vurdr).

1800 Forhus: Over kvistene til Sværtegade og Pilestræde opstående spidser, 3 halvrunde blikdækkede tagvinduer i gebrokken til gaden. Til gården 2 simple do. I forsiden er 3 fag til Sværtegade og 2 fag til Pilestræde i et forlæg. Om alle vinduer fra kælder til kvist er murede gevendere og under er solbænke af sandsten. Nedgang til kælderen, som er 2½ alen høj over jorden, fra Pilestræde i 1 fag ad et kampestens- og 4 trætrin og derover træskur på konsoller, gennem dobbelte beklædte døre. Fra Sværtegade nedgang ad 4 kampestenstrin, derover skur på consoller, alt af bornholmersten, om indgangen gevendere af do. sten, for samme dobbelte

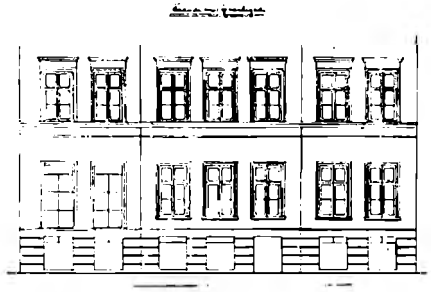

Facaden mod Sværtegade før ombygningen 1891-92.

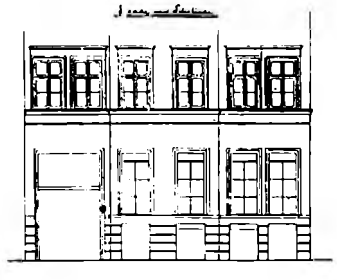

Facaden mod Pilestræde før ombygningen 1891-92.

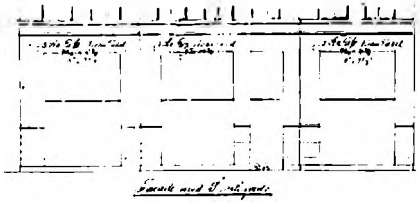

Efter ombygningen.

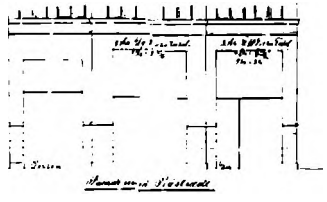

Efter ombygningen.

beklædte døre. Også nedgang fra gennemfarten ad 5 trætrin. Nedgang fra gården ad 5 kampestenstrin, en glat dør for, træskur over.
1. etage er 6 alen høj, i 2 fag til Pilestrædet en gennemfart med dobbelte beklædte porte med behørig beslag for til gaden, rundt vindue over. Opgang fra Pilestrædet ad 6 bornholmerstentrin med do. vangestykker til hjørnestue, træskur på trækonsoller over, dobbelte beklædte døre for. 2. etage er 6 1/4 alen høj. Ud til Sværtegade en grundmuret bygning i kommunikation med forrige, i forsiden 10 alen lang, 2 fag, i bagsiden 5 1/4 alen lang og i et fag, 12 alen dyb, 2 etager, gebrokken heltag, deri til gaden 1 halvrundt tagvindue med bliktag. Kælder under, sammes højde over jorden 2½ alen, nedgang dertil ad 4 kampestenstrin, gevendere om indgangen og derover et skur på consoller, altsammen bornholmersten, dobbelte beklædte døre for. Udvendige jernskodder for vinduet. Etagehøjderne som i hjørnehuset (Btx).

1806 I taget ud mod Pilestræde 2 tagvinduer med »fronte«. »Chambranger« (murede gevendere eller fremspringende bånd) om alle vinduer og solbænke. Fra gaden 2 nedgange til kælderen, indvendig med glasdøre, udvendig med boddøre og »hængeskure« (Vurdr).

1812 Forhuset: Opgang fra gennemfarten til forstue til gården, 3 etager, ingen kviste. 3. etage er 4 1/4 alen høj, derover gesims med sparrehoveder. Communikationen: 3 etager, som foregående (Btx).

1837 Forhus: Udvendige træskodder for kældervinduerne. Opgang fra kælderen til porten. Nedgang fra hver gade til hjørnebutikken (vinhandel?) ad 1 kampestens- og 3 trætrin gennem dobbelte fyldingsdøre. Udvendige jernskodder for kældervinduerne. En opgang til gennemfarten ad 4 trætrin, glat dør for, endnu en opgang til gården ad 1 sten- og 3 trætrin, fyldingsdør for. Communikationen: Opgang fra kælder til gade gennem dobbelt fyldingsdør (Btx).

1847 Forhus: Forsiden til gaden er afpudset. Opgang fra kælder til port ad 1 sten- og 4 trætrin. Udvendige dobbelte fyldingsdøre for kældernedgangene fra de 2 gader. Stadig skur over. Dobbelt glat dør for opgangen til gården, træskur over. Endnu en kælderopgang ad 1 sten- og 3 trætrin, derfor fyldingsdør. 8 trætrin op fra gennemfarten til forstue i 1. etage, udvendige dobbelte fyldingsdøre for (Btx).

1850 Forhuset er nu 4 etager højt, taget til gaden dækket med grå tagsten, 6 zinkdækkede tagvinduer, til gården 3 simple, dækket med sten, 10 jerntagvinduer. Under 1. etages vinduer gennemgående bånd, under 2. etages vinduer cordongesims. Trukne »Chabranger« om alle vinduer, over 2. og 3. etages vinduer gesimser. Hovedgesimsen ziiret med tandsnit. Skurene over kældernedgangene er borte, kun udvendige skodder for 3 fag vinduer. 3. etage er 4 alen 14 tommer høj (Btx).

1850 Forhuset: Til Pilestræde 6 fag, til Sværtegade 5 fag, 4 etager højt. Heltag med 6 zinkdækkede tagvinduer til gaden, til gården 3 simple ditto (Vurdr).

1875 Forhuset: Facaden oliemalet (Btx).

1891-92 Kælder og 1. etage ombygges, således at der opstår 4 butikker i gadeniveau samt en indskudt etage derover (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 95 & 96

Grunden, der var ubebygget, kaldes 2. maj 1496 »Hushaven«, og her grundlagde kong Hans og dronning Christine St. Clare kloster, der blev indviet 1505. Det blev rømmet igen før 1532, hvorefter ejendommen tilfaldt Kronen, som 6. januar 1532 skødede den grund, som er fra Clare kirkegaard til Pilestræde og til Clare mur til hr. Albert Ravensberg, gift med Sophie Predbjørnsdatter Podebusk (d.1540). 1543 udgjorde grunden den vestlige del af Møntergården og senere Giethuset, der synes at have ligget midt i grunden parallelt med Pilestræde. Kronen skødede 31. maj 1671 Giethuset til stempelpapirsforvalter Albert Heintz, i 1689 tilhørte gården enken Magdalene Klingenberg, derpå vinhandler Henrik Würner og 1701 vinhandler Jochum Würger. Efter enken Johanne von Gunders død udstykkedes ejendommen, således at hjørneejendommen Pilestræde 40 (og senere Sværtegade 3) samt ejendommene Pilestræde 42-48 opstod. Boet skødede altså hjørneejendommen:

1725 til assessor Frantz Grønvold.

1728 23. juni: Johan Friderich Friis, assessor, amtsforvalter over Nyborg og Tranekiær amter, proviant-, ammunitions- og materialforvalter i Nyborg Fæstning.

1731 14. januar: Georg Christian Jacobi, cammer casserer.

1735 16. juli: Gothfried Schuster, muurmester.

1744 7. februar: Niels Fursman, regiments quartermester.

1746 11. juni: Ditlof-Otto Coppy, købmand.

1748 10. september: Christian Gerhard Kaas, chirurgiis, regiments quartermester ved holstenske geworbene Regiment.

1754 8. marts: Jens Lange, revisor i Kgl. Postamt.

Denne var ejer frem til 9. juni 1757. Hvem der var ejer frem til næstfølgende skødehaver har det trods ihærdig søgen i arkiverne ikke været muligt at fastslå.

1758 18. december: Andreas Bruun, generalauditeur, senere etatsråd.

1785 24. januar: Ludvig Ferdinand Rømer, fuldmægtig.

1787 1. oktober: Johan Christian Bock, handelsmand.

1805 10. juni: Jens Christian Jacobsen, vinhandler.
Anne Cathrine Steenberg, hans enke, sidder i uskiftet bo 30. januar 1815.

1840 6. januar: Ditlev Wilhelm Klein, premier lieutnant ved det borgerlige artilleri og muurmester.
Hans enke Christine Marie Klein, født Skousboe, sidder i uskiftet bo 14. marts 1870.

1874 21. december: Rudolph Klein, boghandler.

1891 17. august: V. Jørgensen, cand.pharm.

1914 12. oktober: Ejendommen i arv til:
Fru Anna Nielsen, født Jørgensen Ferlov, i ægteskab med Wilhelm Nielsen, grosserer.
Thorvald Jørgensen Ferlov, ingeniør.
Knud Valdemar Jørgensen Ferlov, magister artium.

1918 28. oktober: A/S Dansk Sæbeindustri.

1921 28. februar: Glarmestrenes Glasforsikring A/S.

Deklaration 1932 28. december: Ejendommens navn er »Glargaarden«.

1959 6. april: Det Berlingske Officin A/S.

1982 11. juni: Det Berlingske Selskab af 1982 A/S.

Pilestræde 42

Matr.nr. 122

Resumé

Genopført eller repareret før 1735 for skrædder Lorentz Dahl eller Dalch, efter at være blevet beskadiget ved branden 1728. Facaden grundmuret og i 4 fag, 2 etager højt og fælles gavl med naboen nr. 44. Mellem 1770 og 1798 forhøjes huset til 4 etager med heltag. Den eksisterende facadeudsmykning i 1. etage stammer fra

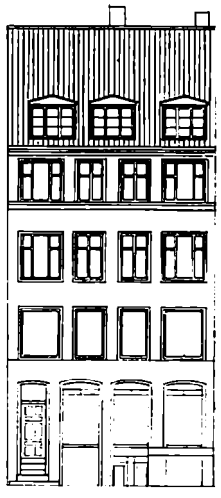

Grundareal: 172 m²
Bebygget areal: 130 m -
Friareal: 42 -
Fredning: Ikke fredet

1854, resten kommer til i 1897 sammen med kordongesimsen under 4. etages vinduer. 1. etage nævnes oliemalet i 1889.

Bygningsarkivalier

1717 På et tidspunkt først i århundredet, muligvis mellem 1717 og 1719, opføres forhusene Pilestræde 42, 44, 46 samt det i 1860 fornyede 48 under ét i grundmur både til gade og gård, fælles gavle, alle med 4 fag og 2 etager. Husene havde 2 og 2 fælles kvist, hver på 2 fag. De separeredes i 1725 i 4 selvstændige ejendomme, og ved ombygninger i 1730'ernes slutning forsvandt fælleskvistene.

1728 1. november: Friderich Kleve Skoleholders Huus beboed af Ham selv. Tildeels ruiineret (SB).

1735 Forhus: 4 fag, 2 etager, fælles kvist med naboen, af grundmur, kælder under, som er en lejekælder. I 1. etage en forstuegang (Btx).

1740 Forhus: 4 grundmurede fag, 2 loft højt, derunder leje-¾ kælder med nedgang til fra gaden, opgang fra gaden til en forstuegang (Vurdr).

1770 Forhuset er 13 alen 3 tommer langt, 16½ alen dybt, 4 fag, de 3 fag med 3 vinduer i længden, 2 etager høj, i taget til gaden 5 vinduer, til gården 1. For- og bagside af grundmur, den østlige gavl af blandingsmur, den vestlige fælles med naboen, bindingsværk. Grundmuret kælder, med forstue til, indgang fra gården. På det mindste fag i 1. etage en gennemgående forstue. Over indgangen fra gården til forstuen et teglhængt skur (Btx).

1798 Forhuset nu 4 etager højt, heltag, deri til gaden 5 halvrunde tagvinduer dækket med sten. Til gården 4 simple ditto. Nedgang til kælderen ad 1 kampestens- og 4 trætrin, derover træskur, kælderen 2 alen over jorden, i 1 fag butik med indgang gennem dobbelt beklædt dør. Udvendige skodder for kældervinduerne. Opgang til gården ad 1 kampestens- og 3 trætrin.
1. etage er 5 alen 6 tommer høj. I 1 fag gennemgående forstue. Opgang dertil fra gaden ad 1 kampestens- og 1 trætrin gennem dobbelt beklædt dør. 2. etage er 4 al. 21 tommer høj, 3. etage 4 alen 15 tommer høj og 4. etage 4 alen 8 tommer høj (Btx).

1799 Et forhus, grundmur i for- og bagsiden, med mur- og bindingsværksgavle, afdelt til gaden i 3 dobbelte og1 afskilt fag, 4 etager højt med kælder under hele huset og heltag, hvorpå til gaden 3 halvrunde tagvinduer til gården 4 firkantede ditto (Vurdr).

1805 Forhus: Oer 1. etage en muret kordongesims, 2 kampestens- og 1 trætrin op til 1. etages forstue til gaden (Btx).

1816 Dobbelt glat dør for kælderbutiksnedgangen. Beklædt dør med vindue over for indgangen til 1. etages forstue (Btx).

1837 Forhus: Fyldingsdør for indgangen til 1. etages forstue (Btx).

1853 Forhus: 3 tagvinduer til gaden med zinktag, 2 med stentag (Btx).

1854 Forhus: Om vinduerne og døren i 1. etage 2de »Chabranger«. Dobbelt fyldingsdør for kældernedgangen fra gaden, 5 jerntrin op til 1. etages forstue (Btx).

1869 Udvendige forsatsskodder for 1. etages vinduer (Btx).

1889 Forhuset: 1. etage oliemalet (Btx).

1898 Forhus: 5 zinkdækkede tagvinduer til gaden, 2 kordongesimser. Også vindue over udgang til gården fra 1. etage (Btx).

1897 Facaden ombygges, således at det ene enkelt- og de 3 dobbeltfag erstattes af den nuværende vinduesrytme 1 dobbelt – 2 enkelte – 1 dobbeltfag. Alle vinduer forsynes med de eksisterende indfatninger (KBA).

1969 Ved nedrivningen af trappehuset i Pilestræde 44 omdannes trapperummet i Pilestræde 42 til også at give adgang til nr. 44 (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 95 & 97

Indtil 1725 se Pilestræde 40 – Sværtegade 1.

1725 11. juni: Friderich Kleve, skoleholder.

1734 8. maj: Lorentz Dalch.

1746 11. juni: Albricht Pederssen Als, skræder.

1746 20. juni: Jørgen Adolph Iborg, fabriqveur.

1770 24. december: Martinus Justinus Rydendahl, posementmager.

1802 20. december: Christian Musfeldt, spisevært.

1821 25. juni: Peter Tømmerbye, spisevært.

1841 1. marts: Ane Kirstine Tømmerbye, enke efter Peter Tømmerbye.

1871 12. juni: Ejendommen arvs af den mindreårige Frederik Peter Evald Hinnerup Storm, født 20. juni 1867.

1897 18. januar: I.S. Gemünte, husejer.

1916 3. januar: Henrik Hammersholt, sagfører.

1918 24. juni: Firmaet Bruun & Andresen.

1918 28. oktober: A/S Dansk Sæbeindustri.

1921 28. februar: Glarmestrenes Glasforsikring A/S.

1959 6. april: Det Berlingske Officin A/S.

Pilestræde 44

Matr.nr. 123

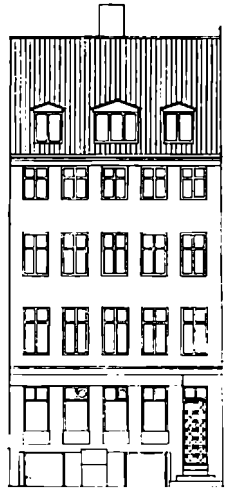

Grundareal: 187 m²
Bebygget areal: 151 -
Friareal: 36 -
Fredning: Ikke fredet

1971 12. oktober: Sammenlægges med matr.nr. 123 Pilestræde 44.

1982 11. juni: Det Berlingske Selskab af 1982 A/S.

Resumé

Genopført eller repareret før 1734 for Abraham Lampes enke, efter at være blevet beskadiget under branden 1728. Facaden var i grundmur og 4 fag, 2 etager og en kvist fælles med nr. 42 over 1 fag. Denne halve gavlkvist erstattes før 1738 af en ny selvstændig over 2 fag. Facadens fagdeling benævnes 1768 3 store og 1 lille fag, og i 1785 4 store fag, huset er nu forhøjet til 3 etager med mansardtag. I år 1800 er der dog igen tale om 3 dobbelte og 1 enkelt fag. Før 1829 ombygges huset gennemgribende, der er nu 5 fag og 4 etager til gaden, 3 etager og mansard til gården. Facaden nævnes første gang oliemalet 1845. Kælderbutikkens facade ombygges 1929.

Bygningsarkivalier

1717 På et tidspunkt først i århundredet, muligvis mellem 1717 og 1719, opføres forhusene Pilestræde 42, 44, 46 samt det i 1860 fornyede 48 under ét i grundmur både til gade og gård, fælles gavle, alle med 4 fag og 2 etager. Husene havde 2 og 2 fælles kvist, hver på 2 fag. De separeredes i 1725 i 4 selvstændige ejendomme, og ved ombygninger i 1730'ernes slutning forsvandt fælleskvistene.

1728 1. november: Nævnes ikke, men formodentlig er dette hus og naboen Friderich Kleve Skoleholders hus ved en fejltagelse opfattet som ét (SB).

1734 Et forhus af 4 fag, 2 etager, og fælles kvist over 1 fag, grundmuret kælder. Grundmuret til gård og gade, resten bindingsværk (Btx).

1735 Forhus: 4 grundmurede fag, 2 etager højt med en fælles kvist over og kælder under hele huset, hvortil er nedgang fra gaden til en forstuegang, opgang fra gaden til en forstuegang. I gården en trappe med skur over (Vurdr).

1738 På gadehuset er i stedet for fælleskvisten en ny fri grundmuret kvist opført. Ellers er gadehuset overalt med nye ege vindueskarme og rammer samt nye vinduer. I gården et nyt bindingsværks trappehus 2 store fag, 3 etager, dækket med tagstene, derfra er udgangen til en liden ny altan af tømmer og brædder, som går fra trappehuset ind til tværhuset (Btx).

1768 Huset til gaden består af 3 store fag og 1 lidet fag grundmuret til alle sider, 2 etager højt med en kvist over 2 fag, derunder en grundmuret kælder under hele huset, hvortil er indgang fra gaden ad en forstue på 1 fag. I gården trappehus 2 fag, mur og bindingsværk, 3 etager højt, hvori er anlagt en italiensk trappe (Vurdr).

1785 Forhuset 13 alen 8

tommer bredt, 4 store fag, 16½ al. dybt, 3 etager højt med gebrokkent tag, deri til gaden 3, til gården 2 tagvinduer. Indvendige skodder i 1. etage (Btx).

1795 Huset består af 4 grundmurede fag med fælles gavl til begge sider. I 1. etage en durkgående forstuegang 1 fag med mellemdør (Vurdr).

1800 Forhuset i 3 dobbelte og 1 enkelt fag, i det gebrokne tag til gården 2 fag fabriksvinduer. Over 1. etage til gaden en muret kordongesims. Over 2. etage en fordybning – deri »Kanlyer«. Kældernedgangen fra gaden ad 1 sten- og 3 trætrin gennem en enkelt fyldingsdør. Udvendige skodder.
1. etage er 5 ¼ alen høj, ad 1 stentrin opgang til forstuen gennem dobbelte beklædte døre, derover et vindue. 2. etage er 4 ¾ alen høj, 3. etage 4 ¾ alen (Btx).

1829 Huset er stærkt ombygget. – Et forandret forhus, grundmuret i for- og bagsiden. Nu 4 etager høj til gaden og til gården 3 etager. Nu 5 fag. Under forsiden kampestenssokler, og over kælderens vinduer er et bånd af sandsten. Omkring kælderdøren et træladsskur, derpå et dække af sandsten udarbejdet som en ? af sandsten.
Over 1. etages vinduer et muret bånd og derpå en kordongesims (sandsten), herover til gaden heltag og til gården gebroktag, i samme til gaden 2 enkelte og 1 dobbelt tagvindue (zinkdækkede), under taget muret gesims. I det gebrokne tag 2 fag fabriksvinduer, i det øverste tag et simpelt tagvindue (stendækket). Kældernedgangen fra gården nævnes ikke mere (Btx).

1845 Facaden oliemalet, butik i kælderen (Btx).

1853 Over kælderen en »staf« af sandsten, over 2. etage et bånd af sandsten (Btx).

1901 Facaden oliemalet. Over kældernedgangen en sandstensplade, over 1. etage et sandstensbånd (Btx).

1929 Kælderbutikken ombygges til smørrebrødsudsalg og ismejeri (KBA).

1969 Ved nedrivningen af trappehuset i gården får etagerne adgang fra trappen i Pilestræde 42 (KBA)

Ejerliste

Gl. matr.nr. 95 & 98

Indtil **1725** se Pilestræde 40 - Sværtegade 1.

1725 Adelheid Abraham Lampes enke.

1736 9. juni: Marie salig postmester Andreas Holsts (enke).

1768 26. september: Valentin Nicolas Klagenberg, kammerråd og renteskriver, senere etatsråd.
Efter ham Anne, hans enke.

1784 14. juni: Philip Mundt, guldsmed.

1829 9. november: Joseph Sørensen From, skipper.

1845 30. juni: Henrich Tholle, skomagermester.

1873 22. december: Georg Marcus Tholle, skomagermester.
1897 21. juni: P.C. Søeborg, husejer.

1918 16. september: N.P. Jørgensen, rentier.

1921 13. juni: Aage Emanuel Nielsen, restauratør.

1923 26. februar: Carl Nielsen, restauratør.

1940 30. august: Skifteudskrift som adkomst for enken Nielsine Nielsen, født Jakobsen.

1958 25. februar: Glarmestrenes Glasforsikring A/S.

1959 6. april: Det Berlingske officin A/S.

1971 12. oktober: Sammenlægges med matr.nr. 122 Pilestræde 42.

Pilestræde 46

Matr.nr. 124

Resumé

Genopført eller repareret før 1736 for obervisiterer Mathias Lynge, efter at være blevet beskadiget under branden 1728. Facaden var i grundmur og 4 fag, 2 etager. Før 1768 forhøjes huset til 3 etager med frontespice og mansardtag, de 2 midterste fag dobbelte. I 1801 nævnes at de 2 midterste fag er fremspringende, og at frontespicen rækker over disse. Før 1837 forsvinder frontespicen, og facadens 1. etage nævnes oliemalet første gang 1878, resten af facaden 1888.

Bygningsarkivalier

1717-19 Forhusene Pilestræde 42, 44, 46 samt det i forrige årh. fornyede 48 opføres under ét i grundmur både til gade og gård, fælles gavle, alle med 4 fag og 2 etager. Husene havde 2 og 2

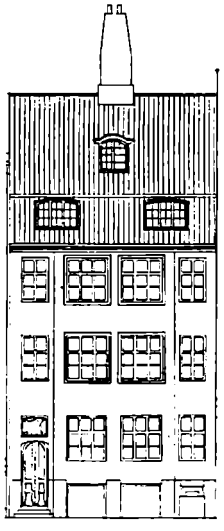

Grundareal: 176 m²
Bebygget areal: 141 -
Friareal: 35 -
Fredning: Ikke fredet

fælles kvist, hver på 2 fag. Separeredes i 1725 i 4 selvstændige ejendomme, og i tiåret efter branden forsvandt fælleskvistene.

1728 1. november: Nævnes ikke, men formodentlig er dette hus og naboen Assessor Grønvolds Gaard ved en fejltagelse opfattet som ét (SB).

1736 Et gadehus, 4 store grundmurede fag, 2 etager og grundmuret kælder, 16 alen dybt. Grundmuret til gård og gade (Btx).

1768 Forhuset 13 alen 1/4 + 4 tommer langt, 16 alen 1/4 + 3 tommer dybt, de 2 midterste fag ere dobbelte, heltag, 3 etager med en frontespids, gebrokkent tag. Kælder under det hele. Kælderforstue, nedgang fra gården. I 1. etage en gennemgående forstue, hertil fører en sandstenstrappe af Ny Facon på 3 trin. Alle vinduer af engelsk facon og glas (Btx).

1801 Frontespidsen går over de to store fag (dækket med bly), i gebroktaget til gaden 3 halvrunde vinduer dækkede med bly, og til gården 2 halvrunde ditto. I forsiden er de 2 dobbelte fag i et forlæg. Kælderen er 2 1/4 alen høj over jorden, forstue i 1½ fag, nedgang hertil ad 4 stentrin gennem en glat malet dør, opgang til gården ad 5 stentrin gennem en glat malet dør.
1. etage er 5 alen 3 tommer høj, indgang til forstuen ad 2 stentrin med do. vangestykker gennem dobbelte beklædte døre med kassehus (?), messingskilt og greb, derover et vindue. For vinduerne indvendige skodder. 2. etage er 4 3/4 alen høj, 3. etage 4 3/4 alen (Btx).

1837 2 fags frontespidsen forsvinder. Over kældernedgangen fra gården et træskur (Btx).

1853 Sprosserammer i vinduerne (Btx).

1878 Facadens 1. etage oliemalet (Btx).

1888 Facaden oliemalet (Btx).

1982 Butiksvinduerne i 1. etage erstattes af almindelige fire- og seksrammede vinduer.

Ejerliste

Gl. matr.nr. 95 & 99

Indtil 1725 se Pilestræde 40 - Sværtegade 1.

1725 11. juni: Mathias Lynge, obervisiterer.

1759 22. juni: Hans Wulff, fuldmægtig (gift med Lynges steddatter).

1760 28. november: Hans Arbin, tegnemester ved kgl. pager & landkadetter.

1767 29. juni: Frue Christiane afgangne (afdøde) capitain Kellinghausens (enke).

1782 23. december: Conrad Daniel Linde, justitsråd.

1800 6. januar: Axel Johnsen, medbestyrer og casserer ved Adresse Contoiret.

1809 5. juni: Moses Meldola jun., stadsmægler.

1818 5. oktober: Jens Peter Poulsen Kold, contorist.

1828 7. juli: Georg Daniel Köhler, uhrmager.

1885 9. november: Harald Adolph Frost, uhrmager (gift med Köhlers datter).

1915 22. november: Enkefru Georgine Franciska Frost, født Köhler.

1925 16. november: Peter Sørensen Brandt, læderhandler.

1928 27. oktober: Skifteudskrift som adkomst for enkefru Alma Kirstine Antoine Brandt, født Westergaard.

1931 14. november: Ejendommen i arv til Svend Otto Brandt, speditør.

1943 27. februar: Ernst Brandt, læderhandler.

1973 31. december: Inger Brandt Pedersen, tandtekniker & Ove Pedersen, tandtekniker.

Pilestræde 48

Matr.nr. 125

Bygningsarkivalier

Den nuværende ejendom er opført i 1860 af daværende bygningsinspektør H.C. Stilling som pigeskole for

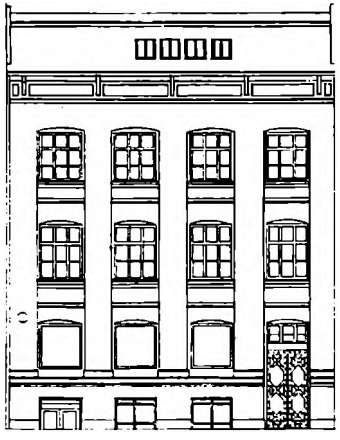

Grundareal: 232 m²
Bebygget areal: 156 -
Friareal: 76 -
Fredning: Ikke fredet

Tegning i Illustreret Tidende 1860-61.

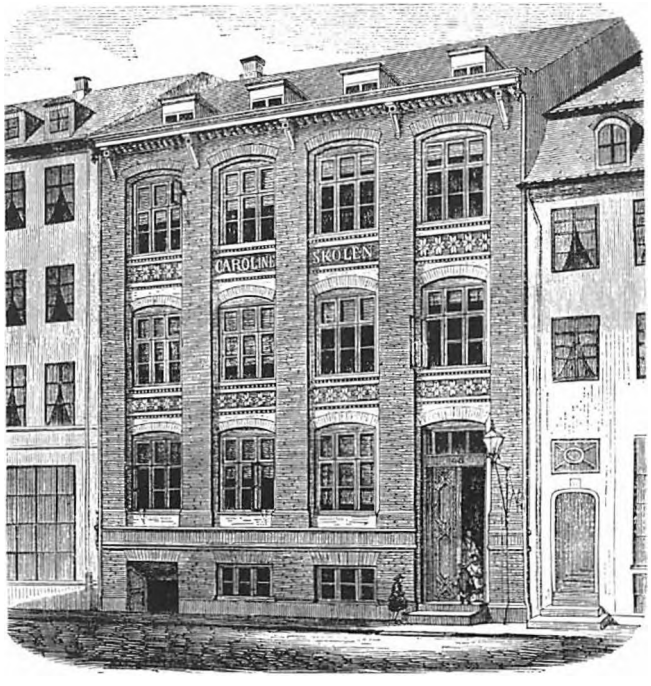

Det Mosaiske Troessamfund. Hed oprindeligt Carolineskolen efter Frederik VI's datter prinsesse Caroline.

1887 Tagetagen ombygges til mansardetage, og der indrettes gymnastiksal og sløjdlokale for Carolineskolen (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 95 & 100

indtil 1725 se Pilestræde 40 - Sværtegade 1.

1725 7. juni: Frantz Grønvold, assessor, senere cancelliraad.

1753 23. november: Jens Nielsen Halds Legat.

1753 6. december: Johan Peter Becken, skomager. Efter ham hans enke Barbara Marie.

1795 17. august: Rasmus Sternberg Selmer, grosserer.

1800 10. marts: Hendrich Weltmann Henrichsen, slagter.

1803 20. juni: David Marcks, hattemager.

1811 7. januar: Den jødiske menighed.

1918 24. juni: Moses Metz, grosserer.

1934 17. maj: Robert Christophersen, direktør.

1956 5. juli: Hans enke Marie Magdalene Christophersen.

1961 8. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1978 24. februar: Per Fog.

Pilestræde 50

Matr.nr. 126

Grundareal: 135 m²
Bebygget areal: 117 -
Friareal: 18 -
Fredning: Ikke fredet

Resumé

Opført 1844 for hattemager David Frederik Marx i grundmur, 5 fag, 4 etager og kælder. I 1861 flyttes indgangspartiet fra yderste fag til højre hen i midten, og i 1866 nævnes facaden pudset og malet, hovedgesimsen er forsynet med konsoller. I 1903 flyttes indgangspartiet atter til det yderste fag mod højre, og der indsættes 2 store butiksruder med en dør

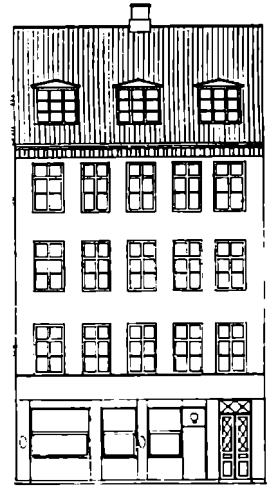

imellem i det øvrige. Dette arrangement synes stadig at

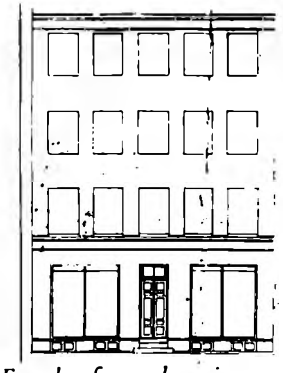

Facaden før ombygningen 1903.

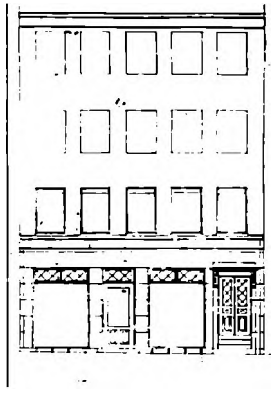

Efter ombygningen.

skjule sig bag den eksisterende facadeskiltning.

Bygningsarkivalier

Da hattemager Nicolaj Schultz i 1763 blev ejer af begge ejendommene matr.nr. 101 og 102, blev de skødet og pantsat under ét og forblev siden samlet, til de ved den nye matrikulering i 1806 fik det nuværende matr.nr. 126.

1844 Denne nyopførte, men ej færdige bygning er 14 alen 23 tommer lang, 5 fag, på 7 alen 21 tommer er dybden 13 alen og på resten 14½ alen, 4 etager og kælder, heltag hvorpå er 5 med zink dækkede tagvinduer, under bygningen kampestenssokkel. Under pillerne i 1. etage 2 støbte jernpiller, under 2. etages vinduer et sandstensbånd, under taget trukken gesims med »kamisformige Kragsten«. Kælderen er 1 alen 3 tommer over jorden, 1. etage 5 al. høj, 2. etage 5 alen 4 tommer, 3. etage 5 alen og 4. etage 4 alen 20 tommer (Btx).

1844 Over kælderen et bånd af sandsten. I 1. etage en dobbelt fyldingsdør, herover et vindue. Udgangen til gården er dækket af en glat dør (Btx. i oktober).

1845 Et baghus i jernbindingsværk opføres (vistnok Københavns eneste) (KBA).

1861 Indgangspartiet flyttes fra yderste fag til højre hen i midten og får nu en butik på hver side. Hver butik har et bredt vinduesparti spændende over 2 fag, men opdelt af en bærende jernsøjle bag ruden (KBA).

1866 Facaden er pudset og oliemalet. Hovedgesimsen nu med konsoller (Btx).

1903 I 1. etage 5 granitpiller. Over 1. og 2. etage og ved siderne emaillerede metalplader med inskription (Btx).

1903 Indgangspartiet flyttes atter over i yderste fag til højre, og i resten af facaden indsættes 2 store butiksruder med en butiksdør imellem. Kælderen sænkes, hvorved loftshøjden i butikken øges (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 96 & 97, 101 & 102

Hørte oprindeligt til hjørneejendommen Pilestræde 51 – Møntergade 2 (se denne). Indtil 1763 var der iøvrigt tale om 2 separate grunde, men herefter forbliver de skødet og pantsat under ét, til de ved den nye matrikulering i 1806 får det nuværende matr.nr. 126.

97:

1679 1. august: Søren Mortensen, visiterer. Derefter enken Inger Mortensen.

1704 9. juni: Peder Sassenberg, fyrbøder ved Kommercekollegiet, bud ved Børsen.

1706 30. juli: Henrik Wigant.

1717 22. januar: Johan Conrad Bøhm, tobaksspinder.

1732 21. juni: Anna Elisabeth Bøhm, salig ? Lehman capitains (enke).

1734 9. oktober: Christian Gotlieb Bittner, Guldarbejder.

1740 9. juni: Jens Poulsen Dreyer, commiteret i Cammer Collegiet.

1740 27. august: Theodorus Adler, stolemager.

1745 16. august: Peder Pedersen Schmitt, skræder.

1754 17. juni: Nicolaj Schultz, hattemager.

Herefter skødet og pantsat under ét med efterfølgende matrikel.

96:
1689 Willum Schou, snedker.

1699 Schous enke.

Tilhørte derefter Ditlev Knol (Knule).

1712 23. september: Herman Könnemann, kræmmer.

1719 18. september: Niels Johansen, snedker.

1731 14. marts: Hans Jacob Blechvelt (Blachwell), muurmester.

1732 31. december: Halvor Gundersen, archelie mesters math (arkelimester: Den underofficer, der på et krigsskib fører tilsyn med skibets artillerimateriel).

Derefter hans enke Sidse Pedersdatter, der senere gifter sig med Anton Giørken, sergeant.

1763 19. december: Nicolaj Schultz, hattemager.

1781 24. december: Johan Christian Schultz, hattemager.

1796 28. november: David Marx, hattemager.

1829 12. januar: David Frederik Marx, hatemagermester.

1868 13. januar: Dennes enke Caroline Jacobine Cathrine Marx, født Hagen, sidder i uskiftet bo med fælles umyndige børn.

1894 3. december: I.A. Blom, tømrermester, etatsråd.

1898 25. juli: Lauritz Walløe, malermester.

1903 9. marts: Frøken Caroline Hansen Herding.

1937 14. juni: V. Segerlin, ingeniør.

1943 26. maj: Sigurd Andersen, overassistent.

1977 16. februar: Fru Ingeborg Marie Andersen.

1980 10. november: K. Bille Andersen.

Pilestræde 52
Møntergade 12
Matr.nr. 127

Grundareal: 1434 m²
Bebygget areal: 995 -
Friareal: 439 -
Brutto etageareal: 5193 -
Fredning: Ikke fredet

1981 6. juli: Flemming Høeg.

1982 26. august: Jens Krusaa og Projekt Data A/S.

1983 1. juli: Projekt Data A/S eneejer.

Bygningsarkivalier

Den nuværende 4 etagers hjørneejendom er opført i 1888 af bygmester Alfred Evers, der samme år havde fået skøde på de to gamle ejendomme matr.nr. 127 og 128 (KBA).

1908 I Pilestræde etableres en butiksopgang mellem tredie og fjerde fag fra venstre (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 108, 103 & 104 samt 127 & 128

Hjørneejendommen Pilestræde - Møntergade, der indbefattede matr.nr. 97 og 96 i Pilestræde og 109-117 i Møntergade, udgjorde en del af St. Clare klosters grund (se også under hjørneejendommen Pilestræde - Sværtegade). Den nordlige del af nr. 108 og 109-117 (St. Annæ kirkeplads) blev 29. august 1619 opmålt med henblik på det skøde, som Kronen havde lovet Jonas Charisius på grunden. 10. juli 1633 tilhørte nr. 108 og 109-113 Wibolt Johansen teltmager og 1653 rentemester Henrik Müller, der bebyggede grunden med 10 våninger. Han skødede 2. november 1668 ejendommen til sin søn Henrik Müller jun., der udstykkede den. Matr.nr. 109-113 frasolgtes før 1672, matr.nr. 97 i 1679 og nr. 96 formentlig samme år. Hjørnehuset med en våning i Pilestræde (grunden inddraget i nuv. nr. 127) og en våning i Møntergade (nuv. matr.nr. 129) solgtes 16. juni 1679 til kancelliråd Frederik Mechlenburg, der 16.

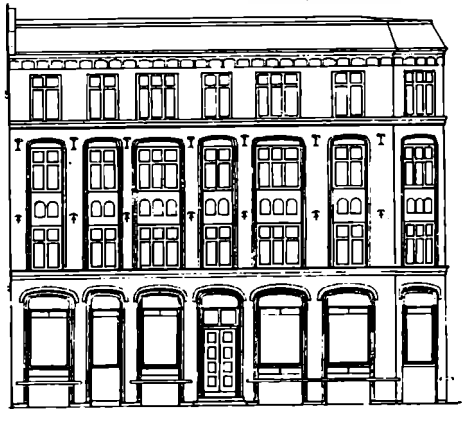

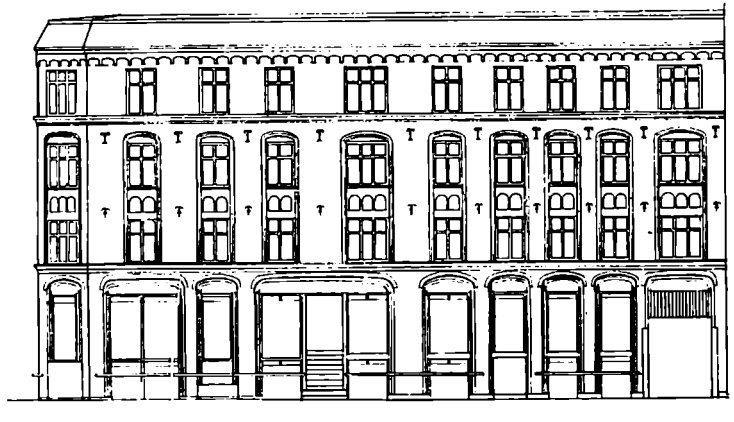

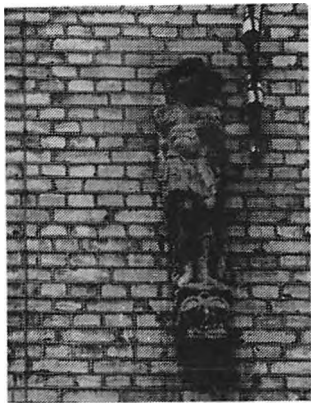

Over porten mod gården er denne sandstensfigur anbragt, formentlig det ene sidestykke til en åben kamin, fundet ved udgravningen af fundamentet.

november 1681 videresolgte til købmand og inspektør ved Børnehuset på Christianshavn Johan Jørgen, efter hvis død husene blev separeret

Hjørnehuset:

1707 29. juli: Hans Hansen Rosenhoff, glarmester. Derefter hans enke.

1709 Lauritz Wederkinch, vintapper.

1717 Aron og Isac Franco, jøder.

1728 26. august: Da jøderne undveg, blev ejendommen tilkendt Anne Kirstine Sallinge, salig renteskriver Clausens enke, i henhold til en obligation til hendes første mand Peder Pedersen Holst.

1732 22. januar: Johan Mohr, urtekræmmer (Anne Kirstine Sallinges søn).

1732 16. februar: Bendix Petersen, snedker.

1735 4. marts: Jens Enevoldsen, urtekræmmer. Derefter hans enke Ellen Margrethe Tausen.

1760 10. november: Hans Biernig, urtekræmmer.

1780 19. december: Philip Moses Nathan og Moses Fürst, jøder.

1796 11. april: Marcus Moses Valentin.

1800 17. marts: Mann Magnus og Hertz Valentin, glands lærreds fabrikører.

1808 30.maj: Hertz Valentin eneejer.

1808 30. maj: Det borgerlige Laane- og Livrente Selskab for begge Kjøn.

1829 14. december: Hans Jacob Petersen, heste udlejer.

1857 14. december: Niels August Jensenius Petersen, urtekræmmer.

1870 13. juni: Petersens enke.

1873 22. december: Vilhelm Liebst, urtekræmmer.

1888 13. august: Alfred Carl Christian Evers, bygmester.

Herefter skødet og pantsat under ét med matr.nr. 127.

Våningen i Pilestræde (grunden blev 1888 inddraget i hjørneejendommen):

Indtil 1708 en del af hjørnegrunden gl.matr.nr. 108, se ovenfor.

1708 22. juni: Christian Wineche, møntmester.

1728 20. oktober: Gertrud Paulli, født Jørgens nævnes som ejer af huset, hvilket dog kan bero på en misforståelse, da Wineche, og senere hans enke Ingeborg Marie Brandt, nævnes som ejer i 1740 og igen 1745.

1748 23. december: Ole Nielsen Peber, skoemager.

1777 22. december: Johan Christian Schultz, hattefabriqveur.

1809 6. februar: David Marx, hattemager.

1810 19. marts: Johan Georg Severin, skorstensfejer.

1824 27. september: Anna Cathrine født Reger, styrmand Amonsens enke.

1827 6. august: Anne Marie Kirstine, toldbetjent Thortsens enke.

1841 11. oktober: Hans Jacob Pedersen, hyrekudsk og vognmand.

1845 24. november: Armandus Julianus Steen, skrædermester.

1850 8. april: Johan Christian Møller, skomagermester.

1860 30. januar: August Jensenius Petersen, urtekræmmer.

1870 13. juni: Dennes enke Gine Kirstine Petersen, født Bærentz, sidder i uskiftet bo.

1873 22. december: Wilhelm Liebst, urtekræmmer.

1888 13. august: Alfred Carl Christian Evers, bygmester.

Herefter skødet og pantsat under ét med matr.nr. 128.

1897 8. november: Jørgen Christian Hauberg, godsejer.

1907 26. august: Enkefru Alvilda Susanne Elisabeth Hauberg, født Kastrup, sidder i uskiftet bo.

1939 6. marts: I arv til: Harald Hauberg, arkitekt og fru Gudrun Flensborg.

1947 7. januar: Poul Henrik Nielsen, direktør, Kolding.

1953 1. januar: Matr.nr. ændres til 127.

1958 11. juni: Grafisk Institut A/S.

Møntergade 4

Matr.nr. 129

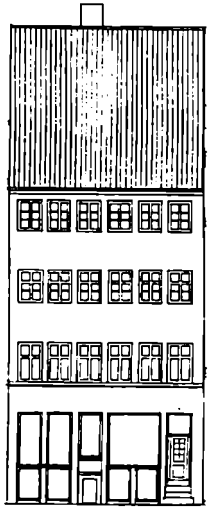

Grundareal: 112 m²
Bebygget areal: 74 -
Friareal: 38 -
Brutto etageareal: 360 -
Fredning: 1982

1964 22.juli: Det Berlingske Officin A/S.

1982 11. juni: Det Berlingske Selskab af 1982 A/S.

Resumé

Opført mellem 1730 og 1737, sandsynligvis for bødker Jan Jensen, i bindingsværk med 6 fag og 3 etager, gavlkvist over de 4 fag. Før 1775 blev huset grundmuret til gaden og forhøjet med en etage, dog stadig med en frontespice over 4 fag. Denne synes kun at have haft 3 fag i 1792, men år 1800 er der igen 4 fag, den forsvinder helt før 1837. I 1877 nævnes første gang facadens oliemaling, og i 1909 er bagfacaden grundmuret.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Johan Henrich Hinchel Farvers Enches Huus beboed af Hende selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1730 23. juni: Ejer: Kirstine salig flagdugmager Henckels enke.
»bygger strax til gaden« (SA).

1737 Forhus: Et bindingsværks gadehus 6 fag, 3 loft, kvist over 4 fag og grundmuret kælder. Endvidere et gammelt bræddeskur 5 fag, dels med tagsten, dels med bræddeværk (Btx).

1749 Opgang til 1. etage fra gaden ad en bred trappe (Btx).

1775 Til gaden 6 fag grundmur, 4 etager højt med spids over 4 fag. Kælder under hele huset. Nedgang fra gaden til kælderen, hvori der er en butik på 1½ fag og en lejekælder. Fra gaden opgang til en forstue i 1. etage på 1 fag (Vurdr).

1792 Til gaden nu spids over 3 fag. Til gården 6 fag, 4 etager højt af mur og bindingsværk, lige tag. Fra gaden nedgang til kælderen 2 fag, over samme et bræddehus med trælleværk. Lejekælderen har opgang til gården (Vurdr).

1800 Forhuset: Nu 4 etager højt med frontespids over 4 fag. Heltag, hvori til gaden er anbragt 2 halvrunde tagvinduer, dækkede med kobber, i taget til gården en kvist over 1 fag og et simpelt tagvindue. Kælderen er 2 alen høj over jorden, i 1 fag en forstue, nedgang hertil ad 4 trætrin, derover et træskur på trækonsoller, for indgangen en glat dør.
1. etage er 4 ¾ alen høj, opgang fra gaden ad 3 stentrin til en 1 fags forstue gennem en dobbelt beklædt dør. 2. etage er 4½ høj, 3 etage 3 ¾ alen høj og 4. etage 4 alen høj. I vinduerne engelske rammer, dels med hvidt, dels med simpelt glas, ligeledes 4 fag til gården, undtagen hvori er blyrammer (Btx).

1837 Frontespidsen til gaden forsvinder (Btx).

1851 Sprosserammer i vinduerne (Btx).

1877 Facaden oliemalet (Btx).

1909 Bagfacaden er nu grundmuret (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 108 & 115

Indtil 1682 se Pilestræde 52 - Møntergade 2.

1682 12. juni: Johan Jørgen, købmand og inspektør ved Børnehuset på Christianshavn.

1696 30. november: Elias Nielsen, snedker.
Senere Bent Pedersen, snedker.

1709 11. juni: Johan Henrik Henckel, farver.
Derefter dennes enke Kirstine.

1732 26. juni: Vartous Huus.

1732 30. juni: Jan Jensen, bødker.

1738 11. december: Niels

Pedersen, skoleholder.

1753 11. december: Knud Sørensen, skræder.

1767 15. juni: Christian Magor, skræder.
Derefter Dorte Friderica Lovise, hans enke, og senere deres sønner og arvinger Christian Gotlieb Magor
Erich Ludvig Magor.

1792 18. juni: Guldbrand Guldbrandsen, lysestøber.

1830 24. maj: Jeremias Elias Spannier, skoemagermester.

1849 3. december: Lauritz Adolph Pacht, kaskietmager.

1855 13. august: David Philip Rothenborg, glashandler.

1878 7. januar: Dennes enke Amalie Rothenborg, født Meyer.

1891 16. februar: Mads Christian Nielsen.

1899 9. oktober: Jens Rasmussen, ølhandler.

1916 25. september: R.M. Lund, fabrikant.

1917 10. december: Carl Olsen, restauratør.

1919 17. marts: Olaf Josephsen, fuldmægtig.

1920 12. januar: Fru M.D. Madsen, restauratrice og S.C. Madsen.

1942 2. marts: S.C. Madsen, restauratør er eneejer.

1953 30. april: Kay Klæbel, grosserer.

1958 13. februar: Grafisk Institut A/S.

1964 27. juli: Det Berlingske Officin A/S.

1978 1.marts: Kirsten Tetens.

Møntergade 6

Matr.nr. 130

Grundareal: 115 m²
Bebygget areal: 95 -
Friareal: 20 -
Brutto etageareal: 575 -
Fredning: 1978 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1749 i 5 fag og 2 etager, facaden grundmuret, resten bindingsværk. Før 1775 blev huset forhøjet til 4 etager med mansardtag, heri 3 vinduer til gaden og 2 til gården. Nuværende facadedekoration opsat før 1839. Facadens oliemaling nævnes første gang 1854, og i 1973 erstattes butiksruderne i 1. etage af almindelige fire-rammede vinduer.

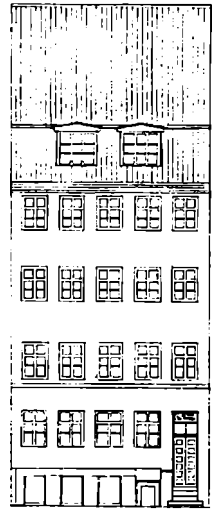

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Johan Henrich Hinchel Farvers Enkes Huus beboed af Peiter Mohr Lysestøber. Ganske øde. (Enken ejede også nabohuset Møntergade 4).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1730 23. juni: Kirstine salig Henckels, Flagdugmager. »Bygger strax til gaden« (SA).

1749 Forhus: Et gadehus bestående af 5 fag grundmur, 2 etager højt med en kvist over de 3 fag og kælder under det hele, bagsiden er af bindingsværk. Bredde 12½ al. og dybde 12 alen. I 1. etage en forstue (Btx).

1756 Under huset en grundmuret kælder på 3 fag. Indgang til huset fra gaden ad 2 stentrin til en forstuegang på 1 fag (Vurdr).

1764 Nedgang fra gaden, hvorover er et skur, og nedgang fra gården til kælderen (Btx).

1775 Forhus: Nu 4 etager højt med gebrokkent tag, heri til gaden 3 og til gården 2 vinduer. Forsiden af grundmur, resten bindingsværk. I vinduerne engelske rammer og glas (Btx).

1788 Forhus: Mansardtag med 2 halvrunde tagvinduer. Kælder under huset med nedgang fra gaden på 1 fag. I kælderen en høkerbod på 2 fag. I forstuen ud mod gårdsiden er en trappe anlagt, der fører op til de øverste etager (vurdr).

1800 Forhuset 12 alen 8 tommer langt, 13 ¼ alen dybt. Til gaden 2 tagvinduer dækkede med blik samt i det øverste gebrok et spidst simpelt ditto.
Kælderen er 2 ¼ alen høj over jorden, butiksanordning, for indgangen en glat malet dør. For opgangen til gården en glat dør (4 trin op).

1. etage er 4½ alen høj. Fra gaden opgang til forstuen ad 2 sten- og 1 trætrin gennem en enkelt beklædt dør, derover et vindue. Udgang til gården gennem dobbelte glatte døre. Udvendige skodder. 2. etage er 4½ alen høj, 3. etage 4 ¼ alen høj, 4. etage 4 ¼ alen høj. I vinduerne engelske rammer med hvidt glas (Btx).

1839 Forhuset: 2 tagvinduer til gården og 2 til gaden. Facaden pudset, under 2. etages vinduer et bånd af sandsten, herunder frise og ornamenter, og i taggesimsen sparrehoveder (Btx).

1854 Facaden oliemalet (Btx).

1973 Butiksruderne i 1. etage erstattes af almindelige fire-rammede vinduer (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 109 & 116

Indtil **1672** se Pilestræde 52 - Møntergade 2.

1672 Bernt Langemach, visiterer.

1709 Johan Christian Niemand, overauditør.

1721 22. oktober: Johan Henrich Henckel, farver. Derefter dennes enke Kirstine.

1736 11. juni: Niels Welling, capitain.

1739 10. december: Asmus Frederich Holling, guldsmed.

1753 16. juni: Jørgen Widemann, tærtebager.

1756 17. december: Erich Jacobsen Burchardt, maler.

1764 17. december: Jochum Hinrich Röhche, Guldsmed.

1771 17. juni: Henning Sivertz, skræder.

1792 11. juni: Jacob Clausen Kiölstrup, tømmermand i 1.classe ved Holmen.

1816 15. august: Christian Frederik Kjölstrup, justitsråd og forhændværende contor chef i Admiralitetet. Eneste arving efter forældrene.

1820 14. juli: Dennes hustru Anne Margrethe Juliane Wilhelmine Kjölstrup, født Armand, er universalarving.

1840 13. januar: David Werdelin, høker.

1883 2. juli: I arv til Lauritz Werdelin, tømrersvnd og Frøken Caroline Elisabeth Werdelin.

1917 12. marts: Lauritz Werdelin, husejer er eneejer.

1917 18. juni: K.V. Andersen, uhrmager.

1926 26. april: Enkefru Marie Margrethe Andersen, født Petersen sidder i uskiftet bo.

1932 23. december: Svend Viggo Brogaard, sergent.

1934 8. oktober: Fru Karitas Rasmussen, damefrisørinde.

1944 25. februar: Aage Pedersen, cykelhandler.

1946 14. august: Svend Boye Pedersen, grosserer.

1949 5. april: Enkefru Edith Marie Pedersen, født Nielsen sidder i uskiftet bo.

1960 28. juli: Hans Ørnstrup.

1974 1. maj: I/S Matr.nr. 130 Købmager Kvarter.

1979 10. december: Iflg. anmeldelse og fortegnelse: 7 ejerlejligheder.

Møntergade 8

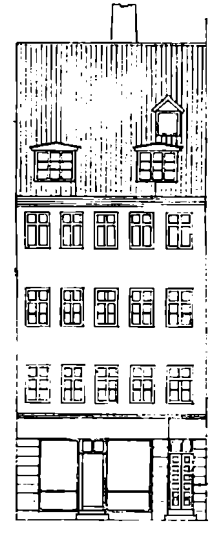

Resumé

Opført mellem 1730 og 1735 for billedhugger Henrich Slache eller Schlacht i 5 fag og 3 etager med gavlkvist over 3 fag. 1. etage oprindeligt grundmuret, resten skalmuret. Skalmuringen ændret til grundmur mellem 1829 og 1833, samtidigt med at huset forhøjedes med 1 etage og udsmykkedes med sandstenspartier, pilastre og billedhugger arbejde i 1. etage. Facadens oliemaling nævnes første gang 1884, og i 1905 sænkes 1. etage til gadeniveau ved indretningen af 2 butikker, samtidigt

udføres den eksisterende refendfugning.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Christopher Corbianus Snedkers Huus beboed af Ham selv og Johan Philip Weghorst Guldsmed. Ganske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1730 Ejer: Henrich Schlache, Bildthugger. Bygger inden 2 år. Note: »Grundmur: Bag- og Siidehuus« (SA).

1735 Forhuset består af 5 fag, 3 etager med kvist over 3 fag og grundmuret kælder. Den første etage til gaden og til gården er af grundmur, og det øvrige med en halv steens (mur) uden på tømmeret. Nedgang fra gården til en lejekælder (Btx).

1760 Nedgang til kælder fra gaden. I 1. etage en gennemgående forstue (Btx).

1800 Forhuset 12 alen 8 tommer langt, 13 1/4 alen dybt, kvisten til gården kun i 2 fag, over begge (altså også til gaden) opstående spids, i heltaget 4 tagvinduer. Kælderen er 1 3/4 alen høj over jorden, nedgang fra gaden ad 1 sten- og 4 trætrin, derover et træskur på do. konsoller, gennem en beklædt dør. Udvendige skodder. Nedgang fra gården ad 6 trætrin, derover skrå lemme.
1. etage er 4½ alen høj, opgang ad 2 stentrin fra gaden gennem en dobbelt beklædt dør, nedgang til gården ad 2 trætrin gennem en glat malet dør. Udvendige skodder for vinduerne.
2. etage er 4½ alen høj, 3. etage ligeledes 4½ høj. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1829 Forhus: Kvist over 3 fag med opstående frontespids til gaden, til gården kvist over 2 fag. Heltag med 3 opstående tagvinduer (Vurdr).

1833 Forhuset er nu grundmuret til gård og gade, gavlene stadig bindingsværk. 4 etager med heltag, derpå 4 tagvinduer med frontespids. Under bygningen til gaden kampestenssokler. Mellem kælderen og stuevinduerne et bornholmersandstensbånd, ligeledes på begge sider af kældernedgangen gevendere af bornholmersten. I stueetagen er butiksvinduer dekorerede med billedhuggerarbejde. Pillerne mellem vinduerne vise sig som pilastre med trækapitæler, og mellem disse og 1. sals vinduer en muret og trukket gesims med ornamentglider og dækplader af bornholmersandsten, under taget en muret og trukket gesims. Kældernedgangen fra gården nævnes ikke. Indgang til 1. etage gennem en dobbelt fyldingsdør med støbte jernrosetter, derover et vindue. En butiksindretning omtales. I vinduerne sprodserammer med store ruder, med undtagelse af ruderne på trappegangen, som er små ruder (Btx).

1833 Forhus: 5 fag, 4 etager højt, vinkeltag med 3 tagvinduer, for- og bagsiden er grundmur, resten bindingsværk. Der tales om »Denne nye og velindrettede beskrevne ejendom, som aldeles er ombygget..« (Vurdr).

1859 To nye tre-rammede vindueskviste på forhusets tag mod gaden (KBA).

1884 Facaden oliemales (Btx).

1905 1. etage sænkes til gadeniveau og der indrettes to butikker med fælles indgangsparti. Kælderen indrettes til lager for butikkerne (KBA).

1906 Kordongesims og kvaderfugning i 1. etage (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 110 & 117

Indtil 1669 se Pilestræde 52 - Møntergade 2.

1669 7. juni: Jens Christensen, skræder.

1677-78 Christen Mortensen, skriver (måske som lejer).

1678 Hans Knabe, prammand.

1712 Hans Andersen, brygger.

1715 13. juni: Christopher Corbianus, snedker.

1728 Henrich Arentsen Slache, billedhugger. Derefter Lars Hansen, slagter, der gifter sig med Slaches enke.

1751 19. juli: Peder Pedersen Leed, billedhugger (Lars Hansens svigersøn).

1809 18. december: Jens Nielsen, thehandler.

1823 5. maj: Peter Jensen, uhrmagermester.

1834 6. januar: Johan Wilhelm Driebein.

1834 23. juni: Christen Christensen, candidatus juris.

1848 8. januar: N. Møller, kunstdrejer.

1873 15. september: Dennes enke Ane Marie Møller,

født Schiödt sidder i uskiftet bo.

1905 27. februar: A. Nørballe, proprietær.

1910 25. juli: N. Feinberg, handlende.

1917 9. juli: M. Wallach, grosserer.

1920 26. april: A. Gottschalck, fhv. vognfabrikant.

1920 21. juni: Danmarks Venstresocialistiske Parti.

1923 10. september: Bogtrykkerfirmaet Rasmussen og Rugh.

1928 6. september: T. Weiner, grosserer.

1935 23. oktober: Enkefru Rasmine Rasmussen.

1942 1. oktober: I arv til:
Enkefru Hansine Kirstine Elna Klenz, født Rasmussen.
Frk. Astrid Emilie Rasmussen.
Frk. Valborg Helene Rasmussen.
Fru Bertha Olga Hansen, født Rasmussen.
Knud Alfred Rasmussen, bogtrykker.

Samme dato: Astrid Emilie Rasmussens andel overdrages til de fire andre arvinger.

1943 23. august: Bertha Olga Hansens andel overdrages til de tre andre ejere.

1946 13. april: Valborg Helene Rasmussens andel arves af de to øvrige ejere.

1953 31. januar: Knud Alfred Rasmussen, bogtrykker er nu eneejer.

1956 3. august: Hans Ørnstrup, arkitekt M.A.A.

1974 1. juni: I/S Matr.nr. 131 Købmager Kvarter.

Møntergade 10

Matr.nr. 132

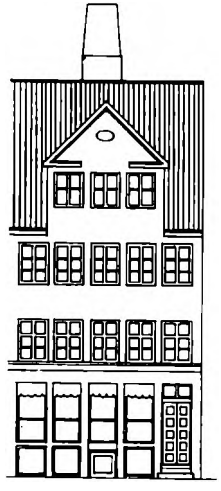

Grundareal: 115 m²
Bebygget areal: 100 -
Friareal: 15 -
Brutto etageareal: 395 -
Fredning: 1959 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1732 for skrædder Lorentz Bertelsen, formentlig med Hans Jacob Blachwell som murermester, i 5 fag, 3 etager med en gennemgående gavlkvist over 3 fag, facaden grundmuret, resten bindingsværk. Mellem 1847 og 1857 blev facaden pudset i 1. etage og forsynet med kordongesims under 2. etages vinduer. Facadens oliemaling nævnes første gang 1892.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Jochum Bukholtz Enkes Huus beboed af hende selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1730 8. juni: Marie salig Bucholts Skræder Enke. bygger inden 2 år. Note: »Grundmuur: Siide og Baghuus« (SA).

1730 15. november: »Muurermester Hans Jacob Blackwell har i denne Sommer forfærdiget et Baghuus for ejeren« (SA).

1732 Et nyopbygget gadehus, 5 fag, 3 etager højt, kvist over 3 fag, grundmuret kælder. Huset er grundmuret til gaden, resten bindingsværk (Btx).

1760 Forhuset 13 alen dybt, kælder under hele huset. Nedgang fra gaden til en forstue.
1. etage: En gennemgående forstue, hvortil fra gaden er anlagt en stentrappe. I forstuen en italiensk trappe (Btx).

1800 Facaden er 12 alen 9 tommer lang. Over kvisten en opstående spids. Heltag, hvori er 2 tagvinduer. Under bygningen kampestenssokkel.
Kælderen er 2 alen høj over jorden, nedgang til en forstue ad 1 kampestens- og 2 trætrin. Over indgangen træskur med do. sidestykker, for indgangen en glat malet dør. Desuden en nedgang til kælderen ad 6 trætrin med skrålemme for.
1. etage er 4½ alen høj. Fra gaden opgang til den gennemgående forstue ad 2 kampestens- og 1 trætrin, for indgangen 1 dobbelt beklædt dør. 2. etage er 4½ alen høj, 3. etage ligeledes 4½ alen høj. I vinduerne til gaden i 1. og 2. etage samt kvisten blyrammer, i 3. etage engelske rammer, alt med hvidt glas. I vinduerne til gården engelske rammer med simpelt glas 4 fag, undtagen

hvori er blyvinduer (Btx).

1832 Blyvinduerne nævnes ikke mere (Btx).

1847 I vinduerne sprodserammer med store ruder til gaden og mindre til gården (Btx).

1857 Facaden pudset i 1. etage. Under 2. etages vinduer trukken kordongesims. Træskuret over forstueindgangen i kælderen fjernet (Btx).

1873 De gamle kældernedgangen nævnes ikke mere. Derimod nævnes en butik i 3 fag, hvortil er nedgang ad 1 sten- og 4 trætrin, for indgangen en glasdør. Indgangen til resten af kælderen sker nu fra sidehuset (Btx).

1883 Fra kælderen nævnes igen en opgang til gården (fra et køkken), hvor for er en glasdør. Sidehusindgangen nævnes ikke mere (Btx).

1892 Facaden pudset og oliemalet. I kælderen nu butik i 5 fag (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 111 & 118

Indtil 1674 se Pilestræde 52 - Møntergade 2.

1674 Morten Clemmensen, fyrbøder på Kancelliet, senere Rentekammeret. Derefter enken Johanne.

1712 21. april: Niels Jørgensen, fyrbøder ved Rentekammeret.

1713 11. juni: Jochum Rasmussen Buchholtz, skræder.
Efter ham enken Marie, der senere gifter sig med Lorentz Bertelsen, skræder.

1765 17. juni: Claus Jensen, peruqvemager.
Efter ham hans enke, der senere gifter sig med Jørgen Munck, thehandler.

1814 18. juli: Johannes Svendsen Møller, forhen brændevinsbrænder.

1823 10. november: Johannes Lindegaard, institutbestyrer.

1859 15. august: Johan Frederik Kromphardt, tøifabrikør.

1875 27. september: Carl Julius Eigaard, detailhandler.

1880 21. juni: Emil Anton Meinung, bagermester.

1933 28. marts: Dr. C. Zwergius.

1940 26. april: A.C. Olsen, tømmerhandler og A.Schmidt, murermester.

1964 8. september: Leif Hasle, adjunkt, cand.mag.

1967 1. september: Tommy Frishøj, balletdanser.

1969 8. december: Per Berendt, fuldmægtig.

1979 10. december: Iflg. anmeldelse og fortegnelse: 6 ejerlejligheder.

Møntergade 12

Matr.nr. 133

Grundareal: 110 m²
Bebygget areal: 104 -
Friareal: 6 -
Brutto etageareal: 394 -
Fredning: 1978 (klasse B)

Resumé

Opført melem 1730 og 1734 for kobbersmed Morten Andersen i 4 fag og 2 etager med gavlkvist over 2 fag, grundmuret både til gaden og gården. I 1784 nævnes også en 2 fags kvist mod gården. Mellem 1847 og 1851 blev huset forhøjet til 4 etager med heltag og 2 vindueskviste til begge sider. Facadens oliemaling nævnes første gang 1847, og i 1852 er facaden udsmykket med kordongesims og rusticering af 1. etage. I 1969 erstattes butiksruderne i 1. etage af almindelige fire-rammede vinduer.

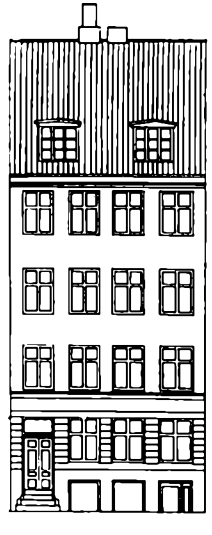

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Morten Anderssen Kaabersmeds Huus beboed af Ham selv. Ganske øde (SB).

1730 1. marts: Morten Andersen Kobbersmed, »bygger strax til Gaden« (SA).

1730 29. marts: »Haver gived Forpligt den 1.Martii 1730« Note: »For eet Grundmuret Siidehuus« (SA).

1730 24. juli: Note: »Grundmuur: Siide og Tverhuus« (SA).

1734 Et grundmuret gadehus af 4 fag, 2 etager, kvist over 2 fag og grundmuret kælder (Btx).

1758 Kælder med nedgang fra gaden. Indgang til 1. etage ad en forstue på 1 fag, hvori trappen til værelserne er opført (Vurdr).

1759 4 fag grundmur til alle sider, 2 etager høj med kælder under. Fra gaden nedgang til en forstue på 1 fag i kælderen. Fra gaden opgang til 1. etage til en afdelt forstue ad en stentrappe (Vurdr).

1784 Forhuset til alle sider grundmuret, 12 alen 13 tommer langt, 13 1/4 alen dybt, vinkeltag og gennemgående kvist over 2 fag. Kælder under hele hust, indrettet til en forstue, hvorfra er afdelt en butik. Opgang til gården. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1784 Forhuset: 4 fag grundmur, 2 etager høj. Kælder under. Kvist over 2 fag af grundmur. Til gården ligeledes grundmur og kvist på 2 fag. Gavlen mur og bindingsværk (Vurdr).

1791 Fra gaden nedgang til kælderen med et hus over. Forstuen i kælderen på 1 fag er indrettet til spækhøkerbod. Opgang til gården fra kælderen (Vurdr).

1800 I heltaget 2 tagvinduer. Kælderen 2 alen høj over jorden, nedgang ad 1 sten- og 4 trætrin gennem en beklædt dør, derover et træskur med do. sidestykker. Udvendige skodder for vinduerne.
1. etage er 5 alen høj, indgang til forstuen ad 3 stentrin med ditto vangestykker, dobbelte beklædte døre, derover 1 vindue. I den bagerste del af forstuen som går 1 fag ind i sidehuset er der nedgang til gården ad 3 sten- og 2 trætrin gennem en dobbelt glat malet dør med vindue over. 2. etage er 4 3/4 alen høj. I vinduerne engelske rammer (Btx).

1847 Facaden oliemalet. Sprodserammer i vinduerne (Btx).

1851 Forhuset nu 4 etager højt, heltag, 2 zinkdækkede vinduer med gesims. I 2 fag til gaden en kælderbutik med nedgang ad 4 sten- og 2 trætrin, derfor en dobbelt fyldingsdør (Btx).

1852 Vinkeltag og mod gaden 2 tagkviste med 3 rammer. Mod gården 2 tagkviste (Vurdr).

1852 Under 2. etages vinduer en kordongesims og derunder rustik (Btx).

1886 Rustiken på facaden benævnes nu kvadring (Btx).

1969 Butiksruderne i 1. etage udskiftes med almindelige fire-rammede vinduer (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 112 & 119

Indtil **1764** se Pilestræde 52 - Møntergade 2

1674 27. juli: Henrik Pedersen, skræder.

1703 17. december: Poul Olsen, tømmermester.

1706 16. juni: Søren Pedersen.

1707 10. december: Hans Jensen, hautboist ved fodgarden, senere privilegeret instumentist i Horsens.

1715 12. juni: Morten Scheel, nålemager.

1718 11. juni: Morten Andersen, kobbersmed.

1753 30. marts: Jan Hnaser Løve, assistence forvalter.

1753 11. december: Henrich Hellesen, the- og porcellainsforhandler.

1759 14. juni: Lauritz Christensen Mariager. Efter ham enken Ester Christine.

1784 20. december: Pierre Chatala, kam fabriqveur.

1791 20. juni: Christian Samuel Heise, fuldmægtig.

1800 27. januar: Pierre Cathala, kamfabrikør.

1808 20. juni: Hertz Valentin.

Samme dato: Ulrich Adolph Rose, proviantsforhandler.

1820 9. oktober: Dennes enke Anne Elisabeth Petersen.

1825 14. februar: Niels Andersen Østrup.

Samme dato: Andreas Olsen Foss, skibs capitain.

1844 19. februar: Georg Ferdinand Timmermann, guldsmedemester.

1856 31. marts: Frederik Christian Julius Rasmussen,blikkenslager.

1860 9. januar: Enken Hansine Johanne Frederikke Rasmussen sidder i uskiftet bo.

1861 15. april: Carl Knudsen, instrumentmager.

1868 21. december: Carl Frederik Jordan, nålemagermester.

1870 19. december: C.A. Merkel, glarmester.

1876 17. juli: Alexander Behrend, boghandler.

1879 9. juni: Niels Peter

Dyresen, konditor.

1887 20. juni: Enkefru Clara Friis, født Wallich.

1901 28. januar: Otto Wadsted, overretssagfører.

1902 28. juli: Ole F. Olsen, overretssagfører.

1927 21. marts: Karl Frederiksen, kollektør.

1955 28. januar: I arv til: Fru Ellen Margrethe Frederiksen, født Holmqvist.

1968 10. juli: Palle Jacobsen, balletdanser.

Møntergade 14

Matr.nr. 134

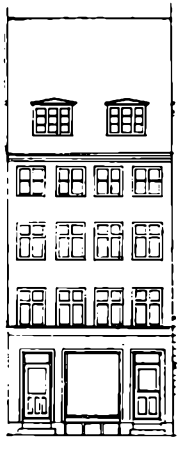

Grundareal: 90 m²
Bebygget areal: 71 -
Friareal: 19 -
Brutto etageareal: 405 -
Fredning: 1979 (klasse B)

Resumé

Opført mellem 1730 og 1736, muligvis for murersvend Niels Hansen Juul, i 5 fag bindingsværk, 3 etager og med gavlkvist over 3 fag. Før 1763 grundmures facaden, nu i 4 fag og 4 etager med en gavlkvist over 2 fag. År 1800 nævnes 3 tagvinduer på heltaget. Facadens oliemaling nævnes første gang 1851, og på det tidspunkt er gavlkvisten forsvundet. Før 1866 forsynes facaden med en kordongesims under 2. etages vinduer og 1. etage kvaderfuges. Ved en større ombygning 1888 grundmures 1. etage mod gården, og kælder og 1. etage mod gaden ombygges,

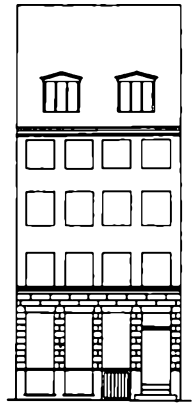

Facaden før ombygningen 1888.

således at kælderen sænkes, og de to midterste vinduesfag slås sammen til én stor butiksrude. En selvstændig butiksindgang etableres i yderste fag til venstre, og kældernedgangen forsvinder. Før 1899 dækkes taget af skifer.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Jens Anderssen Tilst Hørkræmmers Huus, beboed af Ham selv. Ganske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

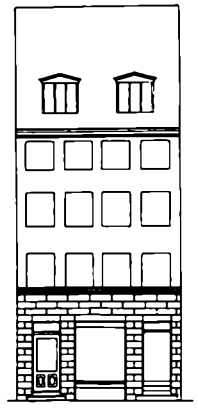

Efter ombygningen.

1736 Et bindingsværks gadehus, 5 fag, 3 loft højt, kvist over 3 fag, grundmuret kælder. Huset 13 alen dybt (Btx).

1763 Nu 4 grundmurede fag til gaden, alt andet bindingsværk. 4 etager høj med en kvist eller spids over 2 fag. I 1. etage en forstue (Btx).

1769 Kælder under hele huset. Kælderen ud til gaden er på 3 fag, idet nedgangen er i det ene fag. Opgang til 1. etage ad en stentrappe med 3 trin (Vurdr).

1800 Forhuset er 10 alen 11 tommer langt. I heltaget 3 tagvinduer. Kælderen er 2 alen høj over jorden, nedgang hertil ad 1 sten- og 4 trætrin, derover et træskur på ditto konsoller, for indgangen en dobbelt beklædt dør. Udvendige skodder. Opgang til gården ad 7 trætrin, derfor en glat dør.
1. etage er 4 ¼ alen høj, opgang til forstuen ad 2 sten- og 1 trætrin gennem en dobbelt beklædt dør med vindue over. Nedgang til gården ad 5 trætrin, for udgangen en glat malet dør. Udvendige skodder. 2. etage er 4 alen høj, 3. etage 4 alen høj, og 4. etage 3½ al. I vinduerne engelske rammer til gaden, blyrammer til gården (Btx).

1837 En butik på 2 fag i 1. etage, fyldingsskodder for vinduerne (Btx).

1851 Facaden pudset og oliemalet både til gade og gård. Frontespidsen er forsvundet (Btx).

1866 Under 2. etages vinduer en kordongesims, 1. etage pudset og kvadret (Btx).

1888 1. etage mod gården grundmures og kælder og 1. etage mod gaden ombygges, således at kælderen sænkes, de to midterste vinduesfag slås sammen til én stor butiksrude, og en selvstændig butiksindgang etableres i yderste fag til venstre. Kældernedgangen fra gaden forsvinder (KBA).

1889 Kvadringen omtales ikke, men 1. etages vinduer er nu indfattede. Butik i 3 fag med egen indgang i 1. etage. Kældernedgangen fra gaden nævnes ikke (Btx).

1899 Taget er nu dækket af skifer, tagvinduerne zinkdækkede (Btx).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 113 & 120

Indtil 1674 se Pilestræde 52 - Møntergade 2.

1674 27. juli: Sivert Sivertsen, kgl. hofmaler.

1683 23. januar: Thor Nielsen, kgl. blytækker på Frederiksborg.
Derefter dennes enke, der senere gifter sig med Frederik Asmussen, blytækker på Frederiksborg og Kronborg.

1701 20. juni: Ole Nielsen, blytækker (Asmussens svigersøn).

1705 22. juni: Oluf Wogensen, hørkræmmer.

1713 24. marts: Zacharias Philip Getreuer, hofmaler.

1723 21. juni: Jens Andersen Thielst, hørkræmmer.

1732 18. juni: Niels Hansen Juul, muurmestersvend, senere kgl. taffeldækker.

1761 5. december: Andreas Fich, glarmester.

1762 12. juni: Andreas Palle, skræder.
Efter ham enken Anniche Schiærbeck.

1770 25. juni: Lars Peder Elman, skræder.

1776 16. december: Matthias Andersen Floer, skoemager.

1791 19. december: Peter Nielsen, skoemager.

1829 14. december: Peter Herman Wulff, organist og kirkeværge (for Frederiksberg Kirke uns.).

1832 10. september: Johan Heinrich Hattenhauer, kukkenbager.

1849 22. oktober: Carl Frederich Steinbring, kukkenbager.

1882 10. juli: Enken Emilie Mathilde Steinbring, født Hviid er universalarving.

1888 22. oktober: Nils Olsson, konditor.

1923 26. februar: P.O. Rosberg, skomagermester.

1968 22. august: I arv til Fru Dagny Elna Marie Gunnarsen, født Rosberg. Per Henry Hjalmar Rosberg, skomagermester.

1968 3. oktober: Sten Valling Rasmussen, maler.

Møntergade 16

Matr.nr. 135

Resumé

Opført mellem 1730 og 1741, muligvis for tømmerhandler Caspar Hansen, i 5 fag bindingsværk, 3 etager med gavlkvist over 3 fag. Mellem 1766 og 1787 forhøjedes huset med en etage, og både for- og bagside grundmuredes. Ved samme lejlighed blev huset forsynet med mansardtag. Den murede kordongesims over 1. etage og den murede blænding over 2. etage nævnes første gang år 1800, og facadens oliemaling i 1855. I 1878 ombygges facaden i kælder og 1. etage mod gaden, hvorved der fremkommer to store butiksruder hver spændende over 2 fag.

Bygningsarkivalier

1728 1. november: Mads

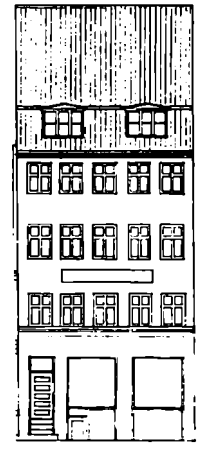

Grundareal: 102 m²
Bebygget areal: 85 -
Friareal: 17 -
Brutto etageareal: 468 -
Fredning: Ikke fredet

Johanssen Øltappers Huus beboed af Ham selv. Gandske øde (SB).

1730 27. januar: Ingen bebyggelse på grunden (ST).

1741 Ejendommen ikke tidligere brandforsikret. Et bindingsværks gadehus 5 fag, 3 etager, kvist over 3 fag, grundmuret kælder, huset 12 alen dybt (Btx).

1766 Forstue i kælder og 1. etage omtales (Btx).

1787 Forhuset: 5 fag, 4 etager højt, grundmuret til gaden og gården, gavlene af bindingsværk. Mansardtag med 2 vinduer til gaden, 1 til gården. Kælder under hele huset med nedgang fra gaden ad en stentrappe i 1 fag (Vurdr).

1800 Forhuset: Under bygningen en sokkel af hugne kampesten. Over 1. etage en muret kordongesims, og over 2. etages vinduer en 3 fags fordybning. Kælderen er 2 alen høj over jorden, hertil nedgang fra gaden ad 2 sten- og 4 trætrin, derover et træskur med ditto sidestykker, for indgangen en dobbelt glat malet dør. For vinduerne udvendige skodder. Opgang fra kælderen ad 5 trætrin til gården, derfor en glat dør.
1. etage er 4½ alen høj, opgang til forstuen ad 3 sten- og 2 trætrin gennem en beklædt dør. Indvendige skodder. 2. etage er 4 alen høj, 3. etage 3 ¾ alen høj, 4. etage 4 alen høj (Btx).

1855 Facaden pudset og oliemalet, sprodserammer i vinduerne (Btx).

1856 Der tales om en ildebrand, der har beskadiget gården. Nu 4 zinkdækkede tagvinduer (2 til gaden, 2 til gården?) (Btx).

1878 Facaden i kælder og 1. etage ombygges, således at der fremkommer to store butiksruder, hver spændende over 2 fag. Indgang til kælderbutikken i halvdelen af det ene fag (KBA).

Ejerliste

Gl. matr.nr. 114 & 121

Sammen med ejendommene Gammel Mønt 35-41 var denne grund en del af Møntergården, og her opførte Kronen nogle boliger, som 10. juli 1633 blev tilskødet Bertel Møller snedker, hvorefter de blev separeret.

1645 Jørgen Remicke.

1659 Thor Svendsen, sejlingsmand.

Derefter hans enke Margrethe Rasmusdatter.

1670 7. marts: Maria salig Jens Christensens (enke).

1678 Mathias Christensen. Efter ham Else Jensdatter, der boede i Fladstrand.

1686 Peder Jacobsen, sejlingsmand.

1687 12. december: Jens Christensen, høker. Dennes enke gifter sig senere med Hans Christensen, skipper.

1695 30. september: Niels Pedersen, snedker. Efter ham Hans Jørgen Betner, snedker.

1712 23. marts: Simon Jensen Lind, stenhugger. Denne var ejer endnu 1717.

1728 1. november nævnes Mads Johansen, øltapper som ejer.

1732 11. juni nævnes Envold Falsen, raadmand som ejer.

1732 11. juni: Caspar Hansen, tømmmerhandler.

1741 11. december: Henrich Christensen Borch, søemand. Efter ham enken Inger Borch.

1766 23. juni: Hans Hansen Schou, lysestøber.

1787 18. juni: Andreas Lund.

1792 6. februar: Johan Peter Brügger, wilthandler.

1795 29. juni: Jacob Levin Ballin og Moses Seligman Trier, jun.

1805 7. januar: Peter Didrich Wörmer, skoemager.

1823 21. maj: Enken Anne Cathrine Hedevig Wörmer sidder i uskiftet bo.

1848 24. januar: Christian August Eskildsen, barberfrimester. Efter ham enken Johanne Marie Eskildsen, født Langerhaus, der 3. august 1853 gifter sig med ungkarl, barberfrimester Carl Christian Sass.

1875 11. oktober: Jens Larsen, skrædermester og marskandiser.

1882 16. oktober: C.M. Kylling, particulier.

1883 19. februar: M. Gustav Kai, detailhandler.

1895 9. september: Ernst William Wictor Emanuel Nielsen.

1906 22. oktober: Enkefru E.M. Olsen.

1924 28. januar: Enkefru Alvilda Hauberg.

1939 6. marts: I arv til Harald Hauberg, arkitekt og fru Gudrun Flensborg.

1956 30. november: Harald Haubergs andel arves af fru Anna Hauberg, født Giersing.

1958 7. august: Ejendomsaktieselskabet Gl. Mønt 41.

1965 19. februar: Det Berlingske Officin A/S.

1978 22. marts: John Jessen Hansen.

1980 5. september: Niels E. Jensen og Anike og Mads Fægteborg.

Forkortelser

Følgende forkortelser er anvendt ved kildeangivelserne i registranten:

SA: Stadsarkivet på Københavns Rådhus.

SB: Stadskonduktør Søren Balles optegnelser pr. 1. november 1728 vedr. de afbrændte huse og gårde (Stadsarkivet).

ST: Danske Kancelli, Sjællandske Tegnelser (Rigsarkivet).

BTX: Brandtaxation (Landsarkivet).

VUDR: Prioritetsvurdering (Stadsarkivet).

KBA: Københavns Kommunes byggesagsarkiv (Magistratens 4. Afd.).

Al.: Alen. 1 alen = 24 tommer = 0.6277 m.

Afslutning

Arbejdet med denne publikation har i høj grad været lettet af den af Nationalmuseet udsendte bog »Historiske huse i det gamle København« 1972, og de i denne forbindelse udarbejdede udskrifter af kildematerialet. Dette utrykte materiale udgør, sammen med supplerende oplysninger fra Landsarkivet for Sjælland, Københavns Stadsarkiv og Rigsarkivet, grundmaterialet i undersøgelsen. I en del tilfælde har dette dog ikke været tilstrækkeligt, hvorved de primære kilder har måttet inddrages direkte – ligesom Nationalmuseets undersøgelser stort set stopper ved århundredeskiftet og er blevet suppleret gennem Magistratens byggesagsarkiv.

Endelig skal der gøres opmærksom på, at der i Nationalmuseets 3. Afd. i Brede befinder sig en del grundigt materiale fra en undersøgelse af Gl. Mønt 25-31, 35, 37 og 41 - gennemført i foråret 1969.

Undersøgelsen af ejendommen Gl. Mønt 27 viste, hvor godt et materiale der er tilgængeligt – også for karreens øvrige huse. Man kan håbe denne publikation må inspirere til fortsatte studier af de enkelte huse, og at dette må ske samtidigt med de omfattende istandsættelser. Her ville være en enestående chance for at få belyst den københavnske boligsituation og kultur gennem godt 250 år – et værdifuldt supplement til den eksisterende viden om disse forhold.

Tidstavle for Gammel Mønt karreen

1200-1300 Området inddrages i den befæstede by af Absalon eller hans efterkommere, beliggende langt fra byens centrum i det nordøstlige hjørne. Det henligger i adskillige år med græs og kratbevoksning – faste beboere har her næppe været.
1300 Området er en del af Rosengårdens jorder og anvendes til kongelig kålgård.
1500 Sct. Clare kloster opføres på grunden og indvies 1505 på Sct. Clares translationsdag.
1532 Klosteret nedlægges efter reformationen og bygninger og grund skænkes af Frederik I til Albert Ravensberg.
1541 Klosteranlægget er atter på kronens hænder og indrettes samme år til Møntergård.
1575 Klosterkirken anvendes en kort tid som tysk kirke. I 1593 er mønten tilbage.
1610 Et gjethus (støberi) opføres i Klosterhaven. Kronen opfører et antal lejevåninger til folk med tilknytning til Mønten og gjethuset.
1633 Kongen udstykker klostergrunden, og den karré, vi her focuserer på, begynder at aftegne sig. Samme år sælger kongen ud af sine våninger på stedet til en række håndværkere: En snedker, en bødker, en skibstømrer, en vantmager og en teltmager.
1700 Karreens bebyggelse består overvejende af bindingsværkshuse i 4 til 6 fag, hjørneejendommene dog i op til 22 fag. I Pilestræde findes 5 ejendomme opført i grundmur. De mindre ejendomme er boder i én eller to etager – enkelte kan have været gavlkvisthuse. Bindingsværkshusene var kalkede, ofte i stærke farver. Det overvejende flertal af karreens beboere er håndværkere: snedkere, bagere, en farver, en possementmager, en skomager og en drejer. Enkelte var kræmmere , søfolk og i to gårde virkede brændevinsbrændere.
1728 Under Københavns brand lægges karreen i aske. Kongen nedsætter kommissioner, der skal fremme genopbygningen.
1731 Oprettes Københavns Brandforsikring, og karreens genopbygning tager herefter fart. Ildebrandshuset som »typehus« opstår.
1738 Samtlige forhuse er genopført med undtagelse af Møntergade 6 og Sværtegade 7. Husene er opført i to og tre etager med pudsede facader. 15 huse er opført i bindingsværk og 14 i grundmur, og befolkes atter overvejende af håndværkere. Ofte indeholder husene nu 2-3 etager imod tidligere tiders eenfamiliehuse.
1795 Københavns anden store brand skåner karreen fra ødelæggelse – heller ikke bombardementet 1807 rammer bebyggelsen.
1853 Koleraepidemien.
1800 Halvdelen af husene er forhøjet med en eller to etager, og den vertikale opdeling af facaderne ændres efterhånden til en horisontal deling, hvor underpartiet ofte isoleres ved en kordongesims.
1900 Saneringen af Gammel Mønt-Vognmagergade indledes efter at kvarteret i mange år havde haft et meget dårligt ry. Karreen skånes. Som et resultat heraf er gaden Gammel Mønt i dag en torso som den ses berøvet de lige husnumres gamle facaderække.
1934-37 Saneringen nord for karreen indledes, Gutenberghus opføres.
1954 En generalplanskitse udlægger karreen i en zone, hvor der efter omstændighederne kan gives tilladelse til nybyggeri. Berlingske Tidende indleder opkøb af ejendommene, med henblik på opførelse af et nyt kontorhus. Kommunen modsætter sig nedrivning af randbebyggelsen.
1961 Berlingske Tidende får tilladelse til at foretage nybebyggelse af karreens indre, imod at randbebyggelsen gennemgår en grundig restaurering.
1964 Byplanvedtægten af 31. juli 1964 fastlægger randbebyggelsen som boligområde. Der udarbejdes retningslinier for »bygningernes materialer, form og farver«. Berlingske Tidende udarbejder et projekt til restaurering af randbebyggelsen, men opgiver at realisere det.
1978 Berlingske Tidende sælger ud af ejendommene til private og erhvervsdrivende i karreen og kvarteret, og de nye ejere »arver« forpligtelsen til at istandsætte de nedslidte huse.

En kreds af ejere former en styringsgruppe, der i samarbejde med Grundejernes Saneringsselskab skal udarbejde et debatoplæg til karreens forbedring.

Oplægget foreligger juni 1978 med skitse til gårdsanering. Restaurering af randbebyggelsen og en finansieringsplan.
1979 Saneringsplanerne opgives.
1979/80 Der udarbejdes en registrant af forhusenes bygningshistorie med særligt henblik på gadefacaderne. Registranten tilgår samtlige ejere, kommunen og fredningsstyrelsen.
1980 Fredninger af ejendomme i Gammel Mønt er under forberedelse. En bemærkelsesværdig fredning af et bybillede kan blive en realitet – samtidig indledes så småt restaureringerne af ejendommene støttet af stat og kommune.
1983 Især restaureringen af Gammel Mønt tager fart. Bogen om karreen »Et københavns bybillede« udgives af forlaget Delta.

Ordliste

A la grec(que) – frise el. bort: se *mæander-bort*.

Assessor: Medlem af en af flere dommere bestående ret, meddommer. Også om medlemmer af visse regeringskollegier.

Auditeur (Auditør): Juridisk uddannet embedsmand, hvis hverv det er at lede undersøgelserne og forhandlingerne ved militære retssager.

Baluster: Kort, udbuet søjle, især i rækværk, brystværn olgn.

Balustrade: Rækværk med balustre.

Bartskær: Person, der foruden at udøve barbervirksomhed havde nogen kirurgisk uddannelse.

Basrelief: Relief med svagt ophøjede figurer.

Beklædte døre: Døre med en helt eller delvist dækkende træbeklædning, ofte udskåret og profileret, der tjener til udsmykning eller sikring af disse.

Blandingsmur: Mur af bindingsværk med udmurede tavl.

Blænding: Flad fordybning af varieret form i en mur.

Boddør: Dør til bod: Lille hus, skur, barak, mindre butik.

Bornholmersten: En art rødlig sandsten fra Bornholm.

Brøstværk (Brystværk): Rækværk.

Bånd: Vandret, mere eller mindre fremspringende bygningsdel af retkantet tværsnit, til horisontal facadeinddeling.

Chambranger, chabranger: Indfatninger om døre og vinduer, ofte profilerede.

Engelske rammer: Angiver at vinduesrammerne har sprosseværk af træ i modsætning til de tidligere blysprosser.

Fabriketage: En tagkonstruktion der minder noget om et mansardtag. Forskellen består i, at fabriketagen har en række sammenhængende vinduer i det meste af eller hele facadelængden, mens mansardtagets vinduer som oftest er udformet som vindueskviste.

Fabrikvindue: Vindue anbragt i en *fabriketage*, som oftest lidt tilbagetrukket fra facaden, karakteristisk ved at være tæt sammenstillet med andre, således at de danner en veritabel »glasvæg«, der giver så meget lys som muligt til rummet indenfor.

Fag: Hermed forstås egentligt vinduesfag, men ved bindingsværk menes der mellemrum mellem stolperne.

Feston: Dekoration i form af en bueformet, nedhængende fletning af løv, blomster eller frugter, ofte bundet op med flagrende bånd i begge ender.

Fiskaftsvæver: Person der væver en slags halvuldent klæde til finere brug, f.eks. søndagstøj, præstekjoler olgn.

Fjederhandler: Fjerhandler.

Fordakning: Afdækning af dør eller vindue, formet som *gesims* eller *fronton*.

Forlæg: (Facade-)fremspring.

Formsten: Teglsten, der er formet så de kan danne profiler eller anden dekoration.

Frimester: Brugtes indtil 1862 om en håndværksmester, der stod uden for lavet, men som havde bevilling til at drive sin næring, dog uden fremmed arbejdskraft. Efter 1857 brugt om en håndværksmester, der er optaget i et lav uden at have gjort svendestykke.

Frise: Vandret glat eller udsmykket stribe eller bånd på en bygningsfacade.

Front, fronton: Se *frontespice*.

Frontespice: Gavl eller gavllignende ornament sat på en bygningsfacade. Frontgavl, frontspids, forspids bruges også om samme fænomen.

Fyldingsdør: Dør hvor åbningerne mellem rammestykkerne er udfyldt med ofte profilerede felter.

Gavlkvist: Overbygning på et hus i flugt med murfacaden. Den har selvstændig heltag vinkelret på hovedhusets tag.

Gebrokken tag: (Efter tysk: gebrochenes dach): *Mansardtag*.

Gesims: Vandret profileret fremspring på en mur. *Se hovedgesims* og *kordongesims*.

Gevendere: Indfatninger om døre og vinduer.

Glands Lærreds Fabrikør: Person der fremstiller en særlig slags lærred med blank og glinsende overflade.

Glat dør: Dør med en forholdsvis plan overflade, uden udsmykning og profileringer, i modsætning til *beklædte døre* og *fyldingsdøre*.

Grundmur: Helmur af teglsten, i modsætning til f.eks. bindingsværk.

Guldarbejder: Guldsmed, juveler.

Gullandsk: Gotlandsk.

Heltag: Se *sadeltag*.

Hovedgesims: Den udkragede del af murkronen, der danner overgang mellem mur og tagflade.

Høker: Person, som under beskedne former driver detailhandel, især med levnedsmidler. I det hele taget småhandlende.

Hvidt glas: Almindeligt klart, ufarvet glas, i modsætning til *simpelt glas*.

Hængeskur: Skur med hængetag: Fremspringende halvtag, der udgår fra en husvæg.

Indstukne låse: Låse der er anbragt inden i dørenes rammestykker, i modsætning til tidligere hvor de ofte var anbragt udenpå.

Italiensk trappe: Ligeløbstrappe, ofte i flere løb.

Kannelurer: Lodrette, ofte halvcylindriske render eller riller på søjleskafter, pilastre olgn.

Kapitæl Den øverste, ofte kunstnerisk udformede del af en søjle, søjlehoved.

Karnis: Led af en *gesims* med S-formet profil.

Klandermøllen: Denne lå indtil 1600-tallets midte på en del af de nuværende grunde Gammel Mønt 29-33. Navnets oprindelse er ukendt, men der er nok en vis forbindelse til ordet **kland**: en særlig art kornorm (curculio granarius).

Knag: I almindelig noget fremspringende eller tapformet, f.eks. en nagle eller krog til at hænge noget på.

Knapmager: Person der støber, fabrikerer knapper.

Konsol: Fremspring på mur eller væg bestemt til at danne underlag for eller bære en anden bygningsdel. Ofte dekoreret eller profileret. Bruges også om *kragsten*.

Kordongesims: En let fremspringende profileret vandret gesims på facade, som oftest anbragt mellem 1. og 2. etage.

Kragsten: En fremspringende, ofte stærkt leddelt og dekoreret sten, der er bestemt til at bær noget (f.eks. som vederlagssten for en hvælving), konsolsten.

Kukkenbager: Kagebager, konditor (i modsætning til bager, der kun bager brød, og til dels også til konditor, der

har servering og bager finere bagværk).

Kvader: Tilhugget, firkantet bygningssten.

Kvaderfugning, kvaderpuds: Murbehandling som skal ligne kvader.

Kvist: Udbygning på et hustag, der springer ud fra taget, forsynet med vindue eller luge og afdækket med skråtag eller *sadeltag*. Se også *gavlkvist* og *taskekvist*.

Kæmpfer, kæmfer: Bruges dels om et stykke tømmer, der afslutter en muråbning foroven, dels om den vederlagssten, der danner grænsen mellem en bue eller en hvælving og den pille, hvorpå den hviler. Deraf kæmferlinie: begyndelseslinie.

Lademager: person der fremstillede vognlad.

Lisen: *Pilaster* uden basis eller kapitæl (søjlehoved).

Logarver: Person der garver sværere huder ved at nedlægge dem i en opløsning af bark eller andre garvestoffer, der giver læderet en rødbrun farve.

Løbende hund el. spiralmæanderbort: Bølgeformet udgave af *mæanderbort*.

Mansardtag: Tagkonstruktion hvor tagfladen består af 2 flader, der mødes i en stump vinkel. Den nederste del af taget er næsten lodret og giver plads til en såkaldt mansardetage, den øverste del har en mere almindelig taghældning. Opkaldt efter den franske arkitekt François Mansart (1598-1666).

Muranker: Jernhage eller -krampe, der fæster bjælkelagene til murværket. Ofte dekorativt udformet, f.eks. som tal.

Murkrone: Øverste del af en bygnings mur.

Mæander-bort el. a la grec(que)-bort: Betegnelse for et retvinklet ornament, der knækker ind i sig selv og kan varieres på utallige måder. Hentet i antik græsk ornamentik fra geometrisk tid.

Nagelsmed: Smed der smedede nagler, søm o.s.v., sømsmed.

Nålemager: Person der fremstiler nåle, hægter og forskellige småvarer af jern og metaltråd.

Obervisiterer, visiterer: Visiterende (kontrollerende) toldembedsmand eller accisebetjent.

Oprødt: Opryddet.

Ornamentglider: Af Glider: De enkelte arkitektoniske led (forsiringer) i en *gesims* eller anden konstruktionsdel af lignende tværsnit.

Overskjærermester, overskærer: Person, der foretager overskæring af tøjer. Tidligere om håndværker, der udførte runing, overskæring, presning m.m.

Particulier: Person der uden lønnet stilling lever af sin formue, renter.

Pilaster: Firkantet pille, især flad, kantet mur- eller vægpille, der kun springer halvt frem fra mur- eller vægfladen (halvpille). Ofte riflet, ornamenteret olgn. Også om efterligninger i stuk, maling osv.

Pitzerstikker: Person der udfærdiger, stikker signeter.

Possementmager: Person der fremstiller alle slags borter, snore, kvaster, tresser og overspundne knapper af silke, uld, guld- eller sølvtråd olgn.

Procurator: Sagfører.

Refendfugning: Vandret fugning i pudset mur. Kan over vinduer eller døre være bøjet ned som stik.

Rustik, rustika: Murværk af groft tilhuggede kvadersten, eller en efterligning heraf i puds.

Sadeltag: Tag af normalt lige stærkt skrånende tagflader, der mødes i en rygning. Afsluttes ved enderne af lodrette gavle.

Sejlingsmand: Søfarende, sømand.

Simpelt glas: I modsætning til *hvidt glas* en betegnelse for vinduesglas af en dårligere kvalitet, enten i form af uklarhed, luftblærer, ujævnheder eller farve. Udtrykket »grønt glas« bruges undertiden synonymt med »simpelt glas«.

Skud: Skodde.

Slutsten: Tilhugget sten i en bues toppunkt.

Solbænke, sålbænke: Fremspring eller skråbånd, som oftest af mursten, der anbringes udvendigt på en husmur under vinduernes underkarm for at lede regnvand bort fra muren.

Sparrehoveder: Se *tandsnit*.

Spids: Se *frontespice*.

Spisevært: Person der driver et spisehus, et spisepensionat eller en restauration.

Spolvadsk, spulevask: Vel nærmest en udslagsvask.

Spækhøker: Mindre forretningsdrivende, der handler med fedevarer, viktualier, smør, æg, brød, visse urtekramvarer m.m. Svarer nogenlunde til viktualiehandler.

Staf: Liste eller dekorativt led med udadbuet (f.eks. halv- eller kvartrund) profil. Anvendes til udsmykning, f.eks. som dekorativt overgangsled på møbler, paneler, søjler, friser olgn.

Stik: Aflastningsskifte i murværk over en muråbning.

Svale, svalegang: Gang eller udbygning af træ uden på et

hus, i reglen mod gården, dækket af et tag, åben udadtil og forsynet med et gelænder. Skyder sig ud foran etagerne over 1. etage og danner forbindelsesgang mellem disses rum.

Sværdfeger: Egentlig håndværker der polerer, pudser sværd, ellers håndværker som forsyner kårde- og sværdklinger med fæster, også om forhandler og fabrikant af sidevåben.

Sølvpop: Hofbetjent, som har en fyrstes guld- og sølvtøj i forvaring, forestår sølvkammeret.

Tagvindue: Indtil slutningen af 1800-tallet anvendt som betegnelse for hvad der i nutidig sprogbrug kaldes en kvist eller en tagkvist.

Halvrundt tagvindue: Lille stendækket kvist, hvor karmen har buet overside.

Simpelt tagvindue: Kvist, hvor spærene har hældning mod tagfoden. Se også *taskekvist*.

Spidst tagvindue: Tagkvist med sadeltag vinkelret på hovedhusets tag.

Tandsnit: Del af hovdgesims, udformet som små mere eller mindre tætsiddende klodser eller konsoller, der ligner »tænder«. Benævnes også *sparrehoveder* eller sparrenkop.

Tapetmager: Håndværker, der fremstiller væved· tæpper olgn., eller som ophænger vægtæpper, gardiner, portierer, betrækker møbler osv.

Taskekvist: Tagkvist med et halvtag i samme retning som hovedtaget.

Tavl: Murede eller klinede felter i bindingsværk.

(Tobaks)intraderne: Af intrader: Statsindtægter.

Trukken bånd: Refererer til at mureren med et profilskåret brædt har »trukket«, formet gesimsen eller båndet i den endnu våde puds.

Trælleværk: Hejseværk, af trælle: Hale, slæbe, trække i en bestemt retning ved hjælp af et tov.

Tøjmager: Bomuldsklædevæver.

Tøjsmedesvend, tøjsmed: Smed der fremstiller værktøj og lignende mindre metalgenstande, f.eks. køkkentøj og beslag til seletøj.

Urtekræmmer: Egentlig person der handler med krydderier, lægeurter, droger olgn., kolonialhandler.

Vantmager: Person som tilvirker vævet stof, klædevæver, dugmager.

Vinde: Hejseværk.

Ziiret: Udsmykket.

Æggestav: En fra den joniske søjleorden stammende profildekoration bestående af en række store ægformede blade, afvekslende med små aflange.

Ørelisen: *Lisen* med ekstre retkantede hjørner, der danner »Ører«.

Litteratur

Andersen, Steen:
København i Middelalderen, 1948.

Bech, Sv. Cedergreen:
Københavns Historie gennem 800 år, 1967

Bokkenheuser, Knud:
Der gaar sagn om Borgtapeter (Norske Selskab), 1917

Christensen, Carl C.:
Fra Gammelmønt- og Vognmagergade-Kvarteret, 1945

Dansk Litteraturhistorie:
Om Norske Selskab, Bd. 1, 1964

Fredningsstyrelsen:
Bygningsbevaring og beskatning, 1978

Gasiorowski, Eug.:
Bygningsfredningsloven og dens revision
Arkitekten nr. 16, 1978

Grundejernes Saneringsselskab:
Debatoplæg til forbedring af karreen: Gl. Mønt, Sværtegade, Pilestræde, Møntergade 1978

Hartmann, Sys & Villadsen, Villads:

Danmarks Arkitektur, bd. 3 Byens Huse, 1979

Hoffmeyer, H.B.:
Hist. Medd. om Kbh. s. 78, 1972 (Om Københavns brand)

Koester, Veit, m.f.:
Bygningsbevaring
Statens Bygningsfredningsfond, 1975 (Vejviser)

Københavnske Gadenavne
Politiken, 1972

Københavns hvornår skete det
Politiken, 1979

København fra Bispetid til borgertid
Stadsingeniørens Direktorat, 1947

Langberg, Harald:
Gode boliger i gamle huse,
Realkreditrådet, 1975

Lindvald, Steffen:

Historien om en gade (Pilestræde), 1956

Lorenzen, Vilh.:
Bevaringen af det gamle Københavns som arkitekturby, 1942

Lorenzen, Vilh.:
De danske Franciskanerklostres Bygningshistorie s. 97-98, Kbh. 1914

Matthiesen, Hugo:
Københavnske Gader, 1924

Samme:
Gamle københavnske Skilte og Bomærker, 1919

Nationalmuseet:
Historiske Huse i det gamle København, 1972

Olesen, Torben:
Vinduer, Fredningsstyrelsen, 1977

Samme:
Den nye bygningsfredningslov, Arkitekten nr. 4, 1980

Ramsing, H.U.:
Københavnske ejendomme 1377-1728, 1962

Samme:
Københavns Historie og Topografi i Middelalderen bd. I-III, 1940

Steimle, Anne-Mari:
Hist. Medd. om Kbh. s.165, 1971 (Om Gl. Mønt 41)

Strømstad, Poul m.f.:
Ildebrandshuse, Nationalmuseet, 1966

Strømstad, Poul/Elling, Chr. & Hermansen, Victor:
Holbergtidens København, 1977

Tønnesen, Allan:
Snedker Hüneches hus i Gammel Mønt s. 190-219 i Antikvariske Studier 5, Fredningsstyrelsen 1982.

Voss, Knud:
Bygningsadministrationen i Danmark under Enevælden, 1966.

Et københavnsk bybillede

Bygningshistoriske studier af karreen Gl. Mønt, Møntergade, Pilestræde og Sværtegade

Jørgen Hegner Christiansen, Knud Kapper, Jens Larsen og Anne Birgit Schultze

Kvarteret omkring Gl. Mønt er uløseligt forbundet med Københavns historie, og gennem mere end 250 år har karreen været en væsentlig del af bybilledet.

Bogen skildrer kvarterets udvikling fra middelalderen frem til den bebyggelse, vi kender i dag, og som et eksempel på livet indenfor murene bringes en særlig gennemgang af et af husene.

I et efterfølgende kapitel omtales en række af de jordfund, der er gjort i og omkring karreen. Registranten, der afslutter bogen, nævner hus for hus de væsentligste bygningshistoriske data suppleret med façadetegninger og andet illustrationsmateriale. Yderligere omfatter registranten en ejerliste fra omkring 1500 frem til i dag.

Med *Et københavnsk bybillede* har det været forfatternes hensigt at vise, hvorledes disse huse har været og fortsat kan blive et spejl af samfundsudviklingen og de skiftende byggetraditioner samtidig med at bogen etablerer det byhistoriske grundlag for en byfornyelse.

DELTA

